

๙

เสาหลักกรรมฐานสมัยกิ่งพุทธกาล

องค์หลวงตามักมีเหตุได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับงานสำคัญๆ ที่ต้องใช้เหตุผล ไหวพริบปฏิภาณและบารมีในการจัดการปัญหา และทุกเรื่องก็ผ่านพ้นไปด้วยดี เป็นที่ลงใจของทุกฝ่าย ทางด้านปัญหาธรรม องค์หลวงตาก็มีโอกาสดำเนินงาน แก้ปัญหาธรรมชั้นละเอียดให้แก่พระสุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจำนวนมาก จนถึงกับเคยได้รับคำยกย่องจากพระมหาเถระที่มีพรรษาสูงกว่าว่า “องค์หลวงตาเป็นอาจารย์ของท่าน” ด้วยเหตุนี้การแก้ปัญหาทั้งส่วนย่อย ส่วนใหญ่ในช่วงชีวิตของท่านจึงกล่าวขานได้อย่างสมบูรณ์แบบว่า องค์หลวงตาเป็นเสาหลักแห่งวงกรรมฐานสมัยกิ่งพุทธกาล

เสาหลักกรรมฐาน

ท่านพ่อลี ธัมมธโร

องค์หลวงตากับสภาพวัดป่าบ้านตาดในอดีต

งานฉลองกิ่งพุทธกาล

เมื่อครั้งที่องค์หลวงตากำพรษาที่จันทบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ชาวจันทบุรีได้เล่าให้ท่านพ่อลี วัดโคกการาม ฟังถึงการเทศนาขององค์หลวงตา ชนิดน้ำไหลไฟสว่างเลยทีเดียว ซึ่งแท้จริงแล้ว ท่านทั้งสองเคยรู้จักกันมาก่อนแล้วตั้งแต่ หลวงปู่มั่นยังมีชีวิตอยู่ องค์หลวงตาเล่าว่า

“...ท่านพ่อลีมีนิสัยเด็ดเดี่ยว อาจหาญ ชาญชัยมากในการประพฤติปฏิบัติ และท่านเคย เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นมาตั้งแต่เริ่มแรกโน้น จนกระทั่งได้พลัดพรากจากกันทั้งหลวงปู่มั่น และท่านเองก็เคยไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ

เท่าที่ได้สังเกตเห็นเวลาท่านไปกราบนมัสการ

หลวงปู่มั่นที่วัดป่าบ้านหนองผือ นั้น รู้สึกว่าหลวงปู่มั่นท่านแสดง อากัปกิริยาเต็มไปด้วยความ เมตตาอย่างมากมายเห็นได้ อย่างชัดเจน แม้ท่านจะไม่ได้ พักอยู่วัดป่าบ้านหนองผือเป็น เวลนานักก็ตาม แต่สถานที่ให้ พักสำหรับท่านพ่อลีเรา นี้ ท่านเป็นผู้สั่งเองว่าให้ไปจัดที่ นั้นๆ คือในป่านอกบริเวณ

ริ้ววัด ให้ท่านลีได้พักสบายๆ เพราะสงัดดีกว่าที่ อื่นๆ

คำว่าที่นั่นๆ นั้นหมายถึงในป่าลึกๆ โนน แล้วก็สั่งเราเองนี้ให้เป็นผู้ไปดูและจัดสถานที่ ที่จะให้ท่านพัก หลังจากนั้นท่านยังตามไปดู สถานที่ที่พักนั้นอีกด้วย นี่ก็เป็นเหตุให้ประทับใจ ไม่นิ่ม และการให้อิโหวาทสั่งสอนใน ๒-๓ คืน ที่ท่านพักอยู่นั้น รู้สึกว่าประทับใจอย่างมาก ที่เดียว

เพราะครูบาอาจารย์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่าน และเป็นทีเมตตาเป็นที่ไว้วางใจของท่าน นานๆ จะได้ไปพบกับท่าน กราบนมัสการท่านครั้งหนึ่ง และได้สนทนาธรรมกัน ท่านจึงได้สนทนากัน อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มอรรถเต็มธรรม ทุกชั้นตอน ซึ่งยากที่จะหาฟังได้ในเวลาอื่นๆ

วัดป่าบ้านหนองผือ จ.สกลนคร

นี่ก็เป็นเหตุการณ์ที่ลืมไม่ได้ เพราะหลวงปู่มนั้นแสดงอาการอันใดออกมาย่อมเต็มไปด้วยเหตุด้วยผลด้วยความหมายที่จะยึดเป็นคติได้ตลอดไป ไม่ลักแต่ว่ากิริยาที่แสดงออกมาเท่านั้น แต่เต็มไปด้วยความหมายนี้ท่านพ่อลีก็เป็นลูกศิษย์องค์สำคัญขององค์หนึ่งของหลวงปู่มนั้นเรา...”

จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าท่านพ่อลีรู้จักคุ้นเคยกับองค์หลวงตาตั้งแต่สมัยอยู่บ้านหนองผือแล้ว

ต่อมาเมื่อท่านเริ่มสร้างวัดป่าบ้านตาดได้ไม่นาน ปีนั้นเป็นปี ๒๕๐๐ ครบถึงพุทธกาลท่านพ่อลีจึงได้จัดเตรียมงานฉลองพระพุทธศาสนาขึ้นที่วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ ความตั้งใจของท่านพ่อลีในทีแรกคิดจะจัดงานนาน ๒ อาทิตย์ แต่ก็มิเหตุให้ขยายวันเพิ่มออกไป

เป็นปกติธรรมดา เมื่อทำกิจการงานใดปัญหาในงานนั้นย่อมเกิดมีขึ้นไม่มากก็น้อยและหากต้องอาศัยคนหมู่มากเข้าร่วมงานกันด้วยแล้ว การตกลงกันในงานเพื่อจะให้มีทิศทางเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นมากยิ่งขึ้นไปอีก มิฉะนั้นปัญหาต่างๆ พอให้รำคาญใจย่อมจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย แม้ในคราวจัดงานบุญครั้งนี้ก็เช่นกัน

พอเริ่มงานได้ประมาณอาทิตย์หนึ่งก็เริ่มมีปัญหาบางประการเกิดขึ้น คือจำนวนแม่ครัวมิไม่เพียงพอ ปัญหาเหล่านี้

คงไม่ใหญ่โตอะไร แต่เมื่อขยายผลมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ อันเป็นกึ่งกันสาขาตามมาจนเป็นเหตุให้เกิดการโต้เถียงกันที่สุดในที่สุด

เนื่องจากยังหาจุดลงตัวไม่ได้ งานส่วนรวมจึงเกิดชะงักงันขึ้น กลายเป็นปัญหาใหญ่โต แม้จะมีพระภิกษุครูบาอาจารย์พยายามไปพูดคุยช่วยแก้ปัญหา แต่ก็ยังไม่เป็นผลดีขึ้นแต่อย่างใด บางทีอาจซ้ำร้ายลงไปอีก ดังนี้

บรรยากาศงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ

and he decided that " I will organize this big celebration here in Wat Asokaram"

The kitchen had to cook for all the monks and novices

But Thon Phou was well-known from his excellence, he had no problem from lacking of food.

But Thon Phou was well-known from his excellence, he had no problem from lacking of food.

ท่านพ่อลี องค์หลวงตาและคณะสงฆ์บิณฑบาตในงานฯ

ภาพฝาผนังที่วิหารวิสุทธิธรรมรังสี วัดโคศคาราม ตอนสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) เสด็จมาประชุมเพื่อจัดงานฯ มีพระเถระมาร่วมประชุมกว่า ๘๐๐ รูป

“...อย่างวัดโคศคารามระงับเหตุก็เรามีงานฉลอง ๒๕๐๐ คนแน่นหมดเลย งานนี้จะให้มีอยู่สองอาทิตย์ ทำประมาณสัก ๖-๗ วัน เรื่องราวก็เกิดขึ้น ยังไม่ถึงไหนเกิดเรื่องขึ้นแล้วภายในวัด ยุ่งกันฝ่ายผู้หญิง แม่ครัวไม่พอข้างอะไรข้างยุ่งกัน อโคศคาราม นี่ก็ท่านพ่อลีละ ท่านก็สั่งท่านอาจารย์เจี๊ยะนี่จะไปหาเราว่า ‘บอกให้มหาบัวไประงับเหตุในครวัดเดียวนี้ คนอื่นไปแทนไม่ได้โดยเด็ดขาด ห้ามไม่ให้ใครแทนเป็นอันขาด ให้มหาบัวเท่านั้นไป’

แล้วก็บอกให้ท่านอาจารย์เจี๊ยะไปหาเราให้เราไประงับเหตุการณ์ในครวัด เราบอก ‘ไปหาองค์อื่นไม่ได้หรือ’

‘ท่านห้ามเด็ดขาด ให้ท่านอาจารย์เท่านั้นไประงับเหตุการณ์ในครวัด’

‘โอ๊ย ทำใจอย่างนี้’ ‘ก็ท่านสั่งอย่างนี้จะทำใจ’ ตกลงเราก็เลยไป ...”

ด้วยความจำเป็นเช่นนี้ ท่านจึงเข้าชกถามกับแม่ครัวเพื่อดูว่ามีปัญหาอะไรต้นสายปลายเหตุอย่างไร เมื่อเข้าใจเหตุผลแล้วท่านก็ชี้ปัญหาและการแก้ไขอย่างตรงไปตรงมา ดังนี้

“...เราเอาอย่างหนักๆ เลยทีเดียว เพราะมันไม่ลงกัน แม่ครัวมีแต่เขาโค้งๆ ตัวใหญ่ๆ ตัวทิวี่มานะใหญ่ๆ ทั้งนั้นอยู่ในครัว พออาจารย์เจี๊ยะพูดคำหนึ่งเขารูมมานี้หลงทิศเมาหมด พอทางนี้พูด ทางนั้นขึ้นทางนี้ขึ้นเลยนะ ฟาดอาจารย์เจี๊ยะ จนกระทั่งอาจารย์เจี๊ยะได้มากกระชิบกับเรา

‘นี่ๆ ท่านอาจารย์เห็นไหมผมพูดอะไรไม่ได้นะ’

เราก็นิ่งเฉยฟัง บทเวลาเราจะพูด บอกตรงๆ เลย เราบอกชัดเจนเลย เอาอย่างเด็ดนี่นะ ไม่เด็ดไม่ได้

‘เอ้า ให้พูดคนละฝ่าย ฝ่ายไหนจะพูด เรื่องราวอะไรให้พูดมาเต็มเม็ดเต็มหน่วย ฝ่ายหนึ่งให้นิ่ง ฝ่ายไหนจะพูดออกมา ทางนี้ให้เจี๊ยะหมด พอทางนั้นเสร็จเรียบร้อย เอ้า ทางนี้พูดทางนั้นให้เจี๊ยะๆ’

Collection of sacred amulets into the foundation of the Stupa on Vesakha Day (The May Full Moon Day)

ภาพฝาผนังจำลองบรรยากาศในงานฯ

ครวัก็มิแต่เขาโค้งๆ พุดให้มันชัดๆ เสีย
ไอ้หยอ ไมใช่เล่นๆ นะ นั่นก็เอาอีกแหละ เข้าไป
ก็ใส่เปรี้ยวเลยเทียว นี่ก็ขบขันดีเหมือนกัน
ทางนี้พุดทางนั้นจะแยบออกมาไม่ได้ ฟัดเลย
เลยทั้งหมด

‘เฮ้า ทางนี้มีอะไร เฮ้า พุดออกมาให้หมด
บอกให้หมด’

พอดหมดแล้ว ‘หมดแล้วหรือ’ ‘หมดแล้ว’

เฮ้า ทางนี้ขึ้น ทางนี้เสียบ ทางนี้ก็เสียบ
ทางนั้นขึ้นเต็มทีๆ เราก็เอาทั้งสองเข้ามา
ประมวลงกัน ไม่เอามากละเอาเด็ดเสียด้วย เราว่า

‘เวลานี้พวกเราทั้งหลายมากันในนามลูก-
ศิษย์ของท่านพ่อนะ เราไม่ได้มาในนามอาจารย์
ของท่านพ่อ เมื่อต่างคนต่างไม่ได้มาในนามของ
อาจารย์ท่านพ่อ เป็นลูกศิษย์ของท่านพ่อด้วย
กันทั้งสองฝ่าย การมาทะเลาะเบาะแว้งอย่างนี้
มันเป็นการเสริมเกียรติท่านพ่อ หรือเป็นการ
เหยียบท่านพ่อลง เฮ้าตอบ’

นั่นขึ้นอย่างนั้นะ ขึ้นจ้เลย

‘เวลานี้ท่านพ่อท่านไม่มีอะไรท่านนี่ๆ
ฟังเหตุการณ์ของพวกเราอยู่ ซึ่งกำลังกััดกัน..
วาสนาบารมีของท่านพ่อเป็นยังไง เราถึงมาทำ
อย่างนี้ .. เพราะเราทุกๆ คน ก็มาในนาม
ลูกศิษย์ แล้วทำไมถึงจะปฏิบัติต่อกันไม่ได้ล่ะ?
ทำไมถึงกระทบกระเทือนถึงท่านพ่อ หากว่า
ท่านพ้อมาว่าแบบนี้จะว่ายังไงล่ะ ท่านพ่จะ
ไม่พุดก็คำนะ จะพุด ๒-๓ คำแล้วพวกเราจะแก้
ได้ไหม? ..

เฮ้า นี่หากว่าท่านพ่อท่านดำเนินตาม
ความรู้ความเห็นของท่านแล้ว ท่านเตรียม
บริวาร ๘ ท่านนั้น เดินผ่านพวกเราที่เป็น
ลูกศิษย์ทั้งหลายอวดอ้างตนเองว่าเป็นลูกศิษย์
ท่านพ่อๆ ทั้งวัดนั้นะ ท่านเดินผ่านมานี้ว่า
อาตมาไม่มีวาสนาแล้วเวลานี้ มีลูกศิษย์เท่าไร
ก็ไม่สามารถที่จะระงับ หรือจะส่งเสริมวาสนา
อาตมาได้ “อาตมาจะไปแล้วนะ อาตมาไม่มี
วาสนาบำเพ็ญพาลูกศิษย์ลูกหา พาทำงาน
คราวนี้ก็ได้ อาตมาจะไปตามบุญตามกรรม
ของอาตมา”

สะพายบาตรเดินผ่านออกไปนี้ เฮ้า
ทั้งหมดนี้ใครจะไปเอาท่านกลับคืนมา
ได้มีไหม เฮ้า ว่าซิ ท่านก้าวออกจากวัดไปนี้
เฮ้า ใครจะติดตามไปเอาท่านมาได้ไหม? ถ้า
หากว่าพวกเราไม่รีบแก้ไขตั้งแต่บัดนี้ .. ก็เวลา
นี้เหตุการณ์ยังอยู่ในฐานะสมควรที่จะแก้ไข
พิจารณากันได้ได้อยู่ ในระหว่างลูกศิษย์ทั้งหลาย
ที่จะคุยกันเพื่อส่งเสริมครูบาอาจารย์ แล้ว
ปฏิบัติกันไม่ได้หรือ? ทำไมจะทำไม่ได้ แล้วจะ
ให้ครูบาอาจารย์ออกหนี ด้วยการว่าท่านมี

วาสนน้อย ในขณะที่เดียวกันพวกเราวาสนา
เป็นยังไง ตอนนีท่านยังไม่ไป เราจะพิจารณา
ยังไง ไอ้เรื่องแม่ครวัเขาก็มาในนามเป็นลูกศิษย์
ทุกคน ไปโรงโหนดๆ ติดต่อโรงโหนดก็ได้แม่ครวั
ยากอะไร แต่หาครูหาอาจารย์นี้หาได้ง่ายๆ หรือ’

ในครวัเรียบวุธ นิ่งหมดเลย เห็นโทษของ
ตัวเองหมด ยอมรับตามเหตุผลของเราทุกอย่าง
ที่นี้ก็ลงพริบเลย...”

พ่ท่านพุดถึงจุดนี้ก็เหมือนเป็นการ
กระตุกเตือนใจให้ระลึกถึงบุญคุณท่านพ่อลี
ที่อุตสาห์เมตตาแนะนำสั่งสอนให้รู้ผิดชอบชั่วดี
พ่เป็นผู้เป็นคนขึ้นมา ต่างมีแกใจแข็งขัน
ปิดปัญหาเหล่านั้นให้จางไป ไม่เห็นเรื่องขัดดอก
ขัดใจเล็กๆ น้อยๆ เป็นเรื่องใหญ่ยิ่งกว่ากิจการ
งานของครูบาอาจารย์ ต่างขันอาสารับปาก
รับคำท่านขึ้นในทันที ดังนี้

“...คนนี้จะไปติดต่อครวันั้น คนนั้นไป
ติดต่อครวันี้พริบเดียวเลย เพราะเห็นโทษที่ท่าน
จะเตรียมของออกมาเดินจากหน้าไปนี้ .. ลงกัน
ทันทีเลย พ่เรากลับออกมาแล้วประกาศ

ศาลาทรงธรรม วัดอโศการาม ที่ใช้ในงานฯ

ท่านพ่อลี อัมมธโร

พระสงฆ์ที่บวชในงานฯ
และเนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีอุโบสถ
จึงอุปสมบทในเรือเรียกกันว่าลิมน้ำ

พระเถรานุเถระสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ถ่ายภาพพร้อมกัน
วันผูกพัทธสีมา ณ พระอุโบสถวัดอโศการาม
เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

(แถวนั่งจากซ้าย) หลวงปู่มหาปิ่น ชลิต
หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน พระอาจารย์อ่อนสี
(จ.อุตรธานี) หลวงปู่แวน ธนปาโล หลวงปู่สิม พุทธจาโร
เจ้าคุณอ๋า กัทราวุธ ท่านพ่อลี ธัมมธโร
พระอาจารย์แดง ธัมมรักขิต พระปลัดศรี (วัดมณีชลขันธ์)
หลวงปู่จันทร์ เขมปัตโต

(แถวกลางจากซ้าย) พระอาจารย์ไสว หลวงปู่หลวง
กตปุญโญ พระอาจารย์สวด พระครูพรหมวิหาร
พระอาจารย์เม้า อัมมุตโต หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร
พระมหาสมจิตร์ (วัดควนจง) ท่านพ่อเฟื่อง โชติโก
หลวงปู่วิล จิณณธัมโม พระอาจารย์บุญมี ปัญญาปทีโป
พระครูสัน (วัดป่าคลองกุ้ง)

(แถวสุดท้ายจากซ้าย) พระครูธงชัย (วัดพุทธมงคลนิมิตร
จ.นครสวรรค์) ไม่ทราบนาม พระอาจารย์ปทุม
(วัดหนองบัว) พระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม
และพระใบฎีกาตุ้ย

แม่ครัวนี้พริบเดียว ยังไม่ถึง ๒ พุ่ม ฟาด
๒ ร้อยคนแล้ว พอ ๒ พุ่มกว่า ๒ ร้อยกว่าคน
พอ ๓ พุ่ม มีถึง ๓ ร้อยคน พอ ๙ โมงเช้า
ออกมา ๓ ร้อยกว่า เรื่องราวเรียบไปเลยเพราะ
เห็นโทษที่ท่านจะก้าวหน้จะเป็นยังไง อันนี้มัน
หนักมากขนาดไหน มันยอมมันเห็นโทษเลยพริบ
เลย แม่ครัวเต็มเอี้ยดเลยพอ เรียบตั้งแต่นั้นไม่มี
เรื่องกันเลย จนกระทั่งท่านได้ขยายงานออกไป
อีกเป็น ๓ อาทิตย์ โดยไม่มีปัญหาขัดแย้งใดๆ
เกิดขึ้น เรื่องต่างๆ ก็สงบไปหมด เรียบตลอดเลย ..

นี่เราก็ไม่ลืม เรื่องราวเราละเข้าระงับเรื่อง
ครัว จากนั้นแล้วเราเอาสองเรื่องนี้มาประมวลกัน
ก็ใส่ตูมไปเลย เรียบร้อยไปเลย ก็อย่างนั้นแล้ว
นั่นละเรื่องราวมัน จึงไประงับ ท่านคงจะเห็นผล ..

ท่านเลยขยายงานออกไปอีกเป็น ๓ อาทิตย์
ที่แรก ๒ อาทิตย์ เห็นว่าเรียบร้อยแล้วทุกอย่าง
ก็ให้เลื่อนงานออกไปอีกเป็น ๓ อาทิตย์ แต่เราไป
ไหนไม่ได้ละ ท่านเห็นหน้าเราก็ว่า

‘มหาบัวไปไหนไม่ได้ละ ยังไม่เสร็จ...
มหาบัวไปไหนไม่ได้ละ งานยังไม่เสร็จ’

ท่านอาจารย์ลีกับเรามากจะเป็นอย่างนั้นละ
ก็เดชะอยู่ไประงับที่ไหนเรียบทุกแห่ง ไม่เคย
เหยียบหัวเราไปด้วยงานไม่สงบไม่เรียบร้อย
ไม่มี ไปที่ไรก็เรียบร้อยทุกอย่าง อย่างวัด
อโศการามก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็กน้อย อันนั้นก็เรียบ
ไปเลย เป็นอย่างนั้น...”

คงเพราะเหตุการณ์จุดนั้นด้วยส่วนหนึ่ง
เป็นผลให้ท่านพ่อลีสรวนท่านไว้ ไม่ยอมให้ท่าน
ไปไหนตลอดระยะงานฉลองครั้งนั้น และ
เมื่อท่านพ่อลีเจอหน้าท่านครั้งใดมักจะพูดขึ้น
แบบคนสนทาคู่คนเคยเช่นนี้

จากนั้นท่านพ่อลีก็พาท่านเดินไปดูที่นั่นที่นี้
ในตอนเช้าเวลาเลี้ยงอาหารกันบ้างหรือดูเรื่อง
อื่นๆ บ้าง ทำให้ทุกคนในงานครั้งนั้นเห็นถึง
ความเมตตาสนทนสนมที่ท่านพ่อลีมีต่อท่านอย่าง
เป็นกรณีพิเศษ

มหาบัว เอ้า ! พิจารณา

อีกครั้งหนึ่งที่วัดอโศการามแห่งเดียวกันนี้ มีการประชุมสงฆ์ เรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งซึ่ง องค์หลวงตาก็ได้เข้าร่วมประชุมด้วย ครั้นนั้นมีแต่พระเถรานุเถระครูบาอาจารย์องค์สำคัญๆ ทั้งนั้น ทราบว่าจะระหว่างการประชุมซึ่งยังหาจุดลงเอยไม่ได้นั้น ท่านพ่อลีได้บอกท่านให้แสดงความคิดเห็นด้วย ถึงกับพูดในที่ประชุมว่า

“มหาบัว เอ้า ! พิจารณา”

ด้วยความจำเป็นและเคารพท่านพ่อลี ท่านก็ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยและนิสัยจริงจังเป็นพื้นเดิม การวินิจฉัยในเรื่องนั้นของท่านจึงเป็นไปแบบเต็มเหนี่ยวเต็มเหตุเต็มผล และผลปรากฏว่า คณะสงฆ์ต่างเห็นดีและยอมรับตามคำวินิจฉัยของท่านด้วยกันหมด วาระการประชุมที่มีลักษณะเหมือนว่าจะหาที่จบลงได้โดยยากก็ กลับกลายเป็นอันตกลงยอมรับตามนั้น ได้อย่างรวดเร็วถึงใจ การประชุมสิ้นสุดลงได้ด้วยดี

ถ่ายเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

ความเมตตาที่ท่านพ่อลีมีต่อองค์หลวงตาก็เป็นเรื่องหนึ่งนั้น เป็นระยะที่

สุขภาพของท่านพ่อลีเริ่มไม่ค่อยดีนัก ท่านพ่อลียังอุตสาหะเมตตาเขียนจดหมายด้วยตนเองมาถึงท่าน มีใจความโดยย่อว่า

“ให้ท่านไปจำพรรษาที่วัดอโศการามด้วย”

แต่ในระยะนั้นท่านเองก็เพิ่งเริ่มสร้างวัดป่าบ้านตาดขึ้นใหม่ๆ เช่นกัน อีกทั้งพระเถระที่วัดก็มีไม่น้อย องค์ท่านจึงตอบกลับไปด้วยความเคารพว่า

“ไม่สามารถไปจำพรรษาที่ท่านพ่อลีได้”

บขชัน พระป่าเข้าเมือง

เหตุการณ์ระหว่างองค์หลวงตากับท่านพ่อลีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งท่านเคยเล่าแบบขบขันเต็มถึงความเขยของตัวท่านเอง ดังนี้

“...มันขบขันตอนที่ท่านป่วยมารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลบุคคโลทหารเรือ (ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๐๒ เปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า) นั่นละ เราไปเยี่ยมท่าน แล้วมันมีอดตอยุ่อันหนึ่ง (อดสำหรับคนป่วยไว้เรียกแพทย์พยาบาลในยามฉุกเฉิน) เขาเอาวางไว้ที่นี่ เราก็คุย ก็มีนางอยู่ข้างเรานี่ เราก็ไปนั่งคุย คุยกับท่าน เห็นอดมันวางอยู่ เราไม่รู้ว่ามันเป็นอดนี่นะ

มันขบขันดิ้นละ ขบขันตรงนี้ละ ตรงพระป่ามันเข่อ ไม่รู้เรื่องอะไร ไปเห็นอดมันวางอยู่ มันติดอยู่ข้างนี้ เราก็จับมา เห็นมันอ่อนๆ เราก็เลยบีบดูเสีย เราไม่รู้ว่ามันเป็นอดนี่นะ พอบีบทางนี้ มันก็ไปกวนพวกหม้อและพยาบาลนี่ละ พวกที่อยู่ข้างล่างก็เลย ไฮ้ เลยแตกฮือขึ้นเลย รุมขึ้นมา

‘เอ๊ะ ท่านพ่อเป็นอะไร? เป็นอะไร?’

ท่านพ่อว่า ‘จะเป็นอะไร แล้วเป็นอะไรกันเนี่ย?’ ‘ก็ได้ยินเสียงอดทางนั่น’

ท่านพ่อว่า ‘อดที่ไหนหนะ?’

ท่านก็ไม่รู้ว่าเรากด มันขบขันตรงนี้ละ ไ้เราเองยังไม่รู้นะ เขามาทางนั่นเราก็ยังไม่รู้ว่าอันนี้คืออด เสียงอดมันไปกวนของเขา ก็เราบีบเล่นธรรมดา อ้อตๆ นั่นซี เขาก็รุมขึ้นมา

‘เอ๊ ท่านพ่อเป็นอะไร? ท่านพ่อเป็นอะไร?’ เขามาแบบตาลีตาลานนะ มาแบบรีบด่วนจริงๆ... ก็มันนุ่มๆ เรากดเล่น เราถามเขาว่า ‘หือ? อันนี้หือ? ที่ว่าได้ยินเสียงอด นี่อันนี้หือ?’

‘อันนี้แหละ’ ไ้ แล้วกันละ เราบีบเล่นอยู่นี้

ท่านพ่อว่า ‘หุ้ย ทำไม่เข้าเรื่อง’

ท่านว่าอย่างนั้นนะ ท่านพูดเท่านั้นแหละ ‘ทำไม่เข้าเรื่อง’ เขาก็แตกฮือลงไปละนะ พอรู้เรื่องว่าเพราะอันนี้เอง เราว่า ‘โ้ย นี่กระผมแหละบีบเล่น นี่กว่าอะไร ไม่รู้เรื่อง’

ท่านพ่อว่า ‘ดีอไม่เข้าเรื่อง’ .. พอเขารู้เรื่องแล้วต่างคนต่างหัวเราะกันลั่น...”

เมื่อคราวอาพาธท่านพ่อลี ธีมธโร จัดทอดผ้าป่าที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๔

นิสัวาสนาเรื่องประสาน

การประชุมปรึกษาหารือกันในงานใดก็ตามไม่ว่าฝ่ายฆราวาสหรือสงฆ์ก็มีทางเลือกที่เหมาะสมหลายทาง การตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งต้องกล้าหาญที่จะยกเหตุผลอันแน่นอนและเป็นธรรม จะเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายโดยง่าย ความกล้าหาญจริงจัง มีเหตุผล และเป็นธรรม เช่นนี้เป็นคุณสมบัติเด่นขององค์หลวงตาจึงสามารถฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ดังเช่นคราวหนึ่งที่มีการประชุมหารือที่วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี

เหตุการณ์ในครั้งนั้นเกิดขึ้นเมื่อเจ้าคุณธรรมเจดีย์ พระอุปัชฌาย์ของท่านถึงแก่กรรมภาพแล้ว ที่ประชุมมีเรื่องปรึกษาปรารภเกี่ยวกับเรื่องเมรุและบริวารเครื่องใช้ของเจ้าคุณธรรมเจดีย์ ผู้ร่วมประชุมมีทั้งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด พระเถระหลายรูป ฝ่ายฆราวาสก็มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานและตัวแทนหน่วยงานราชการอื่นเข้าร่วมประชุมด้วย ดังนี้

“...เช่นอย่างวัดโพธิ์ฯ นี่ประชุมกัน ๒ วันไม่เสร็จ เจ้าคณะต่างๆ มา ไปไม่ได้สองวันเต็ม เอากันอยู่สองวัน มีแต่เขาค้างๆ นะ โอ้ พระทะเลาะกันไม่ใช่เล่นๆ นะ เจ้าคณะฯ ทะเลาะกันพอวันที่ ๓ ท่านเจ้าคุณเลยเอาจดหมายน้อยให้เนรถือมาแค่นี้ เพราะเป็นกันเองเรากับท่าน-เจ้าคุณ ตั้งแต่เป็นมหาเปรียญด้วยกันมาจนท่านเป็นเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคอะไรเรื่อยมา เราคงเส้นคงวาหนาแน่นเป็นหลวงตาบัวตามเดิม

คือแต่ก่อนไม่มีรถ รถมันลำบาก ทางรถไม่มี มีเป็นทางลัดทางเกวียนเสีย ถ้าเป็นหน้าแล้งก็มีแต่ทราย ต้องรถจี๊ปถึงจะไปได้ ถ้าเป็นหน้าฝนมีแต่ตมแต่โคลน เราก็เดินไปเลย วันนั้นเนรเอาจดหมายน้อยมาแค่นี้ เดินมานะไม่มีรถไม่มีทางรถมา ท่านเจ้าคุณส่งจดหมายมาถึงเราว่า

‘ขอนิมนต์ท่านอาจารย์ไปดับไฟวัดโพธิ์ฯ ให้ด้วย เวลาไฟกำลังไหม้ลูกไหม้วัดโพธิ์ฯ จะแหลกหมดวัดแล้ว มองเห็นแต่ท่านอาจารย์องค์เดียวเท่านั้น ขอนิมนต์ไปโดยด่วน’

เราไม่สบาย มีไข้เล็กน้อย เป็นไข้อยู่แต่เราก็ไปเพราะเราเห็นประโยชน์ส่วนใหญ่ที่ว่าประชุมตั้ง ๒ วันไม่เสร็จนี่อย่างไรกัน สิ่งที่จะลงกันได้ทำไม่ลง เพราะเหตุผลไกลอะไร นี่ละเป็นน้ำหนักรั้งหนึ่ง เราจึงต้องไปสะพายบาตรไปเลยคนเดียวนะ แต่ก่อนไม่มีรถเดินถึงวัดโพธิ์ฯ เลย จากนั้นถึงวัดโพธิ์ฯ เลย

ฝ่ายอธิการบดีเรียกว่าฝ่ายข้าศึกก็มีผู้ว่าฯ เป็นผู้นำมา ทางฝ่ายวัดก็ทั้งวัด เอากันเสีย ๒ วันไม่ลง เจ้าคณะภาคที่โหนดมาประชุมก็ไม่ลงกัน พอประชุมกันที่จะทำเมรุแล้วล้มๆ มีอยู่ ๒-๓ คนที่ว่าทำเมรุให้ล้มๆ อยู่เรื่อยๆ เป็นอธิบดีศาลอยู่ในนั้นคนหนึ่ง เกี่ยวกับผู้ว่าฯ อีกคนหนึ่ง แล้วใครอีก ๓ คนมาทำให้เมรุล้มๆ อยู่เรื่อยๆ ถ้าว่าประชุมเท่านั้นล้มๆ ๓ คนทำให้ล้มไปวันนั้นก็ชดกันใหญ่เลย เอาเจ้าคณะไหนๆ มาชำระไม่ลง

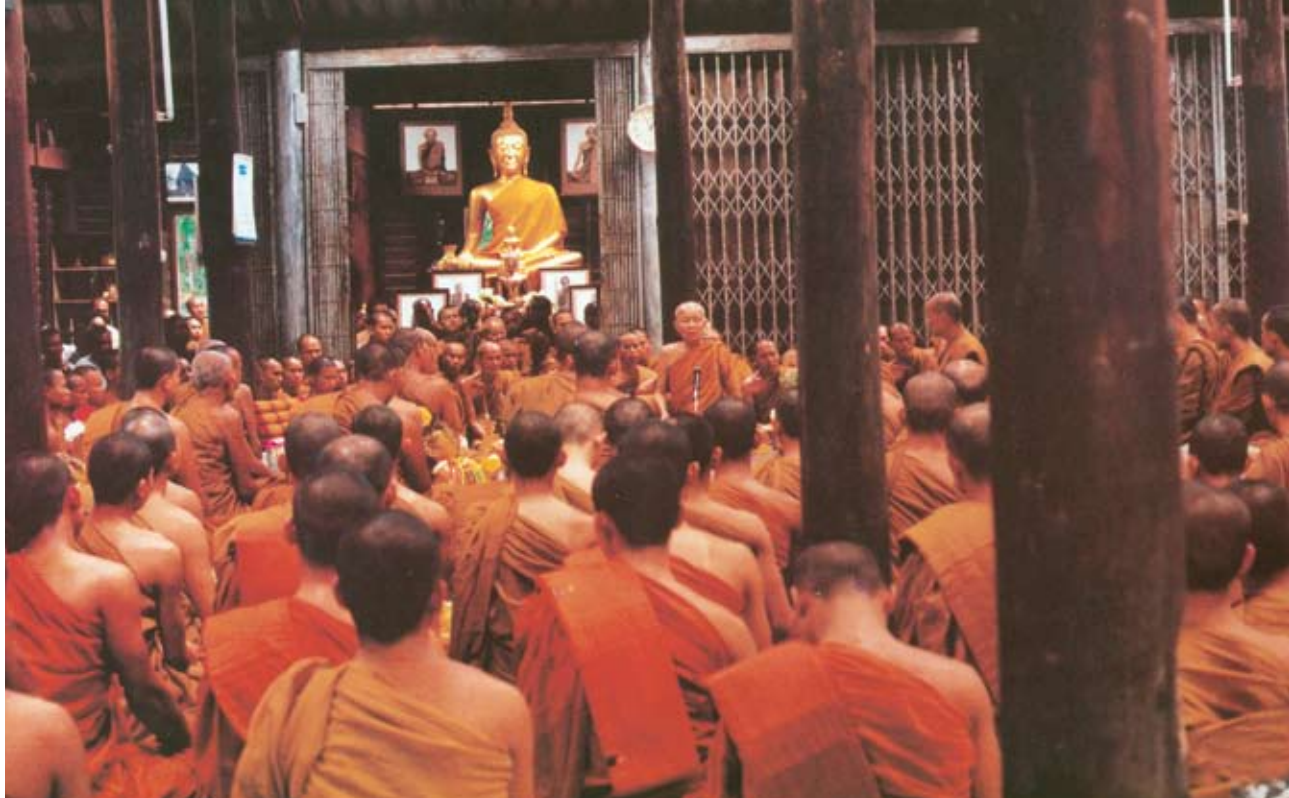
ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์เริ่มอาพาธตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึงเดือนมีนาคม ๒๕๐๕ คณะแพทย์โรงพยาบาลศิริราช ได้ผ่าตัดก้อนนิ่วออก รักษาจนหายเป็นปกติแล้วเดินทางกลับวัดโพธิสมภรณ์ ต่อมาปลายเดือนพฤษภาคม ๒๕๐๕ ท่านเริ่มอาพาธอีกครั้ง คณะแพทย์ซึ่งมี ศ.นพ.อวย เกตุสิงห์ เป็นประธาน ได้นิมนต์ท่านเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ท่านเดินทางเข้าโรงพยาบาลเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๐๕ โดยมีองค์หลวงตาเดินทางไปด้วย ศ.นพ.อวย เกตุสิงห์ ได้ถวายการผ่าตัดถุงน้ำดี มีก้อนนิ่ว ๑๑ เม็ด อาการดีขึ้นเพียง ๓ วัน ต่อจากนั้นอาการทรุดลง จนกระทั่ง ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๐๕ ท่านได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อเวลา ๑๕.๒๗ น. ณ โรงพยาบาลศิริราช

(จากภาพ) ขบวนแห่ศพท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จุม พันธุโล) ผ่านบริเวณห้าแยกเมืองอุดรธานีไปยังวัดโพธิสมภรณ์ โดยมีพิธีรับศพและบำเพ็ญกุศล ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๓ กรกฎาคม ๒๕๐๕

ถ่ายเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๐๙ อายุ ๕๓ ปี

คณะสงฆ์กราบคารวะองค์หลวงตาและรับฟังธรรมบนศาลาวัดป่าบ้านตาต

เราก็เลยไป เลยตกลงมาเอาเจ้าคณะ วัดป่าบ้านตาตไปเลย ๔๕ นาทีเห็นไหมละ เรียบ ยอมรับทั้งสองฝ่ายด้วยความพอใจ พอไปถึงก็เอากันเลย เราไม่ลืม ๔๕ นาที ใส่เปรี้ยวๆ ดกนั้นดกนี้ชดนั้นชดนี้ สุดท้ายยอมรับหมดเลย เป็นอันว่าหาที่ค้านไม่ได้แล้ว ยอมรับกันทั้งวัด ทั้งสองฝ่ายยอมรับด้วยเหตุผล นั้นเห็นไหมละ

นี่ละที่ว่าทำเมรุให้ล้มๆ ไปประชุมวันนั้นก็ชดกันเลยกับเรา ไปที่ไร่ไปหมู่พระ สามกษัตริย์ใหญ่ๆ ในนั้นมีอธิบดีศาลคนหนึ่งด้วย ไม่ใช่ น้อยๆ ละ ไม่เคยโดนกันจังต่อจังใส่กันเข้าใจไหม บทเวลาเราเข้าประชุมขึ้นผางมา ทางนี้ก็ชดกันเปรี้ยวเลย โอ๊ย ในที่ประชุมนี้เจียบกริบเลย เวลาได้ชดกัน อย่างนี้ละ

ทางวัดรู้สึกว่าร้อมกันหมดนะ เจ้าอาวาส พุดกับพระผู้ใหญ่ๆ ในนั้น วันนี้ท่านอาจารย์-มหาบัวจะมาชำระเรื่องนี้ละ เราเองไปนิมนต์ท่านมา ให้ฟังเสียงท่านนะทุกคน เท่านั้นละ ท่านสั่งเอาไว้ ไปก็เอาเลย ประชุมขีบขี้นมาเลย เป็นอย่างไร เหตุผลกลไกอย่างไรโล่มาๆ เรื่อยๆ เข้าไป เราเอาหลักธรรมวินัยทางตลอด ไม่ได้ นอกเหนือไปจากหลักธรรมวินัย เอากัน ชักกัน ไปชักกันมา เอาไปเอามามีแต่เราคนเดียววันนั้น เราเป็นคนชักคนนั้น เหตุที่ไม่ลงรอยเพราะใคร

เป็นต้นเหตุไล่เข้าไปหาผู้ชักกันๆ ๔๕ นาที

ผู้ว่าราชการจังหวัดไปกับฝ่ายนั้นละ ฝ่ายทำลาย ไม่ลง วันนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดก็มาๆ ดูว่าเป็นฝ่ายนั้น เป็นลูกศิษย์ของฝ่ายนั้น ฝ่ายไม่ลงใคร ไปก็เอาเลยละ ทีนี้ใครก็คอยฟังเสียงเรา เพราะเรื่องอะไรมันก็ไม่เสร็จ ประชุมกัน ทีนี้ก็ฟังเสียงเรา เราก็กถามต้นเหตุ เป็นอย่างไรโล่มาๆ เอาธรรมวินัยเข้าทางๆ ชดกันเลย มัดกันเข้าเลย เอา พุดง่าๆ อย่างนี้ละ ชดกันเข้า มัดเข้าๆ สุดท้ายแพ้ พอพุดอะไร

‘เอา..ถ้าสงฆ์เห็นด้วยตรงไหนให้ยกมือขึ้น พริบๆ เอา เจ้าของว่าอย่างไร เอ้าค้านมา’

เจ้าของเจียบ เป็นอันว่ายอมรับโดย ดุษณีภาพ นิ่งๆ เอาชักกันไป พอชักกันไปถึง จุดแล้วก็พอ เราลงจุดขีบขี้นทางนี้ เอา นี่ผิดหรือ ถูก ถ้าถูกให้ยกมือขึ้น พริบๆ เลย เอากัน ๔๕ นาทีเรียบร้อย ชักกันอย่างหนักนะ

นั่นละที่เจ้าคุณอุตรนิสัยท่านเรียบร้อย ท่านดูใครไม่เป็น ไอ้เรามันว่าหมาว่าแมวอยู่ในนี้หมด ทั้งกัดทั้งข่วน พอขึ้นเวทีก็ชดกันเลย ผู้ว่าฯก็นั่งอยู่นั้น เราเป็นคนชัก ไปๆ มาๆ สุดท้ายลงเลย เราสรุปเลยนะ เป็น ๔๕ นาทีนั้นชดกัน มีแต่เรากับเจ้าของคดีที่ไม่ลง คือขวางกันอยู่นั้น เพราะเหตุใดเอาโล่มา ชดกันไปชดกันมา สุดท้ายลงทั้งฝ่ายนี้ฝ่ายนั้น เอา ถ้าไม่ลงตรงไหนให้ค้านมา

เราไม่พุดถึงเรื่องราวที่ไม่ลงเพราะอะไรละ เราเอา ธรรมวินัยเข้าทางกับเรื่องราวมันใส่กันๆ เข้าไปเลย บรรดาพระสงฆ์ทั้งหลายก็ยกมือพร้อมๆ กัน ลงเรียบร้อยเลย

เราคนเดียวเราพุดกับคู่กรณีกัน ว่าอย่างนั้นเถอะ กรณีที่ให้แตกกระจายๆ ไม่ให้ลงได้ นั้นมัน มัดกันไป ชดกันไปชดกันมา มัดกันเข้า สุดท้ายก็เลยลงเรียบร้อย ๔๕ นาที เราไม่ลืมนะ ทีนี้พอเสร็จแล้วเราเหนื่อยก็นอนแผ่สองสลิง พวกนั้นก็เลิกกันไป พวกพระก็เข้าไปนวดเส้น ให้ เจ้าคุณอุตร นิสัยเรียบนะ เป็นนิสัยดูใครไม่เป็น พอนั่งอยู่ข้างๆ อย่างนี้เจียบๆ ละ นิสัยของท่านนั้นแหละ พุดขึ้นอยู่คนเดียวข้างๆ หมู่เพื่อนนี่ละ

‘ถ้าใครอยากเห็นฤทธิ์เห็นเดชอาจารย์ของเราให้มาดูเวลาขึ้นเวที’

พอว่าอย่างนั้นเราก็บอกว่า ‘ก็เรื่องราวมันเสร็จสรรพเรียบร้อยไปแล้วมาอุ้งกินหาอะไร มันเฝ้าพะไปแล้ว ท้องเสียท้องบุดไปหมดนี่นะ มาอุ้งกินหาอะไร เรื่องแล้วไปแล้ว’

ทดลองดูท่านจะออกกิริยาไหน กิริยาเก่า ‘ไอ้ มันก็น่าอุ้งน่ากิน กินทั้งวันก็กินได้สบาย เพราะมันมีรสมีชาติอยู่’

ท่านก็ว่าของท่านสบาย ขบขันนะ เราแหย เราชูท่าน นึกว่าท่านจะมีกิริยาอะไรเหมือนเดิม

ดูใครไม่เป็น เราก็อดหัวเราะไม่ได้ โอ้ นิสัยนี้ก็เป็นอย่างนี้ คุณไม่เป็น โอ้เราเป็นฝ่ายคุณ ยังอยู่นี่ละทุกวันนี้ ดูท่านนี่กว่าท่านจะขึ้นแบบไหนไม่ขึ้นนะ ขึ้นแบบเดิม .. ท่านเจ้าคุณอุดร ชื่อสวัสดิ์ บวชเป็นลูกวัดโพธิ์ฯ มาแต่นั้นจนกระทั่งปานนี้ท่านดูใครไม่เป็นนะ นิสัยท่านเรียบมากทีเดียว ไม่เคยเห็นท่านดูใครเลย เรียบตลอด เราหาอุบายวิธีแหยให้ความโมโหท่านขึ้นบ้างไม่มี เรียบอยู่ตามเดิม ..

นี่ละที่ว่าอยากเห็นฤทธิ์เห็นเดชอาจารย์ของเราให้ท่านมาดูเวลาขึ้นเวที คือเวลาขึ้นเอาจริงๆ นะเรา ไม่มีสูงมีต่ำ เอาธรรมทางเข้าเลย เอาธรรมทางเข้าไป ไล้เข้าหาธรรมๆ หาวิญญ์ที่อื่นขัดกับธรรมวิญญ์ขัดกันตรงนั้นๆ นั่นละยอมรับกันหมดทั้งวัดเลย คู่กรณีก็ยอมรับ ผู้ว่ามาด้วยกันก็เจียบไม่มีว่าอะไรเลย คือเวลาขึ้นมันไม่มีสูงมีต่ำนะ เอาธรรมวิญญ์ออกทางแล้วขัดไปตามนั้นเลย ที่นี้กิริยาอาการทุกอย่างมันก็ขึ้นนั่นละอย่างที่ว่าอยากเห็นฤทธิ์เห็นเดชอาจารย์ของเราให้มาดูเวลาขึ้นเวที คือเวลาขึ้นเวทีมันชัดจริงๆ เข้าใจไหมละ เอาเปรียบๆ เลย ..

พูดเรื่องอิทธิฤทธิ์เรื่องอะไรนี่มักจะมีเสมอ มันจะเป็นนิลยวาสนาอะไรไม่รู้ละ เราเข้าจุดไหนก็เป็นอันว่าเรียบลงไปทุกแห่ง ไม่ใช่ครั้งนี้มีทุกแห่งใหญ่ๆ ทางภาคกลางก็เหมือนกัน มีใหญ่ๆ ทั้งนั้น แต่ก็เดชะทุกครั้งไม่เคยพลาดนะ เรียบร้อยลงด้วยดี เป็นอย่างนั้นละ มันคงจะมีนิลยวาสนาอันหนึ่งประสานๆ ให้เรียบร้อยเป็นที่ลงใจกัน ยอมรับกัน ก็เรียบร้อยไปด้วยดีทุกแห่งที่เราเข้าประชุมที่ไร เป็นอย่างนั้นละ ..

ไปที่ไหนมักจะเป็นนะเรา มันจะมีนิลยวาสนาอย่างนั้นก็ไม่ทราบ คือส่วนยูแหยไม่มีเลย

หลวงปู่จันทร์ศรี จันทิโป เจ้าอาวาสวัดโพธิ์สมภรณ์ นำคณะสงฆ์เข้ากราบคารวะองค์หลวงตา

แต่ส่วนประสานนี้มีเต็มหัวใจเต็มกิริยาอาการทุกอย่างตลอดมา คงเป็นอันถึงขั้นนี้ละมัง .. มันก็เหมือนว่าจะมีวาสนาไปทางเรื่องประสานนะ มักมีเสมอ เรามักจะไประงับได้ทุกอย่าง ไม่มีงานไหนที่เราได้เข้าแล้ว ได้ผ่านไปเฉยๆ ไม่สำเร็จไม่เคยปรากฏ เข้าในงานไหนก็เรียบร้อยๆ ไป เรามักจะมีนิลยวาสนาทางนี้ เพราะนิสัยของเราชอบประสานนะ ที่ยูแหยให้แตกไม่มีในเรา ..

ในวัดโพธิ์ฯ นี่มีเรื่องอะไรต้องเอาเราไประงับนะ แต่เดชะนะ เรียบทุกที ไม่เคยข้ามหัวเราไป ไปตั้งกักใหม่ต่อสู้กับเราอีกอย่างนี้ไม่เคยมีพอลงแล้วหมอบ ยอมทั้งสองฝ่าย คู่กรณียอมเรา มันคงจะเป็นวาสนาอันหนึ่งอยู่ คืออะไรก็ตามระงับอะไรเรียบหมดๆ นะ อิทธิฤทธิ์ใหญ่ๆ เราเข้าบ๊ีบ เรียบ .. ดี รู้สึกว่าสายศาสนาที่รู้สึกจะราบรื่น

ตินะ ไม่เคยมีอะไรเลยนะ ตั้งแต่เริ่มบวชมาจนกระทั่งปานนี้ ไม่เคยมีอะไรมาขัดมาข้องหรือเรื่องราวใดๆ มัวหมองไม่เคยมี มีแต่ระงับระงับเรื่องราวต่างๆ หรืออิทธิฤทธิ์ต่างๆ มักจะเด่นอยู่ เเด่น อย่างวัดโพธิ์ฯ นี้เกิดเรื่องอะไรจะต้องมาเอาไป เอาเราไป เรียบเลยนะ ..

จิตนี้ไม่มีอับเฉา จำตลอดเวลา เรียกว่าภูมิใจ การตายของเราไม่มีวิตกวิจารณ์ ภูมิใจคือมันจำอยู่ในนี้ จึงว่าสมมรรคสมผลมาทางศาสนา ทางโลกซัดๆ ซ่องๆ ซัดๆ ซ่องๆ เรื่อยไม่สะดวกรๆ เราก็เป็นคนจะว่าทิวักิฏุก มันไม่ลงใครง่ายยๆนะ ถ้าหากว่าเหตุผลไม่ลงไม่ลงนะนี่นี่ถ้าเป็นทางโลกซัดๆ ซ่องๆ เรื่อยมา พอทางธรรมบ๊ีบติดเลย สะดวกจนกระทั่งปานนี้

จนปานนี้ไม่เคยมีเรื่องมีราวอะไรทางศาสนา นอกจากระดับเรื่องทั้งหลายเท่านั้น ที่จะให้เกิดเรื่องเกิดราวเราไม่เคยมี มีแต่ระดับ เรื่องของสงฆ์ของพระมีเรื่อยๆ ไปเลย มีมากนะ มันก็คงจะสายบุญสายกรรมไปทางนี้ละ ไปทางสายระดับเรื่องต่างๆ เพราะมันมาก ต่อมากนะเรา ใหญ่แทบทั้งนั้นละ ระดับได้ เรียบๆ เลย ในตัวของเรารู้สึกจะทางด้าน ศาสนาทางด้านธรรมะโล่งกว่ากัน ทางโลกซัดๆ ซ้องๆ ตลอด ถ้าทางธรรมราบรื่นเรื่อยตั้งแต่ บวชจนปานนี้ ไม่เคยมีเรื่องมีราวอะไรที่จะได้ รับความหนักใจจากเราไม่เคยมี นอกจากเรา ช่วยๆ ยกตัวอย่างเช่นอย่างวัดโพธิ์ฯ

เอ้ มันก็แปลกอยู่นะ เดชะอันหนึ่งอยู่ ไปเป็นลูกศิษย์ครูบาอาจารย์องค์ใดไม่ว่าฝ่าย ปฏิบัติไม่ว่าฝ่ายปริยัติ รักทั้งนั้น นั้นรักเรา เมตตามาก ทางฝ่ายปริยัติก็เมตตามาก ทางฝ่าย ปฏิบัติก็เมตตามาก ยกตัวอย่างพ่อแม่ครู- อาจารย์มันรักเมตตาอยู่ลึกๆนะ ไร้ใจ ทุกอย่าง ไร้ใจ ถามนุ่นถามนื้ออะไรๆ ถ้าอะไรที่ยังไม่ลงกัน แล้วท่านมหาว่าอย่างไร ท่านถามมาแล้วนะ เอะเราเป็นข้อสรุป ท่านมหาว่าอย่างไร ท่านว่า อย่างนั้นๆ พอว่าอย่างนั้นเรียบ เอะละถูกต้องแล้ว ตามที่ท่านมหาพูด แน่อย่างนั้นนะ ไม่เคยค้าน ทางศาสนาโน้สึง ทางโลกซัดๆ ซ้องๆ เรื่อยไป ทางศาสนาบูบเลย ทะลุๆ เลย ..

คบค้าสมาคมกับครูบาอาจารย์เรียกว่า เข้าขั้นดีมาก ทางฝ่ายปริยัติก็ตาม ครูบาอาจารย์

องค์หลวงตาในงานเผาศพหลวงปู่บัวพา ปัญญาภาโส

รักทั้งนั้น ทางฝ่ายปฏิบัติเช่นพ่อแม่ครูอาจารย์มัน ไร้ใจเลยทุกอย่าง กิติ เป็นผู้น้อยคอยดูแล อุปถัมภ์อุปฐากครูบาอาจารย์ผู้ใหญ่ที่ท่าน ไร้ใจๆ ...”

บทสรุปของที่ประชุมคราวนั้นปรากฏว่า ไม่มีใครคัดค้าน ทุกคนตกลงเห็นดีเห็นงามและ เห็นรับรองข้อยุติร่วมกันด้วยความเรียบร้อย พร้อมนี้ยังขอให้ท่านร่วมเซ็นชื่อเป็นเกียรติด้วย แต่ท่านก็ไม่ได้เซ็นชื่อแต่อย่างใดด้วยเหตุผลว่า

“เราไม่ได้มาเพื่อการลงเอาชื่อ แต่มาเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่างหาก เมื่อวาระสงบเรียบร้อย เราก็ พอใจแล้ว”

ด้วยอุปนิสัยของท่านที่มีเหตุมีผล และ มีความจริงจังเด็ดขาด ไม่หวั่นเกรงต่อสิ่งใด หรือคนใดยิ่งกว่าธรรมนี้เอง องค์ท่านจึงมักถูก ขอให้เป็นหลักในการประชุมสำคัญๆ อยู่เสมอ อีก

องค์หลวงตาเยี่ยมอาพาธหลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท

ทั้งการแสดงความคิดเห็นของท่านจะพยายาม หาจุดที่ถูกธรรมวินัย ดังนั้นเรื่องที่เป็นปัญหา อยู่ นั้นจึงมักไม่มีสิ่งกระทบกระทั่ง หากมีก็น้อย ที่สุด แต่ก็ด้วยถือเอาเหตุผลและธรรมเป็นใหญ่ การประชุมครั้งสำคัญในที่ต่างๆ จึงยอมรับ ตกลงกันได้ง่าย และสงบเรียบร้อย

นอกจากการประชุมที่ท่านเข้าร่วมวินิจฉัย ด้วยดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ท่านก็ยังมิโอกาส เข้าร่วมประชุมครั้งสำคัญๆ อื่นๆ อีกมาก เช่น ที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร วัดป่าอุดม- สมพร จังหวัดสกลนคร วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นต้น

ที่ปรึกษาแห่งวงกรรมฐาน

ในระยะต่อๆ มา องค์หลวงตามักได้รับ คำร้องขอจากคณะศิษย์ทั้งบรรพชิตและฆราวาส อยู่เนืองๆ ขอให้รับเป็นประธาน ให้คำปรึกษา แนะนำและตัดสินใจในงานสำคัญต่างๆ ที่มีแง่มุม ปลีกย่อยมากมายอันเป็นเหตุให้มีเรื่องต้อง ถกเถียงกันอยู่เนืองๆ ครั้นเมื่อมีประธานที่ปรึกษา ที่เด็ดขาดจริงจังและประกอบด้วยเหตุผลอรรถ- ธรรมเช่นองค์ท่านเป็นผู้ตัดสินใจร่วมอยู่ด้วย แล้ว งานนั้นๆ มักผ่านไปได้อย่างราบรื่นทุกครั้ง ทุกคราไป เป็นที่อบอุ่นเย็นใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย

ด้วยความเมตตาและเห็นถึงความจำเป็น ดังกล่าว ทำให้องค์ท่านยอมเหน็ดเหนื่อยแบก ภาระที่มาเกี่ยวข้องและรับผิดชอบในเรื่อง สำคัญๆ เสมอ อาทิ

องค์หลวงตาตรวจน้ำศพหลวงปู่คำดี ปภาโส วัดถ้ำผาปู่ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๔

- เรื่องการจัดตั้งวัดกรรมฐานในจังหวัดต่างๆ ทุกภาค เพราะมีเจ้าศรัทธาอยากถวายที่ดินท่านเป็นจำนวนมาก
- เรื่องสุขภาพการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลครูบาอาจารย์องค์สำคัญที่อาพาธหนัก
- เรื่องงานพระราชทานเพลิงศพของครูบาอาจารย์ท่านนั้นๆ
- เรื่องการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และเจดีย์สถานของครูบาอาจารย์พระอรหันต์องค์สำคัญๆ
- ฯลฯ

งานศพครูบาอาจารย์ที่องค์หลวงตามีความจำเป็นต้องได้เข้าไปเกี่ยวข้องมีจำนวนมาก อาทิ หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่ฝั้น อาจาโร ท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง อัมมวโร ท่านพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม หลวงปู่บุญจันทร์ กมโล ท่านพระอาจารย์สีทน สีลธโน หลวงปู่คำตัน ฉัตรธัมโม หลวงปู่หล้า เขมปัตโต หลวงปู่สุวัจน์ สุวโจ ฯลฯ และงานอื่นๆ อีกหลายวาระด้วยกัน ขอยกตัวอย่างเฉพาะงานศพหลวงปู่ฝั้นและหลวงปู่ขาวแต่พอสังเขปที่เป็นเหตุให้องค์หลวงตาต้องได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนี้

องค์หลวงตาในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงปู่ขาว อนาลโย

“...พูดถึงเรื่องหลวงปู่ฝั้นท่านเมตตาเมตตามากอยู่ณะกับเรา เออะก็ก็ต้องเกี่ยวกับเราเกี่ยวกับเราอยู่เรื่อยๆ ท่านคงเห็นว่าหมาตัวนี้มันกัดเก่ง มันเห่าก็เก่งกัดก็เก่ง เลยยุมันเรื่อยให้มันกัดเรื่อยซิทำ แล้วเรื่องศพของท่านก็เรียบร้อยไปทุกอย่างไม่มีอะไร

อันนี้ก็เอาเราไปเป็นหัวหน้าอีกเหมือนกัน เผาศพท่านเราเป็นคนจัดแจงทุกอย่าง คนมามากต่อมาก รถนี้ไปหาจอดตามอำเภอ ตามโรงร่ำ โรงเรียนตามสถานที่ว่าง เขาเปิดทางให้พวกอำเภอพรรณาฯทั้งอำเภอ เปิดทางให้หมดๆ ให้รถเข้าจอดได้หมดเลยเพราะรถมากต่อมากนี้เราไปเป็นหัวหน้างานอยู่นั้นไม่ใช่เล่นนะ หลวงปู่ฝั้นเรารู้สึกหนักมาก ..

ออกจากรั้วมาหลวงปู่ขาวอีก อันนี้ก็มาโดนกันอีกแหละกับผู้ใหญ่ กับดอกเตอร์เชาวน์จะเป็นใครไป มานี้เขาก็มาขอให้เราเป็นประธานอีกแหละ เจดีย์หลวงปู่ขาว เราว่า ‘โห้ย เงินก็มีแล้วนี่นะ เงินไม่อดไม่อยากพอแล้วทุกอย่างจะให้ประธานอะไร’

ทางดอกเตอร์เชาวน์พูด ‘โห้โห เงินไม่สำคัญนะท่านอาจารย์ ไม่มีอะไรสำคัญยิ่งกว่าประธานนะ’

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กราบคารวะศพหลวงปู่ฝั้น อาจาโร เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๒๑

<< องค์หลวงตาเคารพศพหลวงปู่ฝั้น ในวาระเผาศพจริง

เราสะดุดก็วิ่งไปหาทางเจดีย์ของท่าน อาจารย์ฝั้น เราก็เลยนั่งยอมรับ...”

ระยะต่อมาต่อเนื่องยาวไปจนเกือบวาระสุดท้ายขององค์หลวงตาถึงความจำเป็นต้องเข้าไปเป็นประธานในการดูแลอาการอาพาธ และงานศพของพระสายกรรมฐานมากยิ่งขึ้น ดังตารางในท้ายบทนี้

ไม่เสริมมูลนิธิมุ่งสงเคราะห์ช่วยเหลือ

องค์หลวงตาเห็นความลำบากของพระกรรมฐานอาพาธเวลามารักษาตัวในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในต่างจังหวัดสมัยก่อนการแพทย์ยังไม่เจริญเท่าที่ควร ท่านจึงยอมรับและสนับสนุน “มูลนิธิพระอาจารย์ฝั้น” ซึ่งโดยปกติแล้วจะไม่ส่งเสริมให้มี “มูลนิธิ” อะไรหากไม่มีเหตุผลความจำเป็นจริงๆ องค์ท่านให้เหตุผลว่า

ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่สุวัจน์ สุวโจ

“...เมื่อเร็วๆ นี้พระก็มาปรึกษาหารือแล้ว มาขอเงินด้วย ปรึกษาหารือแล้ว ถ้าหากว่าเราเห็นด้วยก็จะขอเงินเรา แต่ตอนนั้นยังไม่ขอรอไว้ก่อน จะทำบุญเลี้ยงพระแก่ ว่าอย่างนั้น พระแก่ไม่มีใครเหลียวแล ขาดคนเหลียวแล ช่วยตัวเองไม่ได้ อยากทำมูลนิธิไว้สำหรับพระแก่ มาปรึกษาครูบาอาจารย์จะเห็นว่ายังไง แล้วเงินก็ไม่มี ขึ้นแล้วเรื่องเงินก็ไม่มี พอพูดออกมานั้นบ๊ีบ ถึงมีก็ไม่ให้ ตอบทันทีเลย มันถึงจุดที่จะตอบแล้ว ตรงนั้น

‘ถึงมีก็ไม่ให้ ผมไม่ส่งเสริม พระพุทธเจ้ามีมูลนิธิที่ไหน พระอรหันต์ท่านเป็นสละของพวกเรา ท่านมีมูลนิธิที่ไหน ทำไมถึงเก่งกว่าครูนี้ ไม่มีใครอุปถัมภ์ดูแล ตายด้วยลำพังตนเอง อัตโนมัตติ หรือ อัตตา ทิ อัตตโน นาโถ ตนเองเป็นที่พึ่งของตน ตายด้วยตนเองนั่นมันเลิศ มันประเสริฐตายไม่ได้หรอก ทำไมจึงต้องไปหาทำมูลนิธิดิฉันนะ ต่อไปนี้มูลนิธิจะเต็มบ้านเต็มเมืองมือจะล้วงเข้าไปในบาตรไม่ได้ละ มูลนิธิจะดีข้อมือเอา มูลนิธิเป็นใหญ่กว่าแล้วเวลานี้’

ว่าอย่างนี้แหละ บอกเราไม่เห็นด้วยและไม่ให้ด้วย บอกตรงๆ เลย ‘เข้า มันจะตายจริงๆ เพราะการปฏิบัติปฏิบัติชอบนี้ไม่มีใครเหลียวแลให้เห็นเสียทีเถอะน่า เดียวนี้ไม่เห็น เห็นแต่ความอ่อนแอของพระเต็มบ้านเต็มเมือง เห็นเต็มไปหมดอย่างนั้นละ ความช่วยตัวเองด้วยการประพฤติปฏิบัติ ตายลงไปแล้วเหมือนหนูตัวหนึ่งตายให้มันเห็นวะ’

เราว่าอย่างนี้ นี่ก็ไม่ต้องการอยากจะทำตาย เกื่อนกล่นวุ่นวายอย่างนี้นะ อยากตายแบบหนูตัวเดียว มันจะตายไม่ได้ละแบบนั้น พูดถึงขั้นจะพูดออกมาหาเจ้าของเสีย นี่อาจหาญมาก บอกตรงๆ บอกว่ามากที่สุด มากสุดหัวใจ ไม่มีสะทกสะท้านเรื่องความเป็นความตาย มาเมื่อไรมาเราเรียนจบแล้ว บอกตรงๆ อย่างนี้เลยความเป็นก็เป็นอยู่ ธาตุชั้นธัมมสังขารอยู่ ตายก็ธาตุชั้นธัมมสังขารตัวลงไปหาธาตุเดิมของมันเท่านั้น ธรรมชาติที่เหนือกว่านั้นอยู่แล้ว ทรงไว้แล้วนี้ บกพร่องอันไหน ให้มันเป็นอย่างนั้นซี เป็นเมื่อไรตายเมื่อไรมีปัญหาอะไร เดียวนี้เอะอะมูลนิธิๆ พวกบ้านมูลนิธิ เราว่าอย่างนี้แหละ เราไม่เห็นด้วย

องค์หลวงตากราบเยี่ยมอาพาธพระธรรมไตรโลกาจารย์ (รักษ์ เรวโต) วัดศรีเมือง อ.เมือง จ.หนองคาย

วัดนี้เขามาขอตั้งมูลนิธิน้อยเมื่อไรหากไม่คุณนะ เขามาขอตั้งมูลนิธิ จะตั้งขึ้นโน้นทางมหามกุฏฯ วัดบวรฯ ตั้งมูลนิธิไว้เอาดอกผลมาเลี้ยงพระในวัด อย่ามาตั้งนะ พระหากินไม่ได้ให้มันตายเสีย เราว่าอย่างนี้เลย เราหากินไม่ได้เราก็ยอมตายเลย อย่ามาตั้งให้มันยุ่งนะไม่ตั้งจริงๆ ใครมาผ่านเราตัดบิ๊วะทีเดียวเลย นี่ดูว่าเขาขโมยตั้งก็มีนะ อยู่กรุงเทพฯ วัดบวรฯ มหามกุฏฯ เขาบอกผลรายได้มาเราถึงรู้ อ้อนี่เขาขโมยตั้งแล้วนี่ เขาเอาดอกผลออกมาบอกเรา เราบอกว่ามอปปินต้นมูลนิธินั่น

เราไม่เคยรับสักสตาบคัลละ ส่งมาเท่าไรเราก็กส่งกลับคืนๆ ให้เขาไปมอปปิน แล้วพวกจะตายด้วยมูลนิธิให้ได้กินกัน เราไม่หวังกินละกับมูลนิธิดิฉันนะ นี่เราจะหวังกินกับพวกนี้ นี่มูลนิธิใหญ่ของเรานี้ตั้งเต็มศาลานี้ นี่มูลนิธิใหญ่จะไปหวังอะไรกับมูลนิธิดิฉันนั้น เราเอามูลนิธิเหล่านี้มาเป็นชีวิตของเราเป็นประจำอยู่แล้ว เข้าใจหรือเปล่าสละพวกมูลนิธินี้ละ (หัวเราะ)...”

ครั้นเมื่อองค์หลวงตายอมรับและเห็นประโยชน์ในมูลนิธินั้นแล้ว องค์ท่านก็เป็นธุระเอาใจใส่ดูแลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตกลงกันไว้จริงๆ ดังนี้

“...การปฏิบัติธรรมมันกำลังจะล้มเหลวไปแล้วนะเดี๋ยวนี้เนะ พ่อแม่ครูบาอาจารย์มันเราก็ล่องไป ครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือก็คอยร่วรงโรยไปๆ แล้วจิตไปๆ ในสิ่งที่ดีทั้งหลายจิตไปๆ ในสิ่งที่เลวทั้งหลายแล้วเข้มข้นเข้ามาๆ ปรากฏว่ามีรสชาติเข้ามาเรื่อย ต่อมดำเข้าไปเรื่อยไม่รู้วันรู้คืนเข้าแล้วนะเวลานี้ มันจะเป็นกรรมฐานเป็นบ้านะ อันนี้ได้วิตถกวิจารณ์มากทีเดียว มันจะเป็นกรรมฐานทันสมัย แล้วก็เอา

ชื่อครูบาอาจารย์ไปจำหน่ายขายกินนะ เฉพาะอย่างยิ่งก็ลูกศิษย์ท่านอาจารย์มัน สายท่านอาจารย์มัน นี่สำคัญมากนะ นี่ละที่ขายกินของพระโจรผู้ร้ายในวงปฏิบัติเราเป็นอย่างนี้

เราอย่าเข้าใจว่ากรรมฐานนี้จะดีไปทุกรูปทุกนาม มันไม่ตินะ ที่ติมันน้อย ที่ชั่วเลวทรามมีมาก เพราะฉะนั้นจึงขอให้ทุกๆ ท่านได้ทำความเข้าใจเอาไว้กับตนเองว่า เราจะเป็นคนประเภทไหน พระประเภทไหน ประเภทลูกศิษย์

มีครูจริงๆ หรือประเภทแบบแหวกแนวอวดตัวดี เก่งกว่าครูกว่าอาจารย์แข่งหน้าแข่งหลังไปอย่างนั้น มีแล้วนะเวลานี้ .. เรวิตถกวิจารณ์

เพราะฉะนั้นเราจึงได้เข้าไป **มูลนิธิ หลวงปู่มั่น** ซึ่งเป็นสมบัติของวัดป่าบ้านตาด แต่เราไม่เคยบอกเลยว่ามูลนิธินี้เป็นสมบัติของวัดป่าบ้านตาดโดยสมบูรณ์แล้วในทางกฎหมาย เราไม่เคยบอกไม่เคยพูดเลย ไปมาเราก็ฟังไปฟังมา ยิ่งฟังเสียงมันมักจะมีผลลบลบขึ้นมา

ปฎิหาริย์หลวงปู่มั่น

“...ท่านอาจารย์มั่นนั้นกับเราจะมีอะไรเป็นพิเศษ รู้ลึกกว่าท่านจะเมตตาเป็นพิเศษเลย เจตีย์ของท่าน ๑๒ ล้านเราหาให้ทุกบาททุกสตางค์นะ เจตีย์วัดอุดมสมพร ๑๒ ล้านเราหาให้สร้างให้หมดทุกบาททุกสตางค์ เป็นเงิน ๑๒ ล้าน เหลือเงินอยู่ ๘ แสนเลยมอบให้วัดอุดมสมพร เพราะวัดนี้เป็นวัดที่รับเป็นรับตาย เศษเหลืออะไรก็ต้องมอบให้วัดนี้ เราเป็นคนสั่งเอง คณะกรรมการว่าอย่างไร ยอมรับ

หลวงปู่มั่น อาจารย์

หมด ๘ แสนเลยมอบให้ ๑๒ ล้าน สร้างเจตีย์ เศษเหลือเงินอยู่แปดแสนเลยให้ท่าน

สร้างเจตีย์ท่าน ๓ ปีไม่ขึ้น เราปิดแล้วตั้งแต่ต้นเพราะเราทำพิธีกรรมที่หลวงปู่มั่นเสร็จเรียบร้อยแล้ว นั่นเป็นหน้าที่ของเราทำเอง ไม่มีใครมาบังคับ เราทำด้วยความสมัครใจ พอเสร็จแล้วทีนี้จะทำเจตีย์หลวงปู่มั่น เราก็บอกให้พระทำ เราไม่ทำแล้ว ฟาดอยู่ ๓ ปีไม่ขึ้น ประชุมกันที่ไร่เบาลงๆ คณะกรรมการมาประชุมห้าคนหมดหวัง ทีนี้ก็ท่านสุวัจน์เป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์มั่นเลยตกลงกันกับผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้กำกับตำรวจจังหวัดสกลนคร พร้อมทั้งพ่อค้าประชาชนประชุมกันเลยนะ แล้วจะทำอย่างไรกันนี้

คือ เราปิดแล้ว เราไม่เอาแล้ว ไปหาที่ไหนก็ได้ แล้วก็วกกลับมา เลยตัดสินใจกัน ถ้าไม่เ่งท่านอาจารย์มหาบัวไม่ขึ้น ใครก็ไม่ขึ้นๆ ก็ยกทัพมาหาเรา เต็มภูผาแน่นหมดเลย พ่อค้าประชาชน ผู้มีเกียรติทั้งหลาย มีผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้กำกับตำรวจเป็นหัวหน้าไป ไปเล่าเรื่องสุดๆ ลิ่นๆ ให้ฟัง

‘เมื่อวานหรือวันไหนมีคณะกรรมการมาประชุมเพียง ๕ คน ปีที่ ๓ เรียกว่าหมดหวังแล้ว จึงได้มาประชุมกัน มาหาท่านอาจารย์ ถ้าไม่ได้ท่านอาจารย์ไม่สำเร็จ’

บอกอย่างนี้เลยนะ จึงได้พากันมา ‘มาขอความหวังจากท่านอาจารย์ เจตีย์ของท่านอาจารย์มั่นจะขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับท่านอาจารย์องค์เดียว’

ดูซิมันมาหายอ ผลสุดท้ายเราก็พิจารณาว่ามันก็ไม่ขึ้นจริงๆ เพราะ ๓ ปีแล้วตั้งคณะกรรมการคนไหนขึ้นเป็นประธานล้มเหลวๆ ถูกเตะถูกยันกัน รุ่งมาหาแต่เราๆ เราปิดๆ เราไม่เอา พอถึง ๓ ปีล่องไปแล้วเห็นจะไปไม่ไหวเราก็เลยรับให้พอรับเท่านั้นที่ขึ้นปีเลย เรียบร้อยมา

ท่านอาจารย์มั่นกับเรารู้สึกท่านเมตตาเรามากอยู่นะ อย่างลึกๆ ลับๆ ไม่มีใครทราบได้ ท่านอาจารย์มั่นท่านเสียอยู่ที่วัดอุดมสมพร เราอยู่วัดดงสีชมพู เราจะกลับมาอุดรวันนั้นกลับไม่ได้เลย นี่ละเรื่องธรรมแสดงปฎิหาริย์ก็เหมือน

กับกิเลสแสดง ถ้าเป็นเรื่องของกิเลสเรียกว่าปลิ้นปล้อนหลอกหลวง คดโกง อันนี้อุบายวิธีการของท่านอาจารย์มั่นก็เหมือนกัน

ตอนเช้าเราสั่งท่านทวย กลางคืนฝนตกทั้งคืน น้ำท่วมหมดรถเข้าออกไม่ได้เลย ทำอย่างไร ท่านทวยก็วิ่งไปเลยไปหาพวกญาติโยมบ้านนาขาม ท่านไปสั่งเองนะ มันพลิกตาลปัตรอย่างนี้ละ เรื่องธรรม ท่านทวยไปสั่งเขาพลิกไปแบบนี้ ฟาดเสียจนตอนเที่ยงรอดยังไม่มา พลิกไปพลิกมา อุบายวิธีการของท่านอาจารย์มั่นบังคับเอาไว้ มันมีอยู่อันหนึ่งว่าท่านเอียนมาฉันจังหันที่

ตั้งล้งอุดร มหาرابข่าวท่านอาจารย์มั่นเสียที่สกลนครเมื่อคืนนี้ นั่นละรอข่าว เพราะอย่างนั้นเรื่องอะไรจึงยุ่งไปหมด ไปไม่ได้นะ นี่ละปฎิหาริย์ เราได้ร้องไห้อเลย มันจะมีเรื่องนะวันนี้ ขึ้นสะเทือนใจสามหนแล้ว เราบอก

‘ทำไมคนที่เราสั่งเสียมอบความไว้วางใจให้คือท่านทวย ท่านทวยเป็นหนึ่งในเรื่องความจริงความจัง และรับจากเราด้วยความเคารพทำไมจึงไปเหลวไหล ท่านไปสั่งอย่างนี้เขาพลิกอย่างนี้ สั่งอย่างนี้เขาพลิกอย่างนี้ ไม่ใช่ท่านทวยพลิกนะ เขาพลิกเองอำนาจของท่านอาจารย์มั่น’

คือจะยังไม่ให้เราไป ให้เรารออยู่นั้น จนกระทั่งท่านเอียนไปป้าย ๒ โมงกว่าแล้วท่านจึงไปจากอุดรฯบ้านตั้งล้ง จึงเอาเรื่องท่านอาจารย์มั่นเสียไปบอกเรา พอบอกเราแล้วรถมาแล้วติดเครื่องไม่ติด มันอัศจรรย์ไหมละกับฤทธิ์ของท่านอาจารย์มั่น เครื่องมันไม่ติดนะ

‘มันเป็นอย่างไรรถคันนี้ ก็มันดีๆ อยู่ แต่นี้เป็นอย่างไรไม่ทราบ’ (พอ) ติดเครื่องปั๊ๆ ก็ดับปั๊ๆ ลักเดียวท่านเอียนโผล่หน้ามา มาจากอุดรฯ พอมาถึงปั๊เรากำลังนั่งอยู่บนรถ ติดเครื่องเท่าไรรถก็ไม่ติด พอท่านเอียนวิ่งมาหาเรา เราก็จ้องคอยดู พอมาปั๊บอกว่า ‘ท่านอาจารย์มั่นเสียแล้วแต่เมื่อคืนนี้ ๖ โมง ๕๐ นาที’

เราเลยไม่ลืม ‘เออเอาล่ะได้ความ (ไปวัดหลวงปู่มั่นเลย)’ ทีนี้ไม่ต้องติดเครื่อง เขี่ยบังคับเร่งไปได้เลย ก็ผิงเลย นั่นเห็นไหมปฎิหาริย์ของท่าน (เวลา) ไม่ยอมให้ไป เดี่ยวติดนั่นขัดนี่อยู่อย่างนั้นละ นี่ละอำนาจเมตตาธรรมของท่านอาจารย์มั่นเกี่ยวกับเรา (เพื่อ) จะให้เราไปนั่น ท่านไม่ยอมให้ไปอุดรฯ พอทราบข่าวเท่านั้นละ (ที่นี่) ไม่มีเครื่องติดเลย เขี่ยบังคับเร่งไปได้เลย ผิงไปวัดอุดมสมพรเลย พระเณรก็รอกันอยู่หมด รอเราคนเดียว เสร็จเรียบร้อยแล้วถึงได้กลับมาอุดรฯ นี่ละเป็นอย่างนั้นละท่านอาจารย์มั่น อำนาจจิตของท่านรุนแรงมากนะ...”

เรื่อยๆ และเป็นผลลบนขึ้น
มาเรื่อยๆ มัน
ยัง ใจ กัน นี้
เพราะเราเป็น
เจ้าของนี้ เราก้
เข้าไปเท่านั้นชื พอ
เข้าไปก็ทราบเรื่อง
ทราบราวแล้วก็ใส่กัน
เปรี้ยงเลย

‘สถานที่นี้เป็น
สถานที่สำหรับพระป่วย
เจ็บไข้ได้ป่วยแล้วเข้ามา
พักผ่อนหย่อนตัวเป็นเวลา
เวลา ก่อนที่จะเข้าไปติดต่อ
กับหมอและคลินิกตลอดถึง

โรงพยาบาล ให้ได้มาพักนี้สะดวกสบาย
ต่างหากนะ และครูบาอาจารย์ที่มาด้วยความ
เป็นอรรถเป็นธรรมเพื่อจะแนะนำสั่งสอน
ประชาชน เป็นกาลเป็นคราวต่างหากนะ ไม่ใช่
มาให้พวกกรรมฐานชี่หมูชี่หมาเรานี้มาปักกลด
ในเทศบาล ๑ เทศบาล ๒ ในกรุงเทพฯ นี่นะ
แล้วก็เอาให้ทราบเสียด้วยว่า มูลนิธินี้เป็นสมบัติของ
วัดป่าบ้านตาด ใครอย่ามาทำให้เลอะเทอะนะ
นี่ยังจะหนักกว่านั้นถ้ายังเป็นอีก เรายังจะเอา
หนักกว่านี้ จะได้เขียนประกาศติดไว้เลย
ชื่อ **มหาบัว** ใส่ลงไปปึงเลยแหละเป็นอะไรไป’

เอาขนาดนั้นนะวันนั้น เพราะเรารักษา
ความดีเอาไว้ ไม่จั้นมันจะเสียไปหมดนี้ จะเป็น
กรรมฐานจำหน่วยขายกินไปหมดจะว่ายังไง
ทั้งๆ ที่คนกรุงเทพฯ เขามีความเคารพนับถือ
วงกรรมฐานของพ่อแม่ครูอาจารย์มันเรานี้
มากที่สุด เราจะไปขายชี่หน้าให้เขาเห็น เราไม่
อยากเห็น อย่าว่าแต่เขาเลย ใครจะอยากเห็น
นี่ละมันวิตกวิจารณ์ตรงนี้นะ มันเป็น จะไม่เป็น
ยังไง

ลักกาโร ปุริสัง หันติ ว่าไง ลากลักการะ
สำหรับคนโง่แล้วติดเร็วที่สุดเลยจะว่าไง นี้เรา
แปลทางภาคปฏิบัติ ถ้าแปลทางด้านปริยัติ
ลักกาโร ปุริสัง หันติ แปลว่า ลากลักการะ
ยอมฆ่าบุรุษที่โง่เขลา...”

มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ก่อตั้งขึ้นเนื่องด้วยคำปรารภของพระซึ่งเดินทางมาร่วมวันฉลอง
ครบรอบวันเกิดของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ณ วัดดอยแม่ปึง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๒๑ กล่าวคือ การเดินทางของพระอัฐมคกรมฐานจากภาคต่างๆ เข้ากรุงเทพฯ เพื่อกิจธุระ
หรืออาพาธ มักมีอุปสรรคเกี่ยวกับการหาที่พักยาก โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรที่อ่อนอาวุโสและ
ยังมีได้เป็นที่รู้จักของประชาชนจะหาที่พักไม่ค่อยได้ เมื่อคุณวรวงศ์ ตั้งตรงจิต ซึ่งเป็นนักปฏิบัติธรรม
สายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้ไปร่วมงานครั้งนี้ จึงมีความคิดสร้างเรือนพักพระภิกษุสามเณร
ในบริเวณที่ดินของตนเอง นอกจากนี้ยังอุทิศที่ดินและสิ่งก่อสร้างให้เป็นกุศลทั้งสิ้น การก่อตั้งเป็น
มูลนิธิบริหารและดำเนินการในรูปคณะกรรมการ เพื่อให้กิจการอันเป็นกุศลนี้มั่นคงและยั่งยืนตลอดไป
สำหรับชื่อของมูลนิธินั้นได้ผ่านมัสการกราบเรียนปรึกษาบงศ์หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน
และขออนุญาตใช้ชื่อ “มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์พระอัฐมค-
กรมฐานสายพระอาจารย์มั่นที่จาริกมาเป็นครั้งคราวหรือมีความจำเป็นจะต้องมาพักรักษาตัว
ยามเจ็บป่วย ซึ่งองค์หลวงตาเห็นชอบและอนุญาต

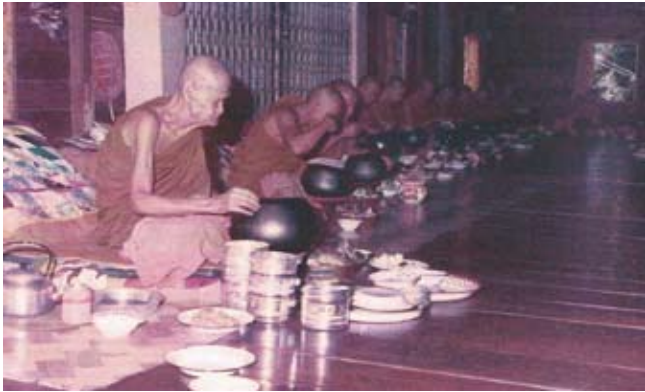
वादมาเป็นแสน..ไม่มีใครเหมือนหลวงตา

องค์หลวงตาเล่าเหตุการณ์คราวหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ฝั่งธนบุรี
กรุงเทพฯ ในช่วงเวลาที่ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ยังมีชีวิตอยู่ คุณหมอนิมนต์องค์หลวงตา
เข้ารับการนวดรักษา ดังนี้

“...แขนเราเป็นมาถึง ๒ ครั้งแล้วนะ แขนข้างขวานี้เป็นมา ๒ ครั้งแล้ว .. ครั้งแรกปี ๒๓ เรายังหนุ่มอยู่
แขนนี้ก็จนจะใช้ไม่ได้จะยกไม่ได้แล้ว ปวดก็ปวด ขัดปวด แล้วจะยกไม่ได้ ดึงหมด มันจะใช้ไม่ได้แล้ว
จะยกไม่ขึ้น อาจารย์หม่อวย คุณหญิงสงศรี (เกตุสิงห์) ไปติดต่อกับหมอทางโน้น .. แล้วก็มานิมนต์
ให้มารักษาทางนี้ เขามาหาเรา เราก้เลยไปทดลองดูว่า ว่าดีจริงๆ หมอนี้ เป็นหมอมือชื่อเสียงมาก
ในกรุงเทพฯ ว่าจั้น เราจึงต้องสละเวลาไป

แกนวดเส้นเรา ไม่ได้รับเข้าในบัญชีร้องจากๆ แจกๆ นี่นะ (ชี้ไปทางกลุ่มลูกศิษย์ที่มาฟังธรรม
ประจำ) อันนี้แต่ไม่ได้ร้องจากๆ เราไม่ได้อยู่ในบัญชีนี้ เป็นขงทั้งทอนเลย เอ้าว่างั้นเลย เชื่อหมอล้วนนะ
คือเขามาจับดูๆ ทุกอย่าง เขาว่าเป็นเพราะเส้นลวนๆ ไม่มีโรคแทรก ‘นวดให้ถึงฐานมันแล้วจะหาย
หรือไม่หาย’ ‘หาย’ เขาว่าจั้น

องค์หลวงตากับหลวงปู่ขาว อนาลโย

องค์หลวงตากับหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี

ท่านพระอาจารย์ชา สุภัทโท

หลวงปู่ฝั้น อาจาโร

หลวงปู่ดาคา ถาวโร

พระเพชรน้ำหนึ่ง..ธาตุชั้นเยี่ยมอาหารหนัก

องค์หลวงต้ามักได้เกี่ยวข้องกับกาารดูแลอาการอาพาธและการตัดลินใจครั้งสำคัญๆเกี่ยวกับธาตุชั้นเยี่ยมอาหารหนักของครูบาอาจารย์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ อย่างเช่นหลวงปู่ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร เป็นศิษย์ผู้ใหญ่รูปหนึ่งของหลวงปู่มนซึ่งองค์หลวงตาได้เกี่ยวข้องกับโดยการแนะนำให้ศาสตราจารย์ นพ.อวย และศาสตราจารย์ พญ.ม.ร.ว.สงครี เกตุสิงห์ รู้จักหลวงปู่ฝั้น ทำให้คุณหมอทั้งสองมีโอกาสได้ปรนนิบัติรับใช้หลวงปู่ฝั้นอย่างใกล้ชิดและไม่ย่อท้อโดยเฉพาะในยามอาพาธแม้จะต้องเดินทางไปยากลำบากเพียงใดก็ตาม

หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นลูกศิษย์ผู้ใหญ่อีกรูปหนึ่งของหลวงปู่มนที่องค์หลวงตาได้เข้าไปอุปัฏฐากดูแลอาพาธในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งบรรยากาศในวัดช่วงเวลานั้นเหมือนมีงานวัด เพราะแออัดไปด้วยผู้คน หญิง ชาย พระเณร และฆราวาสที่มาจากที่ต่างๆ จนวัดไม่อาจรับรองได้ทั่วถึง ทั้งที่พักหลับนอน อาหารการบริโภคต่างให้รับผิดชอบตัวเอง องค์หลวงตาได้เล่าถึงการเข้ามาดูแลหลวงปู่ในครั้งนั้นว่า

“เราก็มายู่กับท่านเป็นประจำ หลายวันจะกลับไปค้างวัดสักคืนสองคืนก็ต้องรีบกลับมา ทั้งนี้เพราะเป็นห่วงท่านมาก และเพื่อความสงบเรียบร้อยในด้านอื่นๆ แต่ก็เดชะบารมีของหลวงปู่ท่านคุ้มครองรักษา สถานการณ์ทุกด้าน

สงบเรียบร้อยดี สำหรับอาการของท่านเมื่อขบฉันอะไรไม่ได้ ธาตุชั้นนี้ก็ยิ่งทรุดลงอย่างเห็นได้ชัดในสายตาทุกๆ ไป”

องค์หลวงตานั้นทักคำพูดตอนหนึ่งเกี่ยวกับธาตุชั้นเยี่ยมอาหารหนักของหลวงปู่ขาวลงในประวัติหลวงปู่ขาวซึ่งองค์หลวงตาเป็นผู้เรียบเรียงเองว่า

“จะให้ผมแบกกองฟืนกองไฟไปหาอะไร โดยเข้าใจว่าชั้นนี้เอาของอัศจรรย์มาหยิบยิบให้ ผมไม่สงสัยในชั้นนี้ที่กำลังครองตัวอยู่ และสลายจากกันไป ผมเป็นผม ชั้นนี้เป็นชั้น จะให้คว้ายึดมาบวกกันหาอะไร การปล่อยชั้นนี้โดยสิ้นเชิงเท่านั้น อนาลโย จึงสมบูรณแบบ”

ครั้นเวลาจวนตัวจริงๆ ท่านได้เล่าเหตุการณ์ในตอนนีไว้อย่างถึงใจว่า

“เรายังไม่ลืมหลวงปู่ชาวท่าน เวลาท่านกำลังเพียบ คือท่านไม่ให้ใส่อกซิเจน ท่านไม่ให้เอาใส่ แล้วพวกนั้นก็เอาไว้ข้างนอก คือท่านห้ามไม่ให้เอาใส่ เราเห็นด้วยร้อยเปอร์เซ็นต์ ไปยุ่งกับท่านทำไม ทีนี้พอเอาเข้าไปจ่อไปถูกท่าน ... ทั้งๆ ที่ท่านก็เพียบอยู่แล้วนะ ท่านยังปิดมือปิดอกเลย ขนาดหลวงปู่ชาวแล้ว ท่านจะมีปัญหาอะไร วาจันเลย จะตายทำไหนด ก็ตายซิ ทำทาก็ได้ **เอทิปัสสิโก** ทำทาทกรรมของจริงได้... ดิดฝั่งเดียวไปเลย ว่าจะไม่อยู่แล้วไม่อยู่ มันก็หมดแล้วนะนี่ พระประเภทเพชรน้ำหนึ่งๆ หมดไป”

สำหรับครูบาอาจารย์พระกรรมฐานองค์สำคัญอื่นๆ แม้ต่างนิกายกันก็ตาม องค์หลวงตาก็ยังได้เข้าไปเป็นธุระเกี่ยวข้องกับด้วยความเคารพรักและลงใจในธรรมระหว่างกัน ดังนี้

“...พระลูกศิษย์หลวงปู่บุดดาได้ไปหาเราที่สวนแสงธรรม เราก็ได้ถามถึงอาการของหลวงปู่ท่านว่า...

‘แต่ก่อนธาตุขันธ์ของท่านเป็นคุณเป็นประโยชน์ ทำประโยชน์ให้โลกมามากต่อมาก นานแสนนาน จนกระทั่งอายุถึงปูนนี้ และได้เข้ามาอยู่ศิริราชแล้วเวลานี้เพื่อจะลาขันธ์ไป เพราะขันธ์นี้ใช้ไม่ได้แล้ว นอกจากใช้ไม่ได้แล้วยังเป็นโทษรอบตัวอีก ไม่มีช่องว่างของขันธ์ที่จะไม่เป็นโทษต่อท่าน แล้วยังจะเอาท่านไว้ อย่างนั้นอยู่หรือ? ..สมควรแล้วหรือ? ให้ลูกหลานไปพิจารณา’

นี่อาจารย์ซาก็เป็นอย่างนี้ละ เราบอกตรงๆ เลย อาจารย์ซาก็เกี่ยวกับเราอีกเหมือนกัน คั่นกันมาสักเท่าไรแล้ว แล้วยี่หลวงปู่บุดดาก็เหมือนกัน คั่นกันมานาน สนิทสนมกันมาก ทั้งสององค์นี้กับเราละ

หลวงปู่บุดดาท่านเป็นเหมือนปู่เรา นี้จะว่าไง พอเราไปกราบที่ตักท่าน ท่านก็ อู๊ อู๊ จับโน้นจับนี้ จับนั่นจับนี้เรานะ ท่านทำด้วยความเมตตาจริงๆ แหละ .. ท่านยังยกยอต่อลูกศิษย์ลูกหาของท่านเองด้วย เขาเอาเทปเราไปเปิดให้ท่านฟัง กัณฑ์เด็ดๆ เสียด้วยนะ ... ลูกศิษย์มาแล้วให้ฟัง ท่านพูดเวลาเทศน์จบแล้ว ท่านว่า

นวดมาเป็นแสน..ไม่มีใครเหมือนหลวงตา

>> ‘เอ้า! ถ้าจันทมอบให้เลย แขนจะขาดก็ให้ขาดไปเลย เราเชื่อหมอ เมื่อนวดเสร็จแล้วหมอมจะเอาแขนเรามาต่อกันเอง เอาเลย ใส่เต็มเหนี่ยวเลย’

นี่ละที่ว่า อาจารย์หมอมวยก็นั่งดูอยู่นั้น ให้อาจารย์หมอมวยได้ดูเสียบ้าง เรื่องโลกกับธรรมต่างกันอย่างไรบ้าง อาจารย์หมอมวยก็เป็นหมอนวดศาสตร์จารย์ แล้วมาดูเรื่องพุทธศาสน์ต่างกันยังไง ชัดเลยเต็มเหนี่ยว เอาให้เต็มเหนี่ยวนะเราบอก ปล่อยเลยเทียว ชัดเอาเสียเต็มเหนี่ยวเลย เราเป็นขุ่งทั้งท่อนเลย

ขึ้นหมดทั้งตัวเลย แต่เขาไม่ได้ขึ้นใช้เท้าเหมือนท่านสมบุรณ์ เขาขนาดด้วยมือ แต่มือเขานี้เป็นเหล็กเลย แข็งขนาดนั้น เราก็กปล่อยเลยเทียว พอขนาดเสร็จลงมา ๒ ชั่วโมงกว่าขนาดครั้งแรก นวด ๓ หนนะ ครั้งแรก ๒ ชั่วโมงกว่า ครั้งที่สอง ๒ ชั่วโมงหรือขาดเล็กน้อย ครั้งที่สาม ชั่วโมงครึ่ง

นวดครั้งแรก ๒ ชั่วโมงกว่าเล็กน้อย นั่นเป็นครั้งที่เจ็บมากที่สุด เขาก็เอาเต็มเหนี่ยวเลย พอขนาดเสร็จลงมาถึง ‘ขอกราบท่านอาจารย์อีกหนหนึ่ง’ ‘กราบเพราะอะไรว่าซี’

เขาก็พูดอย่างเด็ดเดี่ยวเลย ‘มนวดเส้นมานี้เป็นหมื่นๆ แสนๆ คน ผมไม่เคยเห็นรายใดเลย ที่จะเป็นอย่างท่านอาจารย์ เห็นแต่ร้องจ๊ากๆ อันนี้เลย ผมไม่เคยเห็นเลย เพราะผมขนาดเต็มเหนี่ยวผมผมเพิ่งมาเจอวันนี้ รายเดียวเท่านี้ มีท่านอาจารย์องค์เดียวเท่านี้ ผมผ่านมานี้เพิ่งเห็นองค์เดียวนี้ รายเดียวนี้เลย ที่เคยเลยไม่มีอะไร นอกนั้นเหมือนเสือถูกปืน ร้องจ๊ากจ๊ากๆ ทั้งๆ ที่ไม่ได้ขนาดแรงอะไรเลย ผมจึงขอกราบอีกทีหนึ่ง’

อู๊ มือหมอมเหมือนกับเหล็กนะ แข็งโหมเหล็ก ความหมายนะ คือขอกราบอีกครั้งวาจันนะ เขาไม่เคยเห็นแล้วเว้นอีก ๓ วันมานวดอีก เว้นไปอีก ๒ วันนวดอีก นวด ๓ หนหายเลย วันแรกเป็นวันรุนแรงมาก .. นวด ถ้าธรรมดามันอดมันทนไม่ได้แหละ แต่นี้ฟังซิ เหมือนขนองขุง เอ้าแขนจะขาดให้ขาดไปเราเชื่อหมอมแล้ว แขนขาดไปเวลาหมอนวดเสร็จเรียบริยแล้ว หมอมจะเอาแขนมาต่อกันเอง นู่นเห็นโหมเรียกว่าปล่อยเต็มที ชัดเต็มเหนี่ยวเลย ขึ้นทั้งตัวเลยนะ แกขึ้นทั้งตัวเลย ชัดเต็มเหนี่ยว โห้ย นิ้วของหมอนวดนี้ไม่ใช่เล่น ไม่ได้เหมือนนิ้วมือใครนะ แข็งแกร่ง ฟาดลงไปนี่ โถ อาจารย์หมอมวยก็นั่งดูอยู่นั้น หายเลยนะ .. นี้วาระแรกนะไปนวดเส้น

ทีนี้ก็มาพักที่ ๒ อีก ที่ไปเกิดอุบัติเหตุ (ทางรถยนต์เมื่อต้นปี ๒๕๔๑) นี่อีกละ อันนี้ไม่ค่อยรุนแรงที่ท่านสมบุรณ์นวดนี่นะ ไม่รุนแรงเหมือนนู่น อันนั้นเอาจริงๆ เพราะแขนจะยกไม่ขึ้น เขาบอกว่า เป็นเพราะเส้นลั่นๆ เราก็กปล่อยให้เลยเทียว อันนี้มันไปเกิดอุบัติเหตุมา ให้หมอนวดที่ท่านสมบุรณ์นวดให้ ถ้าไม่ใช้ท่านสมบุรณ์แล้วเราจะเป็นอัมพาตเลยนะ เพราะมันรุนแรงมาก จะเป็นอัมพาตเลย แต่นี้ก็ปล่อยให้ อย่างนั้น แต่เราไม่ได้บอกว่าปล่อยอย่างที่ท่านมอณรังค์ศักดิ์ ที่มูลนิธิหลวงปู่่มั่นฝั่งธนฯ นะ นั้นเราปล่อยเลย

อันนี้เราไม่ได้บอกว่าปล่อย ธรรมดา แต่ก็ไม่เคยร้องอู๊ๆ อู๊ๆ เหมือนบ้างทั้งหลายวาจันเถอะ เราพูดจริงๆ เราอยากเห็นบ้างก็ลองไปให้เขานวดเส้นให้ซิ ร้องจ๊ากเลย นั้นบ้างขึ้นแล้ว อันนี้เลยเลย เพราะฉะนั้นท่านสมบุรณ์จึงได้เอาไปสอนท่านเพ็งวัดถ้ำกลองเพลละซิ ทางนั้นพอกดลงไปร้องจ๊ากๆ เลย นานเข้าๆ ก็ ‘โห้ย ทำอะไรก็ไว้ลายหลวงปู่บ้านตาดบ้างซิ เออะอะก็ร้องจ๊ากๆ ท่านไม่เห็นร้องอะไรท่านเคยอยู่ตลอด’

‘เหอ’ (ลูกศิษย์พากันหัวเราะ) อาจารย์เพ็งถาม ‘ท่านไม่ได้ร้องหรือ’ ‘โห้ย ท่านไม่ได้ร้อง ท่านเคยเลย’

‘เหอ ท่านถอดวิญญาณไปไว้ที่ไหนหนอ ท่านถอดเอาดวงวิญญาณไปไว้ที่ไหนนา’ (องค์หลวงตาหัวเราะ)

‘ก็ไม่ทราบไว้ที่ไหน แต่ว่าท่านไม่เคยร้อง ท่านเคย’

สำหรับท่านสมบุรณ์นี้ ถ้าธรรมดาเขาเรียกว่าขั้นรุนแรงนู่นนะ แต่ถ้าเทียบกับครั้งนั้น ไม่รุนแรงแต่ถึงยังก็ก็ตาม ท่านก็บอกว่า

‘ไม่มี ท่านนวดมานี้ ที่จะเคยอย่างนี้ไม่เคยมี ก็มีแต่หลวงปู่เท่านั้น ...’

‘ได้ยื่นชื่อท่านมานานแล้วแหละท่านมหาบัวนี่ คู่กันมาสักเท่าไรแล้วยังไม่รู้ที่อยู่หรือว่าคู่กัน... จะมาเล่าอะไรให้ฟังอีกล่ะ’

ทีนี้เมื่อพระมาหาเรา .. เราก็ฝากข้อคิดไปว่า ‘เวลานี้ฉันไม่ใช่เป็นประโยชน์อะไรกับท่านแล้ว ลูกศิษย์จะหวังชื่นชมยินดีเพราะไฟคือธาตุฉันเผาไหม้ท่านอยู่อย่างนี้สมควรแล้วหรือ?... เวลานี้ไฟฉันเผาตลอดไม่มีว่างเลย... ให้ไปพิจารณา’

อาจารย์ชาเป็นลักษณะนี้มาหลายปีถามที่ไรก็เป็นอย่างนี้ ก็พอดีพระหนองป่าพงไปหาเราที่สวนแสงธรรม เอกันใหญ่เขี้ยวคราวนั้นเปรี้ยวทีเดียวอดแทบเอาไว้เสร็จ พอเสร็จแล้วเขาก็เอาเทปไปเปิดเมืองอุบลฯ เลย เอาไปตั้งก็กลางที่วัดหนองป่าพงเลย บรรดาลูกศิษย์ลูกหาท่านมารวมนั้นหมด ผู้ว่าฯ เป็นผู้นำเทปไปเปิด

‘เฮ้ ใครที่นี้ฟังนะ เทคโนโลยีเทคโนโลยีอาจารย์มหาบัว ท่านอาจารย์มหาบัวกับท่านอาจารย์ชาสนิทกันมานานสักเท่าไรแล้ว ฟังท่านจะพูดวันนี้นะ’

พอว่าอย่างนั้นก็เปิดทันที... ได้เห็นผิวๆ เฝินๆ ได้เห็นท่านอยู่นั้นก็พอใจ ท่านจะมาห่วงอะไรในธาตุในฉันอันนี้ เมื่อเห็นว่าเป็นไฟพอแล้วยังจะมาห่วงอะไรอีก ห่วงไฟเผาเจ้านั้นมีอย่างหรือ... ท่านพร้อมอยู่แล้วที่จะติดตั้งแต่ระยะช่วยตัวเองไม่ได้ แล้วนั่น... ครูบาอาจารย์จะตายแล้วไม่ยอมให้ไป ไม่ให้ตาย เอาไฟจีไว้ อย่างนั้น ระโยระยางงเต็มหมด ออกซิเจนช่วยลมหายใจ ช่วยลมหายใจอะไร ช่วยไฟเผาว่างั้น จึงถูกนะ

ถ้าเอาอันนี้ออกแล้วไฟก็หยุดเผา ท่านก็ติดออกแล้ว นั่นคุณก็เห็นอยู่อย่างชัดๆ โทษก็เห็นอยู่ชัดๆ อย่างนั้น ถ้าอันนี้จ่อไว้อยู่ตลอดก็เผาอยู่ตลอดอยู่นั้นจะว่าไง พอเปิดออกนี้ก็ติดออกแล้ว เห็นชัดๆ อยู่

ถ้าพูดถึงเรื่องของหมอ เขาก็ทำตามหลักวิชาของหมอ เหตุผลเรามีขัง อรรถธรรมมีขัง ปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ก็ควรชี้แจงให้เขาทราบ ควรปล่อยก็ปล่อยซี เอาไว้ให้ใครมันไม่เกิดประโยชน์ยังไม่แล้ว ยังเป็นโทษเอา

อย่างหนักหนาทีเดียว ใครจะเอาไฟมาเผามาจีไว้อย่างนี้ทั้งวันได้หรือ นี่ไม่ทราบวาทังวันทั้งคืนทั้งปีอะไร จี้เผาหมรอบตัวๆ

เรื่องธาตุเรื่องฉันก็รู้กันอยู่แล้ว ตั้งแต่ยังไม่ตายก็รู้แล้ว ก็เครื่องมือใช้เฉยๆ มีจิตเป็นผู้บงการ พอจิตหุดตัวเข้ามาเสียแล้วสิ่งเหล่านี้ก็เป็นท่อนไม้ท่อนฟืนไปเท่านั้น เกิดประโยชน์อะไร ก็เหมือนกับเครื่องมือเราที่เคลื่อนอยู่รอบตัวนี้ ก็ไม่เกิดประโยชน์เมื่อเจ้าของใช้การใช้งานอะไรไม่ได้แล้ว .. นั่นแหละเรียนจิตให้เห็นอย่างนั้นซิ เห็นชัดเจนแล้วจะถามใคร .. ประจักษ์อยู่ในหัวใจเจ้าของแล้วพอทุกอย่าง ..

‘นี่เอาศพท่านกลับคืนไปในนนะ วัดกลาง-ชูศรี ท่านเป็นพระเพชรน้ำหนึ่งนะนี่’

หลวงปู่บุดดาณีเพชรน้ำหนึ่ง อาจารย์ชาก็เหมือนกัน ท่านเหล่านี้เพชรน้ำหนึ่ง แล้วจะมาห่วงมาห่วงอะไร ธาตุฉันเป็นไฟนั่น...”

ครูบาอาจารย์อีกท่านหนึ่งที่องค์หลวงตาได้เข้าเยี่ยมอาพาธคือ หลวงปู่บุญจันทร์ โดยเฉพาะในยามอาพาธก่อนมรณภาพไม่นานนักท่านกล่าวกับหลวงปู่บุญจันทร์ว่า “ได้ทราบว่าจะสบาย เลยตั้งใจมาเยี่ยม ไม่ใช่มาทรมานคนป่วยนะ เป็นอย่างไรบ้าง”

หลวงปู่ยกมือขึ้นประนมแล้วกราบเรียนว่า “ขอโอกาสพ่อแม่ครูบาอาจารย์ หมอบอกว่าเป็นโรคไตรั่ว โรคนี้เป็นโรคที่รักษาไม่หาย แต่หมอนิมิตให้เกล้ากระผมไปรักษาที่โรงพยาบาลแต่เกล้ากระผมไม่ไป”

องค์หลวงตาดจึงพูดขึ้นว่า “ถ้ามันครั้งต่อครั้งก็ไม่ไปละ โรงพยาบาลก็ที่คนตายนั่นแหละ เตียงโตนคนไม่ตายใส่ไม่มีแหละ ถ้าเราไปหาหมอ หมอเขา

องค์หลวงตากับหลวงปู่สาม อภิเษกโน

ก็ทำตามหน้าที่ของเขา เขาก็เหมือนกับท่อนไม้ท่อนซุงนั่นแหละ ไม่รู้ว่าเขาจะพลิกไปพลิกมาอย่างไรทำไปอย่างไรบ้างตามเรื่องของเขา หมอเขาไม่มีธรรมอะไรทะเละ มันอยู่ได้ก็อยู่อยู่ไม่ได้ก็ปล่อยเท่านั้นทะเละ”

ลักพักหนึ่งองค์หลวงตากล่าวกับหลวงปู่ว่า “เอาละนะ จะกลับละ ไม่มีอะไรจะเตือนกันหรอกนะ กรรมฐานใหญ่เหมือนกัน”

จากนั้น ท่านหันไปพูดกับญาติโยมที่เข้ามาราบไหว้ท่านในขณะนั้นว่า

“ตั้งใจมาเยี่ยมอาจารย์บุญจันทร์ แต่ก่อนในคราวออกปฏิบัติ ท่านก็ออกปฏิบัติ เราก็ออกปฏิบัติ ได้เจอกัน ทุกข์ยากลำบากด้วยกัน เอาละกลับละ เยี่ยมคนป่วยไม่รบกวณนานหรอก”

วาระสุดท้ายขณะที่หลวงปู่ท่านจวนเจียนมรณภาพเต็มทีแล้ว เป็นเวลาเดียวกันกับที่องค์หลวงตาท่านเดินทางไปถึงพอดี ท่านไปอย่างรีบเร่งแล้วเข้าไปในห้องอาพาธของหลวงปู่ ท่านขยับไปยืนอยู่ใกล้ๆ ทางศีรษะแล้วท่านเอามือเปิดผ้าที่ปิดหน้าผากหลวงปู่ออกดู พร้อมกับพูดว่า

“วันนี้บวมมากกว่าวานนี้”

ในขณะนั้นหลวงปู่ได้หายใจเบาลงเหมือนกับจะขยับตาเล็กน้อย แล้วหลวงปู่ก็หยุดหายใจ ละธาตุฉันไปในที่สุดเมื่อเวลา ๑๐.๕๒ นาฬิกาของวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ จากนั้นท่านจึงถอยไปนั่งเก้าอี้แล้วมองดูหลวงปู่พร้อมกับพูดว่า “เฮ้ หยุดหายใจแล้ว”

ภายหลังต่อมา ท่านพูดถึงเรื่องนี้กับพระว่า

“ท่านบุญจันทร์คอยเรา พอเรามาถึงเข้าไปเยี่ยม ท่านก็ไปเลย”

หลวงปู่บุญจันทร์ กมโล

พระกรรมฐานประสออุบัติเหตุ

เหตุการณ์ครั้งสำคัญคราวหนึ่งยังความโศกสลดอาลัยอาวรณ์แก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยเฉพาะแวดวงกรรมฐานอย่างมาก คือ เหตุการณ์เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่เครื่องบินเกิดอุบัติเหตุในพื้นที่ตำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดพุมธานี เป็นเหตุให้พระกรรมฐานและประชาชนจำนวนไม่น้อยต้องถึงแก่กรรม

คุณหญิงไขศรี ณ ศิลวันต์ ผู้ซึ่งเป็นศิษย์องค์หลวงตาคนหนึ่ง เป็นพระอาจารย์วิชาคณิตศาสตร์ในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี และเป็นภริยา ดร.เชาวน์ ณ ศิลวันต์ องคมนตรี ตลอดจนเป็นลูกศิษย์ครูบาอาจารย์กรรมฐานสายหลวงปู่มั่น สุริทัตโตหลายองค์ อาทิ หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่ฝั้น อาจาโร เป็นต้น

ในหนังสืออนุสรณ์คุณหญิงไขศรี ณ ศิลวันต์ กล่าวถึงการเดินทางไปกราบนมัสการและสนทนาธรรมกับพระเถระสายหลวงปู่มั่นเป็นครั้งแรกในชีวิตของคุณหญิงคือปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และได้เข้ากราบองค์หลวงตาและพักอยู่ที่วัดป่าบ้านตาดเป็นสถานที่แรก องค์หลวงตายังเมตตาพาไปพบหลวงปู่ขาว ที่วัดถ้ำกลองเพลอีกด้วย หลังจากนั้นองค์หลวงตายังเป็นพระกรรมฐานองค์แรกที่เมตตามาฉันที่บ้านคุณหญิง องค์หลวงตามาเมตตาอบรมธรรมแก่คุณหญิงเสมอมาจนจบวาระสุดท้ายก่อนจะประสออุบัติเหตุทางเครื่องบินเสียชีวิตคราว

ดร.เชาวน์ และคุณหญิงไขศรี ณ ศิลวันต์
กราบหลวงปู่ขาวที่วัดถ้ำกลองเพล

อาพาธหลวงปู่บุญจันทร์ กมโล

มีตัวอย่างหนึ่งคัดจากหนังสือประวัติและพระธรรมเทศนา พระครูศาสนูปถัมภ์ (หลวงปู่บุญจันทร์ กมโล) แสดงถึงน้ำใจขององค์หลวงตาที่เป็นธุระคอยให้คำปรึกษาและเอื้อเฟื้อต่อหมู่เพื่อนที่เคยปฏิบัติธรรมร่วมกันมา นั่นคือ หลวงปู่บุญจันทร์ กมโล แห่งวัดป่าสันติกาฬ อำเภอลองหลวง จังหวัดอุดรธานี ดังนี้

“...หลวงปู่บุญจันทร์เป็นศิษย์ท่านอาจารย์มั่นอีกองค์หนึ่ง มีพรรษาน้อยกว่าหลวงตามหาบัวเพียง ๒ พรรษาเท่านั้น แต่ท่านให้ความเคารพนับถือในธรรมแก่กันและกันเป็นอย่างสูง ซึ่งนับวันจะหาผู้ได้ยากยิ่งในปัจจุบันนี้

อย่างเข้าเดือนที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อท่านอาจารย์สิงห์ทองได้ทราบข่าวว่าหลวงปู่บุญจันทร์ป่วยหนักจนฉันข้าวแคว้นละช้อน ๒ ช้อนเท่านั้น ท่านอาจารย์สิงห์ทองจึงเดินทางจากวัดมาเยี่ยมหลวงปู่

พอขึ้นไปถึงหลวงปู่ที่กุฏิ ท่านก็พูดเป็นเชิงเย้าเล่นตามนิสัยขี้เล่นของท่านว่า “เอ้า! ป่วยมานานอนตายอยู่ที่นี่ทำไม?” หลวงปู่ตอบ “ไม่นานตายยังไง คนเดินไม่ได้” “ทำไมไม่ไปหาหมอ?”

คราวนี้หลวงปู่เสีย .. ไม่ตอบว่าอะไร ท่านอาจารย์สิงห์ทองจึงกราบขอมิมนต์หลวงปู่ไปหาหมอที่โรงพยาบาลเพื่อให้หมอตตรวจรักษา หลวงปู่ว่า “ถ้าจะให้ไปหาหมอ ให้ไปกราบเรียนพ่อแม่ครูอาจารย์บ้านตาดเสียก่อนว่าท่านจะเห็นสมควรอย่างไร? จึงค่อยปฏิบัติตาม”

ได้โอกาสอย่างนั้น จึงให้โยมพาไปวัดป่าบ้านตาดในวันนั้นเลยทีเดียวเพื่อกราบเรียนท่านพระอาจารย์มหาบัวเกี่ยวกับเรื่องป่วยของหลวงปู่ให้ท่านฟัง ท่านพระอาจารย์มหาบัวจึงสั่งว่า “ให้ไปบอกท่านบุญจันทร์ว่า เดี๋ยวนี้หมอเขามี ไปให้หมอเขาตรวจดูก่อน ถ้าเขารักษาไม่ได้ค่อยกลับมาคอยวันตายที่วัด”

แล้วท่านพระอาจารย์มหาบัวก็พาท่านอาจารย์สิงห์ทองเข้ามาในเมืองอุดรฯ เพื่อจัดแจงตัวโดยสารไปกรุงเทพฯ ให้หลวงปู่ได้เดินทางไปหาหมอที่ รพ.ศิริราช พร้อมกับสั่งให้ท่านอาจารย์สิงห์ทองเป็นผู้ติดตามไปด้วย... เมื่อรับคำสั่งจากท่านพระอาจารย์มหาบัวแล้ว ก็กลับมากกราบเรียนให้หลวงปู่บุญจันทร์ทราบในเย็นวันนั้น... เมื่อหลวงปู่ได้ทราบคำสั่งของครูบาอาจารย์ก็ยอมปฏิบัติตาม ..

เมื่อเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ก็มีคุณหมอเจริญ วัฒนสุชาติ มาคอยรับอยู่ก่อนแล้ว เพราะท่านพระอาจารย์มหาบัวเมตตาเป็นธุระทุกอย่างทั้งเรื่องรถรับและเรื่องหมอที่ รพ.ศิริราช .. พอรถถึงโรงพยาบาล .. ก็มี ศ.นพ.อุดม โปษะกฤษณะ และ ศ.นพ.โรจน์ สุวรรณสุทธิ มาคอยรับหลวงปู่เช่นกัน

ในตอนนั้นท่านอาจารย์สิงห์ทองจึงได้ยื่นจดหมายให้อาจารย์หมอทั้งสอง ซึ่งเป็นจดหมายของท่านพระอาจารย์มหาบัวฝากพระอาจารย์บุญจันทร์ที่อาพาธให้อยู่ในความดูแลของอาจารย์หมอทั้งสองด้วย .. หลังจากหมอตตรวจดูแล้วจึงทราบว่าหลวงปู่ป่วยเป็นโรคหัวใจในกระดุก (ทำให้กระดุกข้อสะโพกฝุ) หมอบอกว่า

“โรคนี้เป็นโรคที่รักษาให้หายได้ ถ้ามาหาหมอกว่านี้อีก ๒ เดือน กระดุกจะขาดต้องตัดขาขวาทิ้ง”

หลังการผ่าตัด หมอให้พักฟื้นอยู่จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อเห็นว่าหลวงปู่แข็งแรงขึ้นและแผลผ่าตัดก็หายแล้ว หมอจึงอนุญาตให้หลวงปู่กลับได้... ท่านพระอาจารย์มหาบัวทราบข่าว หมออนุญาตให้ออกโรงพยาบาลได้ จึงไปเยี่ยมหลวงปู่ในห้องผู้ป่วยและปรารภว่า

“เราเป็นผู้สั่งท่านบุญจันทร์มาศึกษา และได้มอบให้หมอเป็นผู้ดูแลรักษา เราคอยฟังข่าวจากหมอเป็นระยะๆ อยู่ เราจึงไม่มารบกวน เมื่อทราบว่าอาการป่วยดีขึ้น และหมออนุญาตให้กลับได้แล้ว เราจึงมาเยี่ยมคุณ เราเป็นผู้สั่งท่านมา เราจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่ายในการรักษาทั้งหมด ทั้งค่าห้อง ค่ายา ให้ทางโรงพยาบาลคิดรวบรวมดูซิ เป็นราคาเท่าไร อาจารย์จะเป็นผู้จ่ายให้”

ท่านพระอาจารย์บุญ ชินะวังโส ท่านพระอาจารย์วัน อุตตโม ท่านพระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ ท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง ธัมมวโร ท่านพระอาจารย์หนู สุจิตโต ท่านพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม ท่านพระอาจารย์บุญเพ็ง เขมาภโร ท่านพระอาจารย์วันดี เขมปัญโญ และท่านพระอาจารย์ไพบูลย์ สุมังคโล รับประทานอาหารที่บ้านคุณหญิงไซศรี ณ ศิลวันต์ ประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๕

องค์ขวาคือท่านพระอาจารย์สิงห์ทอง ธัมมวโร ท่านเป็นผู้ที่ได้รับ ความไว้วางใจจากองค์หลวงตามาก มักได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ บางอย่างแทน เช่น ให้เป็นประธานด้านบรรพชิตในการดำเนินงานศพ ของหลวงปู่บัว ลธิปณโณ ณ วัดป่าหนองแขง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งท่านก็สามารถทำหน้าที่ได้เรียบร้อยทุกประการ องค์หลวงตา เคยกล่าวกับท่านอาจารย์สิงห์ทองว่า “นี่เวลาผมตายนะให้ท่านเผาศพ ผมใคร่อย่ามายุ่ง ผมจะมอบศพให้ท่านทำ เวลาท่านตาย ผมจะเผาศพ ท่าน” ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อท่านอาจารย์สิงห์ทองได้ถึงแก่มรณภาพไป ก่อน องค์หลวงตาก็ต้องมาเป็นประธานจัดงานศพให้

เดียวกับพระอาจารย์บุญมา พระอาจารย์วัน อุตตโม พระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ พระอาจารย์- สิงห์ทอง ธัมมวโร และพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม

เหตุการณ์ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต คุณหญิง ได้เดินทางไปปฏิบัติธรรมที่วัดป่าบ้านตาด เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งปกติ ระยะเวลาที่องค์หลวงตาท่านจะไม่ลงอบรมธรรมะ แก่ฆราวาสเพราะธาตุขันธ์ไม่สู้จะสมบูรณ์นัก แต่ตลอดช่วง ๗ วันที่คุณหญิงมาพักอยู่ที่ วัดป่าบ้านตาด ท่านได้เรียกคุณหญิงมาสนทนา ธรรมะปฏิบัติที่กุฎิหลายครั้งและแต่ละครั้ง เป็นเวลานาน และเป็นการสนทนาโดยเฉพาะ ไม่มีผู้อื่นนอกจากมีเด็กชาวบ้านตาดมานั่ง เป็นเพื่อนตามพระวินัย ยิ่งความสงสัยและ แปลกใจเป็นอันมากแก่บรรดาผู้มาพักปฏิบัติธรรม ในช่วงนั้น เพราะมีโชวิสัยปกติขององค์หลวงตา ที่จะปฏิบัติเช่นนี้กับผู้ใด

และโดยเฉพาะในวันกลับคือเช้าวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ องค์หลวงตาก็ยังมีเมตตา พุดคุยสนทนาธรรมกันจนกระทั่งจวนจะถึงเวลา เครื่องบินออกการสนทนาจึงยุติ ซึ่งก็ไม่เคย ปรากฏเหตุการณ์ในลักษณะนี้มาก่อนเช่นกัน คือในระยะที่ผ่านมาองค์หลวงตาก็ให้ออกจาก วัดमारอที่สนามบินก่อนเป็นเวลานาน แต่คราวนี้ จวนเจียนเวลามาก ในเช้าวันนั้นคุณหญิงได้ กราบเรียนถามองค์หลวงตาว่า “ถ้าคุณหญิง ตายไปแล้วจะมีโอกาสได้พบอาจารย์ดี ๆ อีกไหม?”

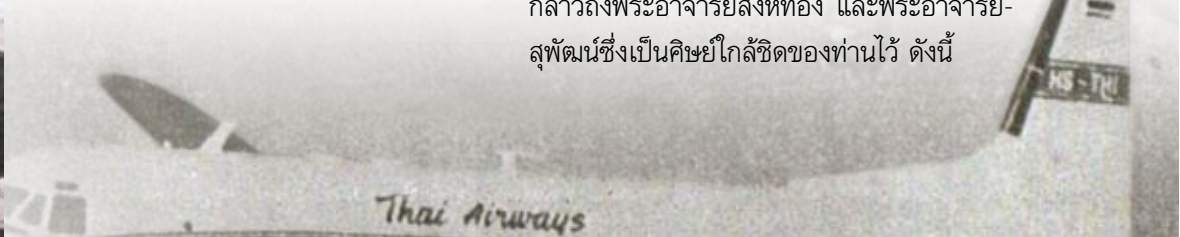
ท่านได้ตอบเป็นทำนองว่า “**ในชาติ ปัจจุบันนี้เราได้ภาวนามุ่งทำแต่ความดี ฉะนั้น ความดีนี้แหละจะเป็นครูบาอาจารย์ของเรา ในวันหน้า**”

สภาพบาตรท่านอาจารย์จวน หลังจากประสบเหตุ

และคำกล่าวนี้เป็นธรรมครั้งสุดท้ายของ องค์หลวงตาก็มอบให้แก่คุณหญิง เนื่องจากการเดินทางในวันนั้นมีทัศนวิสัยไม่เอื้ออำนวย เกิดพายุฝนจนเป็นเหตุให้เครื่องบินตกที่บริเวณ ทุ่งนารังสิต จังหวัดปทุมธานี อุบัติเหตุร้ายแรงนี้ ทราบถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ- วลัยลักษณ์ฯ ทรงมีพระกรุณาธิคุณและพระ- กตัญญูกตเวทิตาคุณ เสด็จมาทอดพระเนตรศพ พระอาจารย์ให้แก่พระทัยด้วยพระองค์เอง ใน ครั้งนั้นทูลกระหม่อมทรงยกมือของคุณหญิง ขึ้นมาทอดพระเนตรอย่างใกล้ชิด แล้วรับสั่งว่า “**ใช่อาจารย์แน่**” จากนั้นทรงจัดการศพด้วย พระองค์เอง ซึ่งเป็นพระอิริยาบถที่อ่อนโยนมิได้ ทรงแสดงความรังเกียจเลย ทรงปฏิบัติเยี่ยง คิษย์พึงกระทำต่อครูบาอาจารย์เป็นที่น่าซาบซึ้ง และประทับใจแก่บรรดาผู้อยู่ในที่นั้นเป็น ยิ่งนัก ทุกคนอดไม่ได้ที่จะน้ำตาซึมด้วยความ ตื้นตันใจ

อุบัติเหตุครั้งนั้นนับเป็นการสูญเสีย คิษย์คนสำคัญขององค์หลวงตาที่เป็น กำลังสำคัญของพระศาสนาทั้งฝ่ายพระและ ฆราวาสไปพร้อมๆ กันเลยทีเดียว องค์หลวงตา กล่าวถึงพระอาจารย์สิงห์ทอง และพระอาจารย์- สุพัฒน์ซึ่งเป็นศิษย์ใกล้ชิดของท่านไว้ ดังนี้

คุณหญิงไขศรีถวายเครื่องไทยทาน และเมื่อกาลผ่านไป ท่านอาจารย์วัน ท่านอาจารย์จวน ท่านอาจารย์สิงห์ทอง ท่านอาจารย์สุพัฒน์ และคุณหญิงไขศรี ได้ประสบอุบัติเหตุ เครื่องบินตกที่ทุ่งนารังสิต เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓

“...ท่านจวนก็เหมือนกัน มีอยู่สององค์ ท่านจวนตกเครื่องบิน ท่านสิงห์ทองตกเครื่องบิน อัฐิกลายเป็นพระธาตุสององค์ ตกเครื่องบินไปงานอะไรไม่รู้ อุปคุต (พระอาจารย์สุพัฒน์) ท่านฝันแม่นยำมากนะ ที่ท่านจะไปตายคราวนี้ คือท่านฝันกลางคืนนี้จนตื่นตื่นตกใจเสียใจ
‘แล้วกัน ทำไม่ถึงฝันร้ายขนาดนี้ ไปเกาะไหน ก็พัง ไม่เคยฝันอย่างนี้เลย ฝันร้ายกาจไม่มี ชื่นดีเลย ไม่ใช่จะเอาเราไปตกเครื่องบินตาย เหรอ’

ท่านพูดอย่างนั้นเลย แล้วเขามานิมนต์ ให้ไปในงานนี้กับความฝันมันเข้ากันได้แล้ว ท่านเลยหาที่เกาะ ไปนิมนต์อาจารย์สิงห์ทอง ถ้าท่านสิงห์ทองไปเราถึงจะไป เกาะตรงนั้นนะ ถ้าท่านไม่ไปเราก็ไม่ไป เขาไปนิมนต์ท่าน- สิงห์ทอง ท่านสิงห์ทองรับเขาแล้วก็ฟังไปเลย

‘ถ้าหากว่าท่านสิงห์ทองไม่ไปท่านจะไม่ไป ชีวิตท่านก็จะยังอยู่’

เลยตายในระยะนั้น ท่านฝันแปลกประหลาด มาก พอตื่นขึ้นมาดูอาการโศกเศร้าเหงาหงอย มันฝันร้ายเหลือเกิน ท่านว่าอย่างนั้นนะ แต่ท่าน ไม่พูดเรื่องฝันร้ายว่าเป็นอย่างไรๆ แต่มันฝันร้าย ไม่มีชื่นดีเลย ท่านบอกอย่างนั้น มีแต่ล้มพัง ทั้งนั้น

พอดีเขาก็มานิมนต์ท่านก็ไปเกาะท่าน- สิงห์ทอง ท่านสิงห์ทองไปเราก็จะไป พอดี

ไปนิมนต์ท่านสิงห์ทองท่านก็รับเขา เรียกว่า เกาะแล้วฟังเลย ตายด้วยกันทั้งสอง

ท่านอุปคุตนี้สำคัญ ท่านฝันไม่ตีเลยท่านว่า เขามานิมนต์โดยลำพังท่าน ท่านจะไม่รับท่านบอก ที่นี้เพราะความเคารพกันเกี่ยวกับท่านสิงห์ทอง ท่านรับ แล้วท่านเลยต้องรับไปด้วย แล้วก็ไปตาย ด้วยกัน...”

เกี่ยวกับลักษณะการนิพพานของพระ- อรหันต์นั้น องค์หลวงตากกล่าวไว้ ดังนี้

“...จิตที่ทลายสมมุติหมดโดยสิ้นเชิงแล้ว อะไรเวทนาไหนจะไปแทรก นี้เราถึงได้กล่าวพูดว่า พระอรหันต์ตาย ตายเมื่อไร ตายที่ไหน ตาย เรื่องอะไร ด้วยเหตุผลกลไก่อะไรก็ตาม ก็จิต พระอรหันต์ล้วนๆ ว่างั้นเลย ท่านไม่มีปัญหา อะไรกับสมมุติคือการตาย กิริยาแห่งการตาย ต่างๆ นั้นเป็นเรื่องสมมุติทั้งหมด ความบริสุทธิ์ เต็มภูมิ จึงไม่วิตกวิจารณ์เรื่องการเป็นการตาย ..

แล้วคำว่าบริสุทธิ์แล้วนั้น จะมีกาลสถานที่ เวลาเวลาที่ไหนเป็นกำหนดกฎเกณฑ์ เป็นที่ ให้เกิดสัญญาอารมณ์กับท่าน นิพพานท่าไหน จะดี หรือนิพพานท่าไหนจะเสียที หรือตาย ท่าไหนดีท่าไหนไม่ดีท่านไม่มี ตายท่าไหนก็คือ พระอรหันต์ตาย เอ้า เราพูดเรื่องตาย จะตาย

ด้วยอุบัติเหตุอะไรก็ตาม ตายด้วยการเจ็บไข้ได้ ป่วยอะไรก็ตาม จะเข้าสมาธิสมาบัติหรือไม่เข้า ก็ตาม ไม่มีสิ่งใดสำคัญทั้งนั้น ไม่มีอันใดที่จะ ลบล้างความบริสุทธิ์นั้นได้เลย ท่านเป็น พระอรหันต์อยู่เต็มตัวทุกกาลสถานที่อิริยาบถ ..

เพราะการตายนี้เป็นไปตามวิบากชั้น บ้างองค์ก็จะตายด้วยความสงบของธาตุชั้น บ้างองค์ก็จะไม่สงบจะติดจะติดเป็นประเภทต่างๆ ตามวิบากกรรมที่เป็นมาต่างๆ กัน แต่จิตนั้น บริสุทธิ์แล้วจะไม่มียะอะไรเกี่ยวข้อง ชั้นจะตาย แบบไหนก็ตาม จะตายดินเหมือนหมาบ้าก็ตาม เรื่องชั้นมันดินของมันต่างหาก จิตที่บริสุทธิ์ แล้วไปดินทำอะไร นั่นมันเป็นคนละฝั่งละฝายอยู่นั้น เห็นกันชัดๆ อย่างนั้น

อำนาจแห่งวิบากกรรมมีมาอย่างไรที่เคย สร้างเคยเป็นมาแล้ว บางท่านบางองค์ก็สงบไป ธรรมดาๆ บางท่านบางองค์ก็มีติดมีดินเป็นไป ธรรมดา เพราะวิบากกรรมอันนี้แก้ไม่ตกในเรื่องกรรม เกี่ยวกับเรื่องวิบากกรรมสมมุติอันนี้ แล้วสิ่งเหล่านี้มันก็ตามได้แค่ชั้นเท่านั้น ไม่ตามไปในหัวใจที่บริสุทธิ์ได้นั้นะ เพราะฉะนั้น ท่านจึงไม่ได้มีเสียกับสิ่งเหล่านี้...”

อาพาธหลวงปู่บุญจันทร์ กมโล

>>

คุณหมอกทราบเรียนว่า “สำหรับคำหมอที่รักษา .. อาจารย์หมอนที่ขอยกถวายทั้งหมดไม่คิดค่ารักษา สำหรับคำห้องคำอาหาร ... ที่เข้ารับการรักษาเป็นเวลา ๖ เดือน ทางโรงพยาบาลไม่คิด ขอยกถวาย ทั้งหมด”

การที่หลวงปู่อาพาธในครั้งนี้ นับว่าเป็นการอาพาธครั้งใหญ่หลวง เกือบจะเป็นครั้งสุดท้ายก็ว่าได้ แต่ด้วยบารมีแห่งเมตตาธรรมของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ คือท่านพระอาจารย์มหาบัว ท่านได้ช่วยเหลือ ทั้งภายนอกและภายใน ภายนอก ท่านได้ช่วยเรื่องการติดต่อฝากฝังกับหมอให้ดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ ทั้งการเดินทางไปและกลับและคำรักษาพยาบาล .. ภายใน คือเรื่องธรรมที่หลวงปู่มีความเคารพ ในองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ยอมไปรักษาตามคำสั่งของท่าน

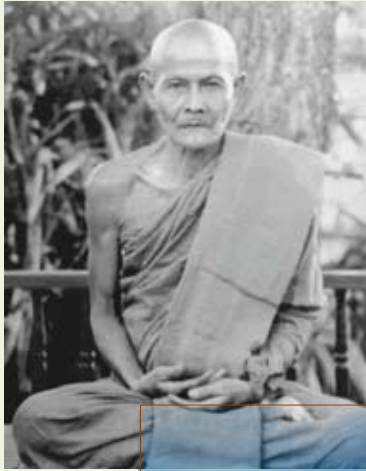
หลวงปู่ได้เล่าให้ฟังหลังจากกลับมาถึงวัดแล้วว่า “การป่วยครั้งนี้ เราได้เตรียมปล่อยวางทั้งหมด แล้ว ถ้าไม่ใช้พ่อแม่ครูจารย์บ้านดาดสั่งแล้ว เราไม่ไปเลย”

หลวงปู่ได้เป็นรมโพธิ์รมโหรีให้ศิษย์ได้ฟังพาวาคัยต่อมาอีกเป็นเวลาถึง ๒๓ ปีจึงได้ละชั้นไป...”

พระธาตุหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล

พระธาตุหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

อริกลายเป็นพระธาตุ

เกี่ยวกับอริของพระอรหันต์ที่ต่อมาได้กลายเป็นพระธาตุนั้น องค์หลวงตาได้แสดงธรรมไว้อย่างละเอียดลออ ดังนี้

“...เวลาท่านผู้สิ้นกิเลสท่านมรณภาพเอาศพไปเผา อริก็คือกระดูกเหมือนกันกับเราๆ ท่านๆ แต่กลายเป็นพระธาตุได้ยังไง อันนี้จะเป็นองค์ท่านเองรู้ชัดในธาตุชั้นของท่านเอง คนอื่นไม่รู้ เวลามีชีวิตอยู่จิตของท่านส่งงามจำครอบธาตุชั้นอันนี้ ครอบธาตุชั้นนี้แล้วเราก็บอกชัดเจนแล้วว่าจิตตั้งแต่บรรลุธรรมปั้งขึ้นมาแล้ว

นี่ละที่ว่าพอกธาตุชั้นที่เป็นเรือนร่างของจิตที่บริสุทธิ์นั้น พอกมาโดยลำดับ กระแสของจิตที่บริสุทธิ์นี้กระจายออกทั่วสรรพางค์ร่างกาย เรียกว่า พอกธาตุชั้นที่เป็นส่วนหยาบเหมือนคนทั่วๆ ไปนี่ให้กลายเป็นส่วนละเอียดเข้าไป ท่านรู้ของท่าน จิตของท่านผู้ที่หลุดพ้นแล้วท่านรู้

คือร่างกายนี้เป็นเรือนร่างของจิตที่บริสุทธิ์ที่นี้เวลาจิตบริสุทธิ์แล้วนั้นการพอกจิตนี้พอกโดยหลักธรรมชาติตั้งแต่วันบรรลุมมา พอกนี้เรียกว่าหลักธรรมชาติอย่างละเอียดลออเรื่อยๆ .. ชักพอกอยู่ธรรมดา ยืน เดิน นั่ง นอนชักพอกอยู่นั้นเป็นหลักธรรมชาติ ... ที่เด่นที่สุดก็คือเวลาท่านเข้าสมาธิสมาบัติภาวนาของท่าน นั้นจะกระแสของจิตเข้ามานี้หมด

ที่นี้พอเข้ามานี้หมดกระจายพอกธาตุชั้นนี้ได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ที่นี้ท่านมองดูธาตุชั้นของท่านถ้าพูดเทียบกับโลกนี้เรียกว่าเป็น “ทองทั้งแท่ง” อยู่ในนี้ แต่สายตาของเราก็เป็นคนเหมือนท่านๆ เราๆ แต่สายตาของธรรมท่านเห็นของท่านเอง เป็นเหมือนทองคำทั้งแท่งๆ พากันเข้าใจเสียนะ

นี่ละเรื่องธรรมที่บริสุทธิ์ดูเรือนร่างของตัวเอง เป็นส่วนหยาบก็รู้ชัดๆ เป็นโดยลำดับอย่างนี้ละ เวลาท่านมรณภาพไปแล้วจะไม่กลายเป็นพระธาตุได้ยังไง ก็กระ้างอยู่ภายในตั้งแต่ท่านยังไม่ตายอยู่แล้ว ธาตุชั้นนี้ถูกชักพอกเป็นธาตุชั้นที่ละเอียดลออจนกลายเป็นธาตุชั้น

ที่บริสุทธิ์ของพระอรหันต์ แต่สายตาของโลกก็เป็นธาตุชั้นธรรมดาเหมือนเรา แต่สายตาของธรรมที่เป็นผู้รับผิดชอบคือจิตที่บริสุทธิ์ของท่านครองร่างอยู่นี้ ท่านดูกระ้างของท่านอยู่ตลอดเวลา เห็นชัดเจนหมด...”

สำหรับอริพระอรหันต์แต่ละองค์จะเป็นพระธาตุเร็วหรือช้าอย่างไรนั้น องค์หลวงตาอธิบายไว้ ดังนี้

“...คำว่าเป็นพระธาตุนี้ก็ต่างกันอีกนะ คือถ้าจิตผู้ใดได้บำเพ็ญธรรม บรรลุธรรมได้อย่างรวดเร็ว แล้วตายไปเสีย ผู้นี้ก็จะเป็นพระธาตุได้แต่เป็นช้า เพราะจิตที่บริสุทธิ์นี้ยังไม่ได้ชักพอกธาตุชั้นนี้ โดยทางความพากเพียรตามอริยาสัยของท่านไปนาน แล้วมาตายเสีย ธาตุชั้นนี้ยังไม่บริสุทธิ์เต็มลัดเต็มส่วน บริสุทธิ์ตามส่วนของธาตุชั้นที่เป็นส่วนหยาบนะ ส่วนจิตบริสุทธิ์แล้ว

พระธาตุหลวงปู่เพียร วิริโย

องค์หลวงตากล่าวถึงอริธาตุและการสร้างเจดีย์แก่หลวงปู่เพียรว่า

“ท่านเพียรเป็นพระที่สมควรแก่อนุสรณ์ทุกอย่างจะก่อเจดีย์ก็ได้ .. พุดชัดเจนเลยว่าเป็นผู้สิ้นกิเลสโดยสิ้นเชิง .. ท่านเพียรทุกอย่างรอบตัวบอกหมดเลย .. เครื่องบริวารอยู่ในนั้นเลยกลายเป็นพระธาตุไปหมดเจ้าของเป็นคนเดียวของนอกตัวเองออกไปกลายเป็นพระธาตุ .. ในสมัยปัจจุบันเรียกว่าเป็นพระอรหันต์”

แต่องค์ไหนถ้าบำเพ็ญไปนาน ตั้งแต่สมาธิปัญญาค่อยเริ่มไปเรื่อย ชักฟอกไปเรื่อย ถึงขั้นอรหัตต์แล้ว ท่านนิพพานหรือตายไปเสีย อริชฺฐของท่านจะกลายเป็นพระธาตุได้เร็ว คือ ความช้าความเร็วอยู่กับการบรรลุ แล้วทรงธาตุทรงชั้นอยู่ ถ้าทรงธาตุทรงชั้นอยู่ไปนาน จิตธรรมชาติของท่านไม่ใช่ท่านตั้งใจชักฟอกนะ จิตที่บริสุทธิ์นี้หากชักฟอกร่างกายนี้ ธาตุชั้นนี้ ซึ่งเป็นส่วนหยาบให้เป็นของละเอียดๆ ไปตามส่วนหยาบของธาตุชั้น เวลาท่านมรณภาพไปแล้วอริชฺฐของท่านจึงกลายเป็นพระธาตุ เพราะจิตชักฟอกไว้เรียบร้อยแล้ว มันเป็นชั้นๆ ตอนๆ

ไม่ใช่พอตายไปจะเป็นพระธาตุทันที มันต่างกัน การครองชั้นอยู่นานหรือไม่นาน ตั้งแต่วันสำเร็จแล้ว ถ้าครองชั้นไม่นาน กลายเป็นพระธาตุก็ช้า ถ้าครองชั้นอยู่นานนี้ กลายเป็นพระธาตุได้เร็ว มันต่างกัน เพราะจิตที่บริสุทธิ์นี้ อยู่กับชั้น มันเป็นการชักฟอกชั้นอยู่ในหลักธรรมชาติ ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็ตาม หากเป็นหลักธรรมชาติที่ค่อยชักฟอกอย่างละเอียดลออของจิตที่บริสุทธิ์ครองชั้นอยู่นั้นแล

ถ้ายังท่านเข้าสมาธิภาวนาด้วยแล้วนี้ จิตเข้ามานี้ล้วนๆ แล้วเป็นการชักฟอกหนักเข้าไป ท่านไม่ได้เจตนาว่าจะชักฟอกธาตุชั้นนี้ ท่านมีเจตนาเกี่ยวกับบรรลภกับธรรมที่ท่านจะพิจารณาของท่านต่างหาก แต่มันเกี่ยวข้องกับธาตุชั้นนี้ เลยเป็นการชักฟอก อันนี้หนักแน่นเข้าไปอีก มากเข้าไปอีก นั่นเป็นชั้นๆ ขึ้นไปอย่างนั้น เวลาท่านมรณภาพแล้วกลายเป็นพระธาตุๆ อย่างพ่อแม่ครูจารย์มันดูเหมือนจะได้ ๔๐ กว่าปีแล้วมั้ง ท่านผ่านไปเรียบร้อยแล้ว อริชฺฐของท่านจึงกลายเป็นพระธาตุ ..

ผู้หนึ่งค่อยดำเนินไปๆ จิตค่อยสม่ำเสมอ หลุดพ้นบีบ จะนิพพานไปไม่ช้าอริชฺฐก็กลายเป็นพระธาตุได้เร็ว บางองค์พอพิจารณาปุบปับ.. บรรลภธรรมบั้งแล้วก็นิพพานไปเสีย นี้ อริชฺฐจะกลายเป็นพระธาตุช้า... ถ้าความบริสุทธิ์อย่างแบบขิปปาภิญญา คือ รู้อย่างรวดเร็วนี้ก็ไม่แน่นอนว่าจะจะเป็นพระธาตุได้ง่ายตาย เพราะรู้ได้เร็วแล้วก็ (หาก) ตายเร็ว จิตนี้ไม่ครองชั้นอยู่นาน ก็ยังไม่ได้ฟอกเต็มที่ นี่อาจช้า

แต่อริชฺฐของสามัญชนแม้จะเป็นธาตุดิน เช่นเดียวกัน ส่วนจิตผู้เป็นเจ้าของเต็มไปด้วยกิเลส ไม่มีอำนาจชักฟอกธาตุชั้นนี้ให้เป็นของบริสุทธิ์ไปตามส่วนของตนได้ อริชฺฐจะกลายเป็นธาตุที่บริสุทธิ์ได้อย่างไร ก็ต้องเป็นสามัญธาตุไปตามจิตของคนมีกิเลสอยู่ติดๆ หรือจะเรียกไปตามภูมิของจิต ภูมิของธาตุว่าอริยจิต อริยธาตุ และสามัญจิต สามัญธาตุก็คงจะได้ เพราะคุณสมบัติของจิตของธาตุระหว่างพระอรหัตต์กับสามัญชนต่างกัน อริชฺฐจำต้องต่างกันอยู่โดยดี...”

พระอรหัตต์ทุกองค์ต้องเป็นพระธาตุเหมือนกันทุกองค์หรือไม่ องค์หลวงตาได้แสดงธรรมอีกเช่นกันว่า

“...พระธาตุนี้ดีตราแล้วนะ ถึงจะบอกไม่บอกก็ตาม ถ้าลงอริชฺฐเป็นพระธาตุแล้วดีตราปั้งเลย ในตำราที่บอกไว้อย่างชัดเจนมีพระอรหัตต์เท่านั้น ฟังแต่ว่าเท่านั้นที่อริชฺฐจะกลายเป็นพระธาตุได้ บอกไว้แล้ว ถ้าลงเป็นพระธาตุแล้วเห็นไม่เห็นก็ตามเถอะ นี่คือพระอรหัตต์ว่างั้นเลย นอกจากนั้นต้องได้ศึกษาปรารภ ถ้ามีญาณก็หยั่งดูกันซิ นอกจากนั้นก็สนทนา แยกออกมาจับได้ทันที เรื่องอรรถเรื่องธรรมแล้วปิดไม่อยู่ เวลาไปที่ไหนๆ เห็นมาแล้วนี้ ใครพูดที่ไหนมันก็รู้หมดละซี เห็นด้วยตาเนื้อเราไปไหนเห็นด้วยตาเนื้อ ได้ยินด้วยหูของเรา มันก็ชัดเจนตามหูตามตาของเราในขั้นนี้เรายังไม่สงสัย ทำไมหัวใจจึงจึกว่านั่นอีกจะเอาอะไรมาสงสัยอีก ลู่อ้าฝาดา ฟางนี้ไม่ได้เทรอ

แต่ก็ยังมีข้อแม้ข้อหนึ่งอยู่ อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับคำอธิบายของท่านด้วย มีด้วยนะ ถ้าสมมุติว่าท่านอธิบายให้อริชฺฐของท่านเป็นยังงี้ๆ หรือจะไม่ให้เป็นพระธาตุนี้ก็อาจเป็นไปได้อย่างนั้น อาจไม่เป็นพระธาตุ แต่จะเป็นอย่างอื่นอย่างใดให้เห็นแปลกๆ อยู่ นั่นแหละ เรื่องจิตที่บริสุทธิ์จึงไม่ใช่ธรรมดา...”

ผู้ควรแก่เจดีย์

องค์หลวงตากล่าวถึงบุคคลและสถานที่ที่ควรก่อเจดีย์ ตลอดถึงความเกี่ยวข้องของท่านกับบรรดาพระกรรมฐานในเรื่องการก่อเจดีย์ดังนี้

“...ในครั้งพุทธกาล ท่านผู้ที่จะควรก่อเจดีย์เป็นปูชนียบุคคลขึ้นมา หรือปูชนียสถาน .. ผู้ที่จะควรก่อเจดีย์กราบไหว้บูชาของสัตวโลกว่างั้นเลยนะ แสดงไว้ ๔ ประเภท ก็คือ **พระพุทธเจ้า ๑ คำว่าพระพุทธเจ้า** หมายถึงทุกพระองค์เลย **พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ พระอรหัตต์ ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑** ทั้ง ๔ พระองค์นี้สมควรแก่การสร้างเจดีย์สำหรับจิตใจประชาชนให้กราบไหว้บูชา

พระธาตุดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่

พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม

พระธาตุพนม จ.นครพนม

เจดีย์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช

สถานที่ที่ก่อกำเนิดไว้ เป็นสถานที่ชุมนุมชน เช่น ถนนสามแพร่ง สี่แพร่ง หรือที่ชุมนุมชน เขามาจะได้กราบไหว้บูชา พอเห็นเจดีย์บีบจิตเขาจะพุ่งถึงองค์วิเศษคือองค์ศาสดา จากนั้นรองลงมาที่พระปัจเจกพุทธเจ้าที่สามก็คือพระอรหันต์ท่าน จิตใจของประชาชนจะมุ่งจุดสูงมากทีเดียว จากนั้นก็พระเจ้าจักรพรรดิ คำว่าพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นผู้ทรงบุญญาภิบาล บุญญาภิบาลมีกว้างขวาง เพราะฉะนั้นจึงควรได้รับการชมเชยจากพระพุทธรูปเจ้า ไม่ปรากฏว่าพระองค์ใดจะคัดค้านนะ เป็นผู้สมควรก่อเจดีย์ให้เช่นเดียวกันกับทั้งสามพระองค์นั้น ..

การทำอะไรเราก็จึงควรมีหลักมีเกณฑ์ที่จะก่อในที่ชุมนุมชน เราจึงควรคำนึง อย่าได้ก่อสุ่มสี่สุ่มห้า ซึ่งผิดกับเจตนารมณ์ของผู้ที่ได้พบได้เห็นและกราบไหว้บูชา มุ่งจิตใจไปในทางอันเลิศเลอ .. เวลาเห็นแล้วก็ให้เป็นขวัญตาขวัญใจ ตรงกับความมุ่งหมายของผู้กราบไหว้บูชาด้วยความระลึกรู้ถึงองค์วิเศษท่าน

สำหรับในวงกรรมฐานนี้พูดตรงไปตรงมาเลยก็ ส่วนมากจะมาปรึกษาหารือเราทั้งหลาย เราก็ให้ข้อแนะนำอย่างที่ว่า ก่อเจดีย์ครูบาอาจารย์ทั้งหลายสมควรๆ เราเป็นผู้แนะนำให้ทั้งนั้นแหละ คือให้เหมาะสมกับจิตใจของผู้มุ่งธรรมอันเลิศเลอ เวลากราบไหว้บูชาให้เป็นขวัญตาขวัญใจ เป็นมหามงคลแก่จิตใจอย่างมากทีเดียว...”

รักสงวนพระกรรมฐานฝ่ายมหานิกาย

(ซ้าย) ท่านพระอาจารย์ชา สุภัทโท (ขวา) หลวงปู่กิ่นรี จันทิโย

การพบปะสนทนาพระผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบในที่ต่างๆ ขององค์หลวงตานั้นมิได้จำกัดอยู่แต่ฝ่ายธรรมยุตด้วยกันเท่านั้น แม้พระกรรมฐานฝ่ายมหานิกายเมื่อมีโอกาสอันเหมาะสมท่านก็เข้าหาเช่นกัน ดังนี้

“...เราเคยไปกราบนมัสการหลวงปู่มีโคราช โอ้ย ท่านดีใจ เมตตามากมาย ‘ท่านมหา ดันดันมายังไง’ คึกคักเลยเหมือนอายุยังหนุ่มเลยนะ

เราก็ว่า ‘ครูบาอาจารย์อยู่ที่ไหนก็มาที่นั่นแหละ พ่อแม่ญาติพี่น้องเราอยู่ที่ไหนเราก็ต้องไปหาพ่อแม่ญาติพี่น้องของเรา อันนี้ครูบาอาจารย์อยู่ที่นี่ก็ต้องมา’ ‘เทอ ๆ’

อู๊ย คึกคักๆ อยู่ในถ้ำนะ เราจำไม่ได้ว่าเป็นมวกเหล็กหรือเป็นอะไร หากเป็นถ้ำนั้นท่านเคยไปพักอยู่เป็นประจำ หลวงปู่มีเราเรียก ‘ครูจารย์’ เลยแหละ

เราไปพักกับท่านอยู่ที่สูงเนินก็ไป (วัดป่าสูงเนิน) นั้นแล้ว พักวัดป่าสูงเนินเราก็ไปท่านอยู่ถ้ำมวกเหล็กหรืออะไรเราจำไม่ได้ แต่ว่าถ้ำนั้น ท่านมาอยู่เป็นประจำ เราไปเราก็บุกเข้าไปหาเลย อู๊ย ท่านดีใจเมตตามากจริง .. รู้สึกท่านเมตตามากจริงๆ นะ เป็นพิเศษเลย คึกคัก ้วยท่านแก่ๆ โอ้ย กิริยาท่าทางไม่แก่เลย คึกคักๆ ก็นานๆ จะเจอกันทีหนึ่ง พอมาเห็นบอกพระเถระ

‘นี่ท่านมหาบัวนะ ลูกศิษย์ผู้โปรดท่านอาจารย์มัน’

‘อู๊ย อย่าพูดอย่างนั้นเถอะ’

‘ขอพูดบ้างเถอะนานๆ ได้พบกันมันไม่ได้พูดสักที’ ท่านว่าอย่างนั้นนะ

แล้วท่านก็พูดเอาอย่างเต็มปากของท่านเลย เราก็หมดท่า ท่านก็พูดกับพระกับเถระนั้นละคุยกัน ไห้ สนุกสนาน

ที่ท่านพักอยู่สูงเนินก็ดี วัดป่า ท่านอยู่วัดป่าของท่าน เรารักเราเคารพท่านมากจริงๆ นะ เรียกท่านเรียกว่าครูจารย์เลยแหละ คือมันติดปากมาแต่ดั้งเดิม เรียกแต่ครูจารย์ๆ

หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล และหลวงปู่มี ญาณมุนี

หลวงปู่มี ญาณมุนี มรณภาพด้วยอิริยาบถนั่งสมาธิ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๑๔ เวลาประมาณ ๐๔.๐๐ น. ณ วัดป่าสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

สนิทติดปาก ไปหาท่าน ท่านอยู่ในเขานะ ท่านแก่ๆ อย่างนั้น อู๊ย คึกคักๆ คุยกันตั้งนานกว่าจะได้กลับเพราะไม่ได้ค้าง เราไปเราทราบที่ท่านอยู่ที่นั่นเราก็เข้าแวะเลย เข้าไปหาท่านเสร็จเรียบร้อยแล้วเราถึงออกมาแล้วก็ไปกรุงเทพฯ เป็นอย่างนั้นละท่านอยู่ที่ไหนเราไปหาอยู่ที่สูงเนินเราก็ตั้งไปพักกับท่านเลย มาจากกรุงเทพฯ ก็เข้าไปพักกับท่าน ไม่ได้มากน้อยก็เอา นานๆ ได้พบท่านทีหนึ่งได้กราบท่านพอแล้ว เพราะฉะนั้นวัดสูงเนินถึงได้ไปพักที่นั่น

เรากับท่านเจอกันมาตั้งแต่สมัยเรียนหนังสืออยู่นั้นนะ ท่านก็เรียนหนังสือ คุณกันสนิทสนมกันกับท่านมาตั้งแต่สมัยเรียนหนังสือ พอเรียนแล้วก็ออกปฏิบัติ พอหลังจากนั้นก็มาพบกับท่านเรื่อยๆ เพราะการที่เคยพบกันอยู่เสมอๆ เรานานๆ

ทีหนึ่งคราวนี้ที่ไปหาท่าน บุกเข้าไป
ในป่า ท่านถึงยิ่งเมตตาดีใจมาก อู๊ย เราไม่ได้
พบกันเลย คุยกันนานนะ นี่ละลูกศิษย์หลวงปู่มั่น
หลวงปู่เสาร์ องค์นี้องค์หนึ่ง ที่ท่านเล่าให้ฟัง
เราจำได้หมดนั่นแหละ องค์ไหนชื่อว่ายังเง
ลมันั้นนะ เวลานี้ท่านก็ล่วงลับไปหมด

แม้แต่พ่อแม่ครูจารย์มันเรายังล่วงลับไป
ท่านบอกลูกศิษย์ของท่านฝ่ายมหานิกาย
ที่ท่านบอกเองไม่ให้ญาติ อาจารย์มีนี่ท่านห้าม
ไม่ให้ญาติ ท่านพูดเองนี่ เมื่อท่านพูดเองแล้ว
แม่นยำร้อยเปอร์เซ็นต์ๆ ท่านพูดด้วยความ
เมตตาสงสารมากนะ

อาจารย์ทองรัตน์ อาจารย์กนิริ อาจารย์มี
เท่าที่เราจำชื่อได้นะ แล้วอาจารย์ไหนบ้าง ท่าน
เล่าไปหมดนั่นแหละแต่เราจำไม่ได้ ท่านแนะนำ
สั่งสอนตลอดมา ท่านก็เลยกระจายออกมาว่า

‘เมื่อไม่ให้ท่านเหล่านี้ญาติแล้ว เพื่อนฝูง
ก็ได้มาก ทำประโยชน์ได้มากมายก่ายกอง จึงไม่
อยากให้ท่านเหล่านี้ญาติ เพราะธรรมดาโลกเรา
ต้องถือสมมุติ คณะนั้นคณะนี้ เมื่อท่านเหล่านี้
มาญาติเสียแล้ว บรรดาเพื่อนฝูงที่เป็นสาย
เดียวกันก็จะเข้าหาลำบาก เพราะฉะนั้นจึงไม่ให้
ญาติ เพื่อจะเปิดทางให้บรรดาเพื่อนฝูงทั้งหลาย
เข้ามาแล้วได้เป็นประโยชน์อันกว้างขวาง’

ท่านว่าอย่างนั้น ก็เป็นจริงๆ เห็นไหม
สายอาจารย์ซากกว้างขนาดไหน อาจารย์ซาก
ก็เคยไปอยู่วัดหนองผือด้วยกันนี่นะ ตอนที่
ท่านไปศึกษาอบรมเราก็ออยู่ที่นั่น ถึงคั่นกันมา
ตั้งแต่โน้นละกับอาจารย์ชานะ ที่นี้ท่านก็มา..
อาจารย์ซาก ที่หนองป่าพงเราก็ไป ไปเวลาไหน
เราไปพักหนองป่าพง เราไม่พักที่อื่นนะ ไปที่ไร
เราไปพักหนองป่าพง วัดอาจารย์ชานันนั้นแหละ
เป็นอย่างนั้นตลอดมา

ทางอุบลฯ ไปหมดแหละสายกรรมฐาน
อยู่ที่ไหนๆ เราไปหมด จนกระทั่งถึงเขื่อน
สิรินธรที่ไหนๆ วัดป่าเป็นสายของหนองป่าพง
เราไปพักหนองป่าพงแล้วก็ให้พระที่วัดหนองป่า-
พงพาไป สำนักไหนๆ ไปๆ พอแนะยังเงเราก็
แนะๆ เพราะเราสงวนกรรมฐานมาก คือกรรม-
ฐานนี้ละเราแน่ใจ จะเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลแทน
องค์ศาสดาและสาวกทั้งหลายเรื่อยมา ด้วยภาค
ปฏิบัติปฏิบัติชอบ เพราะฉะนั้นเราจึงสงวนมาก

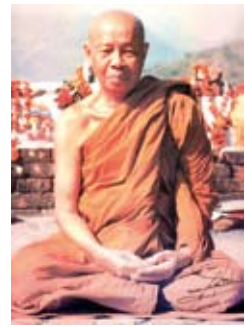
หลวงปู่ทองรัตน์ กันตสิโล
วัดป่าเมธีรัตน์ อ.สำโรง
จ.อุบลราชธานี

หลวงปู่มี ญาณมุนี
วัดป่าสูงเนิน อ.สูงเนิน
จ.นครราชสีมา

หลวงปู่กนิริ จันทีโย
วัดกัณตศิลาवास
อ.ธาตุพนม จ.นครพนม

หลวงพ่อไข่ สุชีโว
วัดป่าลีไลย์วัน
อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี

พระกรรมฐานอยู่ที่ไหนนี่คือกองแห่งธรรม
จะอยู่ที่นี้ ธรรมจะออกเงยขึ้นที่นี้ เพราะฉะนั้น
เราถึงไป ถ้าเป็นกรรมฐานอยู่ที่ไหน อย่งไป
ทางกรุงเทพฯ ก็เหมือนกัน อยู่ทางด้านตะวันออก
ออกทางเมืองชลฯ ก็เหมือนกัน เราไปเรื่อยๆ
พอไปถึงกรุงเทพฯ แล้วเราก็ไปเขาฉลาก แล้วก็
แถวนั้น เขาเขียวเขาอะไร

พอเราบอกข่าวไป โทรศัพท์ไปบอกว่าเรา
จะไป ทางโน้นก็นัดแนะกันมารวมๆ อยู่ที่วัด
เขาฉลาก เราก็ไปให้โอวาทสั่งสอนที่ตรงนั้น
เพราะขาดครูขาดอาจารย์ เหมือนลูกเต่า
มีหลายคนพ่อแม่ไม่มี โหย อะไรจะเป็นกอง
ทุกขยิ่งกว่าลูกแตกกับพ่อแม่ใช่ไหมละ
แตกกระสานซ่านเซ็นไปก็มี อันนี้เราก็ไป
เวลาว่างๆ ไปเราก็จี๋เลย เทศน์ธรรมะล้วนๆ
ให้ฟังเลย ถ้าเป็นสำนักกรรมฐานอยู่ที่ไหนเรา
จะเข้าถึงทันทีเลย ไม่สนใจว่าธรรมยุตมหานิกาย
เราไม่สนใจจริงๆ นะ มันเรื่องชื่อเฉยๆ ธรรม
ต่างหากว่างั้น

อยู่คณะเดียวกันก็ลองดูชื่ออย่างวัดป่า-
บ้านตาด ใครมาปฏิบัติขัดข้องหรือขัดขวาง
ต่อหลักธรรมหลักวินัยเราไล่หนีทันที ถ้า เฮ้อๆ
หนหนึ่งสองหนไม่ฟังนะ มากกว่านั้นไล่เลย
อย่างหนึ่งไล่ทันทีก็มี หลายแบบนะ ควรจะไล่
ทันทีไล่ทันที ควรจะ เฮ้อๆ ชูเสียก่อนก็มี
มันหลายแบบ ตั้งแต่วัดเดียวกัน ชื่อเดียวกัน
ธรรมยุตเดียวกันก็ตาม เราไม่ได้เอาอันนั้น
เราเอาหลักธรรมวินัยเป็นตัวตั้งใช่ไหม ที่นี้
เมื่อธรรมวินัยตั้งอยู่ที่ไหนๆ เข้ากันได้หมด
นั่นเราเอาตรงนั้น

พูดถึงอาจารย์มี เราชักเราเคารพท่าน
มากนะ ตั้งแต่เรียนหนังสือ โอ๊ย ท่านเป็นพระที่
สุขุมละเอียดมาก สมชื่อสมนามว่าเป็นลูกศิษย์
หลวงปู่มั่นจริงๆ แต่ก่อนเรายังไม่เคยไปเห็น
หลวงปู่มั่น ท่านไปเห็นมาก่อนแล้ว อยู่มาก่อน
แล้ว ที่นี้พอไปอยู่กับหลวงปู่มั่นกลับมาแล้วจึง
ได้เข้ามาหาท่าน คราวนี้ยังสนิทกันใหญ่โตเลย
ทีเดียว เรียกว่าลูกพ่อแม่เดียวกันไปเลยที
เดียว กลมกลืนทันทีเลยนะ ..

ปี พ.ศ.๒๕๑๔ เราไม่ได้ไปงานศพท่าน
ตอนนั้นเรามีอะไรนั่นแหละที่ไปไม่ได้ ที่ไหนก็
เหมือนกัน เช่นอย่างศพอาจารย์ไข่ อยู่ที่เขา
ฉลากก็เหมือนกัน อันนั้นจะมานิมนต์มาวัน
เดียวกันอีกแหละ ทางนี้ก็รับนิมนต์เขาแล้วจะ
ไปเทศน์ที่วัดถ้ำผาปู่ อาจารย์สีทน อันนั้นก็วัน
เดียวกัน ตกลกก็อย่างนี้แหละ รับนิมนต์ทางนี้
ก่อน เลยตกลกก็ต้องไปทางนี้ ถ้ารับทางโน้น
ก่อน ทางโน้นต้องมีความหมายทันที อันนี้
ปิดทันทีเลย คือก่อนหลังนั้นละ

นี่พูดถึงเรื่อง อาจารย์มี โอ๊ย เราดีใจนะ
พูดถึงเรื่องอาจารย์มี สูงเนิน เราเคยไปพักแล้วนี่
ไปพักกับท่านนั่นแหละ ถ้าไม่มีท่านอาจจะไม่ได้
พักก็ได้ เพราะท่านเป็นแม่เหล็กใหญ่อยู่ยงนั่น
พอทราบที่ท่านอยู่ที่นั่นก็บึ่งเข้าหาเลย พักกับ
ท่าน นั้นอย่างนั้นแล้ว โอ๊ย ท่านเมตตาจริงๆ
กับหลวงตานะ รู้สึกเมตตาจริงๆ เหมือน
หนึ่งว่าเป็นกรณีพิเศษนะ...”

สนิทใจได้ด้วย “ธรรม”

คุณแม่ชีแก้ว เสียงล้า

สายสัมพันธ์ในธรรมของท่านมิได้จำกัดไว้ในหมู่บรรพชิตเท่านั้น มีฆราวาสจำนวนมากที่สนใจประพฤติปฏิบัติธรรมและสำหรับผู้ที่มีความมุ่งมั่นจริงใจไม่ว่าเพศภูมิใด ย่อมประจักษ์ผลแห่งธรรมภายในใจขึ้นเป็นลำดับๆ ไป นักภวานาหญิงหรือชายนั้นจะให้ผลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร องค์หลวงตาเคยให้เหตุผลว่า

“การปฏิบัติไม่มีเพศ เรื่องมรรคผลนิพพานแล้วไม่มีเพศ เหมือนกับกิเลสไม่มีเพศ มิได้ด้วยกันทั้งนั้น ความโลกย์มิได้ทั้งหญิงทั้งชาย ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา มิได้ด้วยกัน

มัชฌิมาปฏิปทา จึงมิได้ทั้งหญิงทั้งชาย เป็นเครื่องแก้กิเลสทั้งหลาย แก้ได้ด้วยกันทั้งนั้น ด้วยอำนาจความสามารถของตนแล้ว มีทางหลุดพ้นได้เช่นเดียวกัน”

ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อโอกาสอำนวย ท่านจะไปเยี่ยมเยียนถึงสำนักผู้ปฏิบัติธรรมเหล่านั้น เช่น สำนักชีบ้านห้วยทรายของคุณแม่ชีแก้ว เสียงล้า สำนักปฏิบัติธรรมเขาสวนหลวงของอุบาสิกา กิ นานายน ในตอนนี้จะขอกล่าวถึงคราวที่ท่านแวะเยี่ยมสำนักปฏิบัติธรรมเขาสวนหลวง ดังนี้

องค์ท่านเคยได้ยินกิตติศัพท์ชื่อเสียงของคุณยาย ก. เขาสวนหลวงมานานแล้วว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบครบแก่การเคารพกราบไหว้ แต่มีข้อน่าประหลาดใจอยู่อย่างหนึ่งคือ เขากันว่าคุณยายเป็นคนไม่เอาพระ คือไม่ต้องรับพระ สิ่งนี้เองทำให้องค์หลวงตาอยากรู้ว่าจะเป็นจริงหรือไม่? หรือว่ามีเหตุผลด้วยประการใดกันแน่ เพราะหากเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจริงๆ แล้ว ลักษณะเช่นนี้ไม่น่าจะมีทางเป็นไปได้ องค์ท่านจึงไม่ค่อยอยากที่จะเชื่อข่าวลือนี้สัก

เหตุนี้เอง เมื่อจังหวะมาถึงในคราวองค์ท่านไปกรุงเทพฯ เพื่อดูแลอาการอาพาธของท่าน เจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านเองที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อได้โอกาสอันควร องค์ท่านจึงเข้าไปเยี่ยมเยียนคุณยายถึงสำนักฯ เขาสวนหลวงด้วยตนเองเลยทีเดียว

พอเข้าไปในสำนักเท่านั้น ไม่นานก็มีเสียงระฆังเคาะดังกังวานขึ้น เรียกให้บรรดาสตรีนักปฏิบัติธรรมทั้งหลายพากันหลังไหลมากราบองค์ท่าน และให้การปฏิสันถารต้อนรับเป็นอย่างดี โดยมีคุณยาย ก. เป็นหัวหน้าอยู่ ที่นั่นด้วย

หลังจากสนทนาพูดคุยกันได้ไม่นาน คุณยายกราบอาราธนาขอนิมนต์ให้ท่านแสดงธรรมแก่เหล่าอุบาสิกา นักปฏิบัติทั้งหลาย องค์หลวงตาจึงเมตตาแสดงธรรมโดยเน้นเรื่องจิตตภาวนาเป็นสำคัญ

ทราบว่า หลังการแสดงธรรมจบสิ้นลง คุณยายถึงกับประกาศขึ้นด้วยความอาภัพในธรรมปฏิบัติของคุณยายเองแก่บรรดาลูกศิษย์ในสำนักว่า

“ธรรมที่ท่านอาจารย์ได้แสดงให้พวกเรา ฟังนั้น สามารถยึดถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไม่มีผิดพลาดแม้เปอร์เซ็นต์เดียว”

ท่าน ก. เขาสวนหลวง
(อุบาสิกา กิ นานายน)

เหตุการณ์ในครั้งนั้น เป็นที่ประจักษ์แก่องค์ท่านเอง ดังคำกล่าวที่ท่านเล่าให้ผู้มากราบเยี่ยมคนหนึ่งฟังว่า

“ที่ว่าคุณยายไม่ต้องรับพระนั้น หมายถึงพระประเภทโกโรโกโสไม่ได้เรื่องได้ราวต่างหาก

ถ้าเป็นพระเคารพธรรมเคารพวินัย คุณยายท่านก็ไม่เป็น... จะว่าอะไร แม้แต่เราเองก็ไม่ต้อนรับพระประเภทนั้นเหมือนกัน”

งานศพระกรรมฐานที่องค์หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน รับเป็นประธาน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๑ เป็นต้นมา*

- พระครูวินัยธร (หลวงปู่แนม สุภัทโท)
- พระราชสังวรญาณ (หลวงพ่อพุทธ ฐานิโย)
- พระเทพโมลี (หลวงพ่อสำรอง คุณวุฑโฒ)
- หลวงปู่อุ่น ชาตโร
- หลวงพ่อคำพอง ดิลโส
- พระโพธิธรรมาจารย์ (หลวงปู่สุวัจน์ สุวโจ)
- พระอริยเวที (หลวงปู่เขียน ฐิตสีโล)
- พระครูวีระธรรมานุยุต (หลวงปู่พวง สุวีโร)
- พระราชสุทธาจารย์ (หลวงปู่พรหมมา โชติโก)
- พระธรรมวราลังการ (หลวงปู่ศรีจันทร์ วัณณาโม)
- พระครูโชติธรรมวัฒน์
- พระอาจารย์ปีเตอร์ เจ มอร์แกน ปัญญาวัฑฒ
- หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท
- พระอาจารย์สว่าง โอภาโส
- พระครูอุดมปัญญากร (หลวงปู่บุญนาค อุตตโม)
- หลวงปู่จันทร์โสม กิตติกาโร
- หลวงปู่ทา จารุธัมโม
- พระอาจารย์ชิต ฐิตจิตโต
- หลวงปู่มี ปมุตโต (หลวงปู่เกล้า)
- หลวงปู่เพียร วิริโย
- หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร
- หลวงปู่เหรียญ วรลาโม

ฯลฯ

- วัดชำขาวถ้ำยาว อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- วัดป่าสาละวัน ต.ปทุมใหญ่ อ.เมือง จ.นครราชสีมา
- วัดอโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ
- วัดดอยบันไดสวรรค์ อ.หนองบัวขบ จ.อุดรธานี
- วัดถ้ำกุด ต.โนนหวาย อ.หนองบัวขบ จ.อุดรธานี
- วัดป่าเขาน้อย ต.เสมีต อ.เมือง จ.บุรีรัมย์
- วัดรังสีपालวัน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์
- วัดป่าปลู้งันต์วัฒนา อ.หนองหาน จ.อุดรธานี
- วัดศรีเทพประดิษฐาราม อ.เมือง จ.นครพนม
- วัดศรีสุทธาวาส ต.กุดป่อง อ.เมือง จ.เลย
- วัดป่ามัญเฌิมวงศรัตนาราม ต.แซแล อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี
- วัดป่าบ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี
- วัดป่าภูริทัตตปฏิพัทธาราม อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
- วัดป่าศรีอุดมรัตนาราม อ.โนนสะอาด จ.อุดรธานี
- วัดภูกระแต ต.หัวนาคำ อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี
- วัดป่านาสีดา อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี
- วัดถ้ำข่มมืด อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา
- วัดป่าภูริทัตตปฏิพัทธาราม อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
- วัดดอยเทพนิมิต (ถ้ำเก็ย) อ.หนองบัวขบ จ.อุดรธานี
- วัดป่าหนองกอง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี
- วัดประชานูมพลพัฒนาราม อ.เมือง จ.อุดรธานี
- วัดอรัญญบรรพต อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย

เจดีย์พระกรรมฐานที่องค์หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน เมตตาเป็นประธาน*

- เขมปัตตเจดีย์ หลวงปู่หล้า เขมปัตโต
- เจดีย์หลวงปู่คำตัน ฐิตธัมโม
- เจดีย์หลวงปู่บุญจันทร์ กมโล
- วางศิลาฤกษ์บูรพาจารย์เจดีย์หลวงพ่อพุทธ ฐานิโย
- งานสมโภชเจดีย์พิพิธภัณฑภรรจุพระอัฐิธาตุหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล
- งานฉลองเจดีย์บรรจ้อัฐิธาตุอัฐิบริหารหลวงปู่ชอบ ฐานสโม
- งานยกฉัตรเจดีย์หลวงปู่อ่อนศรี ชันติกโร
- งานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและฉลองเจดีย์ญาณวโร
- เจดีย์ศรีไตรรัตนานุสรณ์ คุณแม่ชีแก้ว เสี่ยงล้ำ
- เจดีย์ชัยมงคล หลวงปู่ผาง จิตตคุตโต
- เจดีย์พิพิธภัณฑหลวงปู่สุวัจน์ สุวโจ
- เจดีย์มหายมคลบัว
- พิธีสมโภชฉลองพระธาตุตั้งคเจดีย์
- ฉลองเจดีย์สุภัทเทธารานุสรณ์
- พระบรมธาตุธรรมเจดีย์
- เจดีย์หลวงปู่เพียร วิริโย

ฯลฯ

- วัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร
- วัดป่าดานสำราญ อ.พรเจริญ จ.หนองคาย
- วัดป่าสันติภาวาส บ้านหนองตุม อ.ไชยวาน จ.อุดรธานี
- วัดป่าสาละวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา
- วัดดอนธาตุ ต.ทรายมูล อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี
- วัดป่าสังฆานุสรณ์ ต.ผาน้อย อ.วังสะพุง จ.เลย
- วัดป่าโนนแพง อ.บ้านแพง จ.นครพนม
- วัดป่าอรัญญาวีเวก ต.ไถ่คำ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ
- สำนักชีบ้านห้วยทราย อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร
- วัดอุดมคงคาคีรีเขต อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น
- วัดป่าเขาน้อย ต.เสมีต อ.เมือง จ.บุรีรัมย์
- บ้านบัว ต.หนองแวง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด
- วัดอโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ
- วัดชำขาวถ้ำยาว ต.บัวเงิน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- วัดโพธิสมภรณ์ อ.เมือง จ.อุดรธานี
- วัดป่าหนองกอง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี

ตัวอย่างเจดีย์ของครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐาน

* การเรียงลำดับเป็นไปตามลำดับเหตุการณ์

ธรรมสากัจฉาตามกาล

การสนทนาธรรมภาคปฏิบัติขององค์หลวงตานั้น ท่านมีโอกาสนพบปะพูดคุยกับครูบาอาจารย์องค์สำคัญๆ หลายองค์ในวาระต่างๆ กัน ครูบาอาจารย์บางท่านมีพรรษามากกว่า บางท่านก็น้อยกว่า บางท่านเป็นลูกศิษย์หรือบางท่านเป็นถึงครูบาอาจารย์ขององค์หลวงตา สำหรับหลักเกณฑ์ในการสนทนาธรรมนั้นองค์หลวงตาท่านถือปฏิบัติ ดังนี้

สนทนาธรรม เป็นธรรม เพื่อธรรม

แนวทางในการสนทนาธรรมภาคปฏิบัติของพระผู้มั่งอรรถมั่งธรรมควรมีข้อปฏิบัติอย่างไรนั้น องค์หลวงตาสอนว่าไว้ ดังนี้

“...การสนทนาธรรมะกันในทางภาคปฏิบัติ ผู้สนทนาปฏิบัติอย่างนั้นๆ มีความรู้ความเห็นอย่างนั้นๆ .. ความรู้ความเห็นอันเป็นผลเกิดแปลกๆ ต่างๆ กันมา มันเป็นคติเครื่องพองจิตใจซึ่งกันและกันอยู่มาก .. ก็เพราะท่านมุ่งเพื่อยึดคติจากธรรมของกันและกันจริงๆ ไม่มีทิฐิมานะเข้าแฝงเลย แม้ต่างคนต่างยังมีกิเลสด้วยกัน .. ท่านสนทนาตามภูมิจิตภูมิธรรมที่ปรากฏขึ้นจากจิตตภาวนาซึ่งตนบำเพ็ญมา... และสงสัยก็ศึกษาไต่ถามกันเป็นระยะไป ท่านที่

เข้าใจก็อธิบายให้ฟังตามลำดับแห่งความสงสัยจนอีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจ ..

การสนทนาธรรมที่เกิดจากความรู้ภายใน แม้ผู้มาเล่าและเรียนถามปัญหาจะมีพรรษาอ่อนกว่ากันอยู่มาก แต่การเล่าและการไต่ถามนั้นแฝงอยู่ด้วยความอาจหาญมั่นใจในความรู้และปัญหาของตน ไม่พรั่นพริ้งหวั่นไหวหรือประหม่ากลัวท่านจะซักหรือทักท้วงแต่อย่างใดพูดไปและถามไปตามความรู้สึกของตน และยอมรับกันโดยทางเหตุผลของแต่ละฝ่าย

ถ้าตอนใดเหตุผลยังลงกันไม่ได้ ก็ชักซ้อมกันอยู่ในจุดนั้นจนเป็นที่เข้าใจ แล้วค่อยผ่านไปโดยไม่มีฝ่ายใดสงวนศักดิ์ศรีตัวของตัวเองอันเป็น

ลักษณะโลกแฝงธรรมให้นอกเหนือจากความหวังเข้าใจต่อกัน .. ต่างมีความสนใจเอื้อเพื่อต่อธรรมของกันโดยสม่ำเสมอแต่ต้นจนอวสานแห่งปัญหาธรรม ไม่แสดงความอิดหนาระอาใจ ไม่แสดงความดูถูกเหยียดหยามด้วยภูมิจิตภูมิธรรมของกันและกัน ต่างสนทนากันด้วยความบริสุทธิ์ใจหวังความรู้และความอนุเคราะห์จากกันจริงๆ..

ในวงกรรมฐานรู้กัน องค์ไหนภูมิจิตภูมิธรรมอยู่ชั้นใดภูมิใดนี้รู้กันในวงกรรมฐานท่านพูดกันเรียกว่าธรรมะในครอบครัว ท่านพูดกันในวงปฏิบัติเจียบๆ รู้กันเจียบๆ อยู่อย่างนั้นละ ท่านไม่ฟูฟ่า ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่โอ้อวด...”

เคล็ดลับ..ภูมิจิตภูมิธรรม

ธรรมของพระพุทธเจ้าที่สถิตอยู่ในปุถุชน หรือพระอริยบุคคลแต่ละขั้นแต่ละภูมิเป็นได้ทั้ง ธรรมจริงและธรรมปลอม ดังนี้

“...พระสงฆ์มีหลายประเภทตามขั้นตาม ภูมิ ตั้งแต่กัลยาณปุถุชนขึ้นไปหาเสขบุคคล อเสขบุคคล คำว่าเสขบุคคลคือผู้เป็นพระอริย- เจ้าแล้ว แต่ยังต้องศึกษาเพื่อธรรมขั้นสูงขึ้นไป ตั้งแต่ขั้นพระโสดาถึงขั้นอรหัตตมรรค ส่วนอเสข- บุคคลนั้น หมายถึงผู้สิ้นสงสัย ผู้ได้บรรลุถึง พระอรหัตผลล้วนๆ แล้ว รวมแล้วก็เรียกว่า พระอริยเจ้า ..

ถึงขั้นโสดาบันแล้วก็เป็นอกุปปิธรรมคือ ไม่กำเรีบกลายเป็นตัวเป็นตนอีก สกิทา- อนาคตา เป็นอกุปปิธรรมเป็นขั้นๆ ตามขั้นของตน คือไม่เสื่อมลงมาขั้นต่ำ ยิ่งอรหัตผลแล้วก็ผ่านไปเลย หมตปัญหา กุปปิธัมโม อุกุปปิธัมโม นั้น ..

ธรรมของพระพุทธเจ้าตามธรรมชาติแล้ว เป็นของบริสุทธิ์ แต่เมื่อมาสถิตอยู่ในปุถุชนก็ กลายเป็น “ธรรมปลอม” เมื่อสิ่งสถิตอยู่ในพระ อริยบุคคลจึงเป็น “ธรรมจริงธรรมแท้”

คำว่า “อริยบุคคล” มีหลายขั้น คือ “พระโสดาบัน” เป็นอริยบุคคลขั้นต้น ขั้นสูง ขึ้นไปก็มี “พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์” เป็นสี่

ธรรมในขั้นพระโสดาบันก็เป็นธรรมจริง ธรรมบริสุทธิ์สำหรับพระโสดาบัน แต่ธรรมขั้น “สกิทาคามี อนาคามี อรหันต์” เหล่านี้ พระ โสดาบันยังต้องปลอมอยู่ภายในใจ แม้จะจดจำ ได้ รู้แนวทางที่ปฏิบัติอยู่อย่างเต็มใจก็ตามก็ยัง ปลอมทั้งๆ ที่รู้ๆ อยู่นั่นเอง

“พระสกิทาคามี” ก็ยังปลอมอยู่ในขั้น “พระอนาคามี” และ “พระอรหันต์”

“พระอนาคามี” ก็ยังปลอมอยู่ในขั้น “อรหัตธรรม”

จนกว่าจะบรรลุถึงขั้น “อรหัตภูมิ” แล้ว นั้นแล ธรรมทุกขั้นจึงจะบริบูรณ์สมบูรณ์เต็ม เปี่ยมในจิตใจ ไม่มีปลอมเลย...”

เทศนาตอนหนึ่งขององค์หลวงตากกล่าว ถึงการตอบปัญหาธรรมด้านจิตตภาวนาของ พระอริยบุคคลแต่ละขั้นละภูมิ ดังนี้

(แถวหน้าจากซ้าย) หลวงปู่จันทร์ เขมियो พระธรรมเจดีย์ (จุม พันธุโล) พระอริยคุณาธาร (เล็ง ปุสโส) (นั่งแถวที่สอง) หลวงปู่ขาว อนาลโย หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่กว่า สุมโน พระอาจารย์มหาทองลูก สุจิตโต หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ (แถวหลัง) พระอาจารย์วิริยงค์ สิริธโร หลวงปู่บัว สิริบุญโณ หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน

“...ในหนังสือที่มีอยู่ในธรรมบทที่กล่าวว่า กัลยาณชนไม่สามารถตอบปัญหาของพระโสดา- บันได้ พระโสดาบันไม่สามารถตอบปัญหาของ พระสกิทาคามีได้ พระสกิทาคามีไม่สามารถ ตอบปัญหาของพระอนาคามีได้ พระอนาคามี ไม่สามารถตอบปัญหาของพระอรหันต์ได้

แม้พระอรหันต์ก็ไม่สามารถตอบปัญหา ของพระโมคคัลลาน์ พระสารีบุตรได้ ถึงพระสารี- บุตรโมคคัลลาน์ก็ไม่สามารถตอบปัญหาของ พระพุทธเจ้าได้ คือความสามารถต่างกัน พอถึง ขั้นอรหัตก็พอแล้ว

ส่วนที่ว่าพระสารีบุตร โมคคัลลาน์ไม่ สามารถตอบปัญหาพระพุทธเจ้าได้นั้น หมายถึง-

ถึง ความกว้างแคบลึกตื้นแห่งความรู้ที่ต่างกัน นอกจากความบริสุทธิ์ไปแล้วยังมีความลึกตื้น ต่างกัน กว้างแคบต่างกัน ภูมิของพระพุทธเจ้า เป็น พุทธวิสัย ภูมิของพระสารีบุตรโมคคัลลาน์ เป็น สาวกวิสัย จึงต่างกัน

สามัญวิสัย กับ อริยวิสัย ก็ผิดกัน แต่ละ ขั้นละภูมิมีเคล็ดลับประจำขั้นภูมินั้นๆ ถ้าม เคล็ดบ่บ่ก็ติด ดังพระเรียนจบพระไตรปิฎกครั้ง พุทธกาล แต่ลืมเนื้อลิมตัวดูถูกเหยียดหยาม พระปฏิบัติ หาวานั่งหลับหูหลับตาไม่ทำ ประโยชน์อะไรให้แก่โลก เลยจะเอาปัญหาามา ถ้ามพระปฏิบัติท่าน

ในการแสดงธรรมขององค์หลวงตากกล่าวถึงพระระดับเพชรน้ำหนึ่งพร้อมกับยกตัวอย่างครูบาอาจารย์องค์สำคัญเสมอๆ อย่างเช่นคราวหนึ่งท่านเห็นภาพครูบาอาจารย์ที่ติดบนบอร์ดแล้วจึงได้กล่าวว่ “ทางนูน ชื่อท่านเสถียร นุ่นอาจารย์ชา ท่าน บุญมี ท่านอุทัย ท่านวันชัย หลวงพ่อตัน ท่านปัญญา นี่เพชรน้ำหนึ่งมีหลายองค์นะนี้ ท่านสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ถ้าเป็นสมัย ครั้งพุทธกาลเป็นพระอรหันต์ .. คือพระที่ท่านจะรู้กันต้องเป็นนักภาวนาด้วยกัน ได้สนทนากันในวงภายในๆ รู้กันแต่ว่าภายใน นอกนั้นไปท่านเหมือนไม่รู้ไม่ชี้ เพราะฉะนั้นวงกรรมฐานกันมองเห็นกันรู้กันทันที เพราะทราบจากใจ”

ภาคปฏิบัติสอนสู่มีสู่ห่าไม่ได้ จิตสอนจิตตรงแนว

“...ธรรมลี (หลวงปู่ลี กุศลโร วัดภูผาแดง) ก็ตั้งแต่วันบวชแล้ว บวชวันถวายเพลิงหลวงปู่มัน บวชวันนั้นที่วัดป่าสุทธาวาส ตั้งแต่บวชแล้วติดสอยห้อยตามเราตลอดเหมือนเด็กนะ ธรรมลีนี้เหมือนเด็ก ไม่มีธรรมวินัยอะไรเลย เอาพ่อแม่กับลูกเข้าเลย เป็นใหญ่กว่า เราจะไปไหนติดตาม คือไม่ต้องขออนุญาตนะ เห็นไหมไปกรุงเทพฯ ด้วย ต่อมตาม ถ้าไปขออนุญาตท่านจะไม่ให้ไป ต้องขโมยไปแบบนี้แหละ เห็นไหมล่ะ เป็นอย่างนั้น ไปที่ไร อยากไป ไปเลยนะ บ๊ีบ ขโมยไปเลย เป็นอย่างนั้น นี่เป็นนิสัยอันหนึ่งเราก็ทราบ นี่ก็ตั้งแต่ต้นมา เราสอนตั้งแต่ ก.ไก่ ก.กา เรื่อยมา ..

ที่มูลนิธิหลวงปู่มันที่ฝั่งธนฯ พอดีเราไปนวดเส้นก็ไปเจอท่านวันชัยที่นั่น ถามเหตุถามผลจะไปไหนมาไหนหลักเกณฑ์ไม่ค่อยมี ถามอาการเคลื่อนไหวของท่าน ลักษณะเป็นเร่ๆ ร่อนๆ ไม่มีหลัก เหมือนว่าหลักลอย วาจันเถอะนะ จะไปไหนมาไหน พูดยากๆ ตอบยากๆ ถ้าปากการตอบ นี่แสดงให้เห็นว่าหลักลอย เราก็บอกว่า

‘ถ้าอย่างนั้นให้ไปอยู่วัดป่าบ้านตาดกับผมที่วัด’

เราก็ไม่เคยบอกใครให้เป็นอย่างนั้นนะ นี่ได้บอกเลย พอได้ความ พอเรากลับมาท่านก็ตามมา เราสอนตั้งหลักใหม่ ก็ได้หลักจริงๆ มาอยู่ที่นั่นแล้วเข้าๆ ออกๆ จากนั้นก็ไปตั้งที่วัดนั้น เราก็ให้ไปอยู่ที่วัดกุ้งโงมเรื่อยมา ลักเท่าไรไปแล้ว มาอยู่กับเราตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ มันก็ ๒๓ ปีแล้วตั้งแต่เกี่ยวข้องกันมา ..

หลวงปู่ลี กุศลโร

คือความตั้งใจมีแต่หาที่เกาะที่ยึดไม่ถูก มันก็ไม่มีประโยชน์นะ เพราะเราเห็นโทษของเรา เราจึงบอกเลย .. ท่านก็เลยมาที่นี่ มาได้หลักที่นี้เนะ เดียวนี้ท่านได้หลักแล้ว ได้หลักมั่นคง คือท่านพูดเอง เราไม่ได้แนะไปก่อน ท่านพูดเอง แล้วตรงกับความจริงๆ ตามขั้นของธรรม เราบอกเอาให้ได้ๆ เรื่อยๆ ไป นี่ก็เป็นพระสำคัญละเดี๋ยวนี้ ท่านวันชัยดี ได้หลักเกณฑ์ดี ..

ท่านอาจารย์วันชัย วิจิตโต

ท่านวันชัยก็มาพูดต่อปากต่อคำ เรื่องการภาวนาเป็นยังไงๆ ขัดข้องตรงไหนเราเป็นผู้แก้ไขให้ทั้งนั้นๆ จนกระทั่งทะเล นี้อันหนึ่ง .. ภาคปฏิบัติเป็นของเล่นเมื่อไร สอนกันสู่มีสู่ห่าไม่ได้นะ จิตสอนจิตนี้ตรงแนวๆ ขั้นธรรมนี้ .. เช่น เสกตัวเป็นครูเป็นอาจารย์เขา เขาน้อยกว่าแต่ความรู้เขาสูงกว่าเราสอนไม่ได้นะ อาจารย์นะสอนลูกศิษย์ไม่ได้ .. ธรรมดาเราจะไม่บอกใครง่ายๆ ให้มาอยู่วัดป่าบ้านตาด .. นี่เราก็บอกมาตั้งแต่ต้นเหมือนกันกับท่านลี

ธรรมลีนี้เป็นเศรษฐีธรรมมานานแล้วนะ เรียกว่าเศรษฐีธรรม ถ้าธรรมเต็มเม็ดเต็มหน่วยเรียกว่าเศรษฐีได้แล้ว เศรษฐีธรรม ธรรมภายในหัวอก ใจกับธรรมเป็นอันเดียวกันแล้วไม่จม .. การภาวนานี้ขึ้นอยู่กับผู้แนะนะ ถ้าผู้แนะมีหลักใจมีขั้นสูงกว่าๆ ทางนั้นพูดขึ้นมาปั๊บทางนี้เข้าใจแล้ว ที่บกพร่องตรงไหนที่ควรแก้อย่างไร เข้าใจแล้วแก้ปั๊บๆ มันก็เร็ว ทำสู่มีสู่ห่าด้วยความตั้งใจจริงอยู่แต่มันไม่ค่อยได้ผลมากเท่าที่ควร ถ้ามีผู้แนะ ให้มีภูมิธรรมสูงนะนี่ปั๊บๆ ถูกต้องๆ เกาะติดๆ เลย เร็ว...”

องค์หลวงตากกล่าวรับรองความจริงของหลวงปู่หล้า เขมปัตโต ในการแสดงธรรมเกี่ยวกับพระนิพพานว่า *‘นิพพานไม่ใช่ผู้รู้คืออันนั้นเอง ท่านหล้าพูดปั๊บเข้ากันทันทีเลย .. เราพูดจริงๆ เราหาที่ค้านท่านไม่ได้ ท่านหล้าพูด เอ้ออย่างนี้ซี้ เข้าบังทันทีเลย คำนี้เราก็กไม่เคยพูด รู้ก็รู้อยู่ธรรมดา’*

(แถวขึ้นจากซ้าย) หลวงปู่อ่อนลี สุเมโธ พระศรีรัตนนิมล ท่านเจ้าคุณรักษ์ เรวโต พระครูบริหารคณาภิกิจ องค์หลวงตา (ขณะอายุ ๔๗ ปี) หลวงปู่จันทร์ เขมปัตโต

(แถวนั่งจากซ้าย) หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี หลวงปู่ขาว อนาลโย พระธรรมเจดีย์ หลวงปู่บุญญา วิฑิตโปเม หลวงปู่อ่อนญาณลิริ

(ถ่าย ณ วัดศรีเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๐๓)

พระพุทเจ้าทรงทราบจึงเสด็จมาท่ามกลางสงฆ์ที่กำลังสนนิบาตนั้นว่า พวกนี้กำลังจะมาทำลายลูกศิษย์เราตถาคต แล้วมันจะไปตกรรกกันทั้งหมด ท่านไม่ได้กลัวพระปฏิบัติจะเสียท่านว่าพวกนี้จะตกรรกกันทั้งหมด

พอเสด็จถึง พระองค์ทรงตั้งปัญหาขึ้นปั๊บถามพวกใบลานเปล่าตอบไม่ได้ รับสั่งถามพระปฏิบัติปั๊บ ตอบได้ฟัง ยกปัญหาขึ้นปั๊บถามพวกนั้น นิ่งเหมือนคนตายแล้ว ตอบไม่ได้ วกกลับมาถามพระปฏิบัติ ตอบได้ปั๊บๆ ตลอดจากนั้นพระพุทเจ้าก็แสดงธรรมขนานเสียอย่างเต็มที่ว่า

‘พวกเธอนั้นนะ เหมือนกับลูกจ้างเลี้ยงโคให้เขา ได้ค่าจ้างเพียงรายวันๆ เท่านั้น ไม่เหมือนลูกของเรา หมายถึงพระปฏิบัติซึ่งเป็นเจ้าของโค โคก็เป็นสมบัติของตัวเอง น้ำนมโคก็ได้ดื่มเต็มเม็ดเต็มหน่วยตามความต้องการ’

พูดเรื่องธรรมก็เป็นเจ้าของธรรม เป็นธรรมสมบัติเป็นมหาสมบัติ พวกเธอนี้เพียงแต่เรียนและจดจำมาเฉยๆ ธรรมสมบัติอันแท้จริงยังไม่เคยได้ดื่มบ้างเลย ส่วนลูกเราตถาคตทั้งได้ปฏิบัติทั้งได้ดื่มธรรมรสโดยสมบูรณ์ จึงไม่ควรประมาท’

ปัญหาที่พระพุทเจ้าทรงรับสั่งถามเป็นปัญหาทางด้านจิต พอมาถามพวกปฏิบัติตอบได้ฟังๆ เลย...”

การสนทนาธรรมระหว่าง
องค์หลวงตา กับพระ
ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ขอน้อมนำเป็นกรณีศึกษาเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนี้

พระธรรมเจดีย์ (จุม พันธุโล)
วัดโพธิสมภรณ์ อ.เมือง จ.อุดรธานี

ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์เป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้องค์หลวงตาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านเจ้าคุณมักมาดิ่งตัวองค์หลวงตาไปเทศน์ในวัดโพธิสมภรณ์หรือในสถานที่ต่างๆ อยู่เนืองๆ ด้วยความไว้เนื้อเชื่อใจเป็นอย่างมาก การแสดงธรรมไม่ว่างานใดท่านจะมอบจุดปัจจัยไทยทานทั้งหลายถวายท่านเจ้าคุณทั้งหมดและทุกครั้งไป จนท่านกล่าวว่าท่านเจ้าคุณคงจะเห็นเป็นที่ระลึกระหว่างท่านเจ้าคุณกับตัวท่านเองว่า

“หลวงตาเป็นลูกกตัญญู” จริงๆ จนกระทั่งท่านเจ้าคุณต้องค้ำเอาบ้างว่า “อ้าว! เธอเอามาให้แต่เราแล้วเธอจะไปเอาอะไร”

ที่ทำเช่นนั้นองค์หลวงตาท่านเคยให้เหตุผลและกล่าวถึงความรู้สึกในใจที่มีต่อท่านเจ้าคุณว่า

“เราถวายให้ท่านตลอด เราไม่เคยแตะเทศน์ที่ไหนๆ ไม่ว่าปัจจัยเงินทองข้าวของอะไรมอบถวายหมด เราไม่เอาแม้บาทหนึ่ง คือเราตอบแทนคุณท่าน ถึงอย่างนั้นก็ไม่ได้ทำคุณของท่านที่เป็นพ่อของเรา เราเป็นพระทั้งองค์ได้เพราะท่านเป็นอุปัชฌาย์ นั้น หลักใหญ่อยู่ตรงนั้นนะ”

องค์ท่านเล่าถึงความผูกพันและความสนิทสนมระหว่างท่านกับท่านเจ้าคุณจนมีเหตุให้ต้องไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง ดังนี้

“...แต่ก่อนท่านเจ้าคุณอุปัชฌาย์ท่านยังมีชีวิตอยู่ที่วัดโพธิ์ เราต้องไปพักค้างที่วัดโพธิ์บ่อยๆ เราไม่ไปท่านก็ให้พระมาตามเอาเราไปที่วัดโพธิ์ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ตอนนั้นที่ท่านเสียชีวิตท่านก็ ๗๕ ท่านเป็นชั้นธรรม ตั้งแต่ท่านมีชีวิตอยู่นี้พระกรรมฐานมาพักวัดโพธิ์เรื่อยๆ เพราะท่านเมตตาติดต่อเกี่ยวข้องกับกรรมฐานเรื่อยมา ท่านเองก็เป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ลำคัญตรงนั้นะ

วัดไหนๆ มาค้างที่นั่นแหละ อย่างท่านอาจารย์ฝั้นอย่างนี้ อยู่สกลนครก็เข้ามาค้างท่านอาจารย์ขาว ท่านอาจารย์อ่อน เราไปอยู่เรื่อย แล้วยังมีงานในวัดโพธิ์ ด้วยแล้วกรรมฐานยิ่งมาหมดเลย ท่านเอามาจนหมด ท่านมีความเคารพเลื่อมใสและสนใจปฏิบัติด้านธรรมะกรรมฐานตลอดมา นั่งบิณฑังนี้ไม่มีเรื่องโลกเลย ตั้งแต่ขณะนั่งจนกระทั่งลุกจากท่านมีแต่เรื่องธรรมล้วนๆ ธรรมก็เป็นธรรมปฏิบัติด้วย เพราะท่านเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น พุดตั้งแต่เรื่องอรรถเรื่องธรรม

ท่านเป็นเจ้าคณะภาค แต่เวลาไปนั้นท่านไม่สนใจ พุดแต่เรื่องธรรมปฏิบัติล้วนๆ ท่านก็บอกตรงๆ เลยว่า *‘ที่เป็นเจ้าคณะภาคอยู่นี้เป็นเพื่อความร่มเย็นแก่วงการธรรม เป็นผู้ใหญ่ครอบไปหมด ไม่ให้มีใครมารังแก’*

ท่านว่าอย่างนี้ แต่ธรรมดาก็ไม่มีใครรังแกแหละ แต่ท่านก็พูดของท่านอย่างนั้น นั่ง

บิณฑังนี้พุดตั้งแต่เรื่องภาคปฏิบัติ เรื่องปานนั้นเขาที่ท่านเคยไปเที่ยวมาพอแล้วนี่นะ ภาวนาดีไม่ได้พระกรรมฐานสู้ท่านไม่ได้ ไปบิณฑังบิณฑังมานี้ วางบาตรแล้วขึ้นไปไหว้พระแล้วนั่งภาวนา ก่อน จนกระทั่งได้เวลาแล้วลงมาฉันนี่ปรกติท่าน ฉันแล้วถ้าไม่มีแขกคนท่านก็ลงไปทำวัตรเช้า พอกลับมาท่านก็ภาวนาแล้วก็พักตอนกลางวัน

พอตอนบ่ายท่านก็เดินจงกรมอยู่ชั้นบนรับแขกตอนประมาณบ่ายโมงท่านถึงจะลงมา นี่เป็นกิจวัตรของท่านประจำ พอตกกลางคืนก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีธุระรับแขกรับคน ๒ ทุ่ม ท่านขึ้นแล้ว ขึ้นไปไหว้พระ นั่งภาวนา เดินจงกรมเราไปได้ยินเสียงก็กึกๆ อยู่ข้างบน ท่านเดินจงกรม นี่เป็นประจำ

ท่านบอกว่า *‘เราอนน้อยมาก เวลานอนนั้นเป็นเวลาเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาทั้งนั้น’*

ฟังซินะ พระกรรมฐานยังสู้ท่านไม่ได้ ท่านสนใจจริงๆ ภาคปฏิบัติแต่ไหนแต่ไรมาเราก็ได้ไปดู เขาเอาศพของท่าน เปิดโกศออกดูทุกสัปดาห์ทุกคนที่เดียว เขาบอกว่านี่เป็นองค์ที่สี่ที่ไม่มีกลิ่น คือเอาธูปเอาอะไรมา เวลาเปิดออกแล้วไม่มีกลิ่นเลย ธรรมดากัน พวกมาจากสำนักพระราชวังเขามาจัดงานศพท่าน เขาบอกว่านี่เป็นองค์ที่สี่ที่ตายแล้วไม่เน่าไม่เหม็น เป็นปรกติอยู่อย่างนี้ นี่เป็นองค์ที่สี่

ท่านสนใจธรรมปฏิบัติตลอดเลยนะ เพราะท่านเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่นมาตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี หลวงปู่มั่นแหละเล่าให้ฟังว่า *‘เณรจุมนี้ต่อไปมันจะได้เป็นผู้ใหญ่นะ ดูหมั่นก่างๆ ต่อไปจะได้เป็นผู้ใหญ่’* เอาไปเรียนหนังสือเสียก่อนเลยไปฝากที่วัดเทพศิรินทร์ สอบแล้วสอบแล้ว ตกแล้วตกแล้ว เรียกกันว่า มหาจุมหนังสือเน่า *‘สอบเปรียญไม่ได้สักที’*

จากนั้นก็มาเป็นพระครู แล้วมาเป็นเจ้าคณะภาคอยู่นี่ตลอดมา ท่านสนใจกับครูบาอาจารย์ หลวงปู่มั่นอยู่ที่ไหน แต่ก่อนไม่มีรถมีราท่านเดินเอานะ บ้านผือท่านก็ไป หลวงปู่มั่นอยู่ที่ไหนท่านจะไป หนองผือท่านไปปีละ ๒ ครั้ง ออกพรรษาแล้วหนึ่ง และเดือนพฤษภาคมหนึ่ง ท่านเดินเข้าไป ท่านสนใจมาก

ไปนั่งบิณฑังนี้ไม่มีเรื่องโลกเรื่องการปกครอง

เรื่องปริยัติไม่มีเลย มีแต่ปฏิบัติ ภาคปฏิบัติ ล้วนๆ พูดเรื่องจิตตภาวนา ท่านหนักแน่นมากที่เดียวทางด้านธรรมปฏิบัติ หนักแน่นจนวาระสุดท้าย ว่าเป็นพระปริยัติก็มีแต่ชื่อเฉยๆ ท่านบอกว่าท่านเป็นเจ้าของคณะภาคไว้นี้เพื่อให้ความร่มเย็นแก่วงกรรมฐาน ไม่ให้มารั้งแก ก็ไม่มีใครรังแกแหละ ท่านเป็นผู้ใหญ่ท่านดูแล มีเรื่องอะไรบ๊ีบท่านเข้าถึงเลย เป็นอย่างนั้น

วัดโพธิ์ฯ นี้กรรมฐานเข้าไปค้างบ่อยๆ แหละ ตั้งแต่ท่านมีชีวิตอยู่ จากนั้นแล้วก็ได้ไม่ได้ไป เราเองก็ไม่ได้ไป ไปก็ไปชั่วคราวไม่ได้ค้าง แต่ก่อนพระกรรมฐานผู้ใหญ่ๆ เช่น หลวงปู่ขาว หลวงปู่ฝั้น หลวงปู่อ่อน ใครต่อใครผู้ใหญ่ๆ แหละมา ยิงมิงงานแล้วเอามาหมดกรรมฐาน มาท่านก็บอก นี่ใครจะกราบจะไหว้ก็มากกราบมา ไหว้เสีย พระเหล่านี้เป็นพระสำคัญทั้งนั้น นานๆ จะได้พบท่านทีหนึ่ง มิงงานทีหนึ่งพระกรรมฐานท่านเอามาหมด แล้วประชาชนเขาก็ได้ทำบุญให้ท่านกับท่าน ท่านบอกตรงๆ เลย

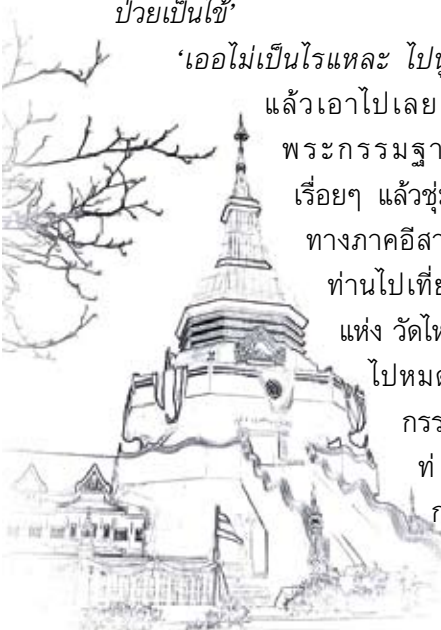
‘เฮ้า ให้พากันทำบุญให้ท่านเสียนะ พบพระอย่างนี้มันพยายกันนะ’

ท่านพูดอย่างนี้แหละเพราะท่านเป็นผู้ใหญ่ แล้วพระกรรมฐานมาค้างบ่อย ท่านไปเอามาจนได้ ไม่มีงานก็ไปเอามา อย่างเราเข้าไปเรื่อย บางทีท่านมาเอาเอง ท่านมาเองเลย

คิดดูซิ ถ่ายรูปที่ต้นโพธิ์ทางทิศเหนือของวัด นั้นละนั่งเป็นวงกลมถ่ายรูปเจ็ดแปดองค์หรือไง เราผอมๆ นั่นก็เราป่วยนะ เรา กำลังป่วยอยู่นี้ท่านมาเอาเอง เราบอก ‘กำลังป่วยเป็นไข้’

‘เออไม่เป็นไรแหละ ไปนุ่งมันหายเอง’

แล้วเอาไปเลย เราจึงผอมๆ พระกรรมฐานมาอยู่ที่นั่นเรื่อยๆ แล้วชุ่มเย็นไปหมดนะ ทางภาคอีสานวงกรรมฐาน ท่านไปเที่ยวชอกแซกทุกแห่ง วัดไหนสำคัญๆ ท่านไปหมด ท่านชอบวงกรรมฐานมากที่สุด ท่านปฏิบัติกรรมฐานมาเป็นประจำเลย

(แถวบน) หลวงปู่ฝั้น อาจาโร หลวงปู่ขาว อนาลโย พระธรรมเจดีย์ (จูม พันธุโล) หลวงปู่อ่อน ญาณสิริ องค์หลวงตา (แถวกลาง) หลวงปู่จันทร์ เขมปัตโต หลวงปู่กงมา จิรปุญโญ (แถวล่าง) หลวงปู่บัว สิริปุณโณ หลวงปู่อ่อนสา สุขกาโร ณ ลานโพธิ์ วัดโพธิ์สมภารณ์ อ.เมือง จ.อุตรธานี

ไปนั่งบ๊ีบนี้มีแต่เรื่องอรรถเรื่องธรรมเรื่องภาคปฏิบัติ ไม่มีเรื่องการปกคกงปกครองปริยัติอะไร ไม่มีเลย เรื่องโลกเรื่องสงสารไม่มี มีแต่ภาคปฏิบัติล้วนๆ

นั่งนี้สองสามชั่วโมงกว่าจะได้ลุก ไร่ เราเจ็บแหวเกือบตายนั้นละไปทีไร ฟังท่านนั่งคุยธรรมะ ท่านก็เพลินของท่านเราดูอาการก็รู้ท่านเพลินในธรรมทั้งหลาย ท่านพูดด้วยความเพลินในธรรม เมื่อเห็นครูบาอาจารย์มาหาท่าน ฝ่ายกรรมฐานมากมาย ท่านยิ่งรื่นเริงมากนะ ดูอาการของท่านยิ้มแย้มแจ่มใสทุกอย่าง ท่านพอใจกับวงกรรมฐานมากทีเดียว ท่านเอาแต่องค์สำคัญๆ แหละมา แต่ท่านเป็นนิสัยอันหนึ่งท่านพูดสนุกสบายธรรมดา ท่านเรียกอิตานันอิตานี ท่านไม่เรียกธรรมดา ท่านพูดสบายในฐานะลูกศิษย์กับอาจารย์

ส่วนมากท่านเป็นอุปัชฌาย์ทั้งนั้นแหละว่าอิตานันอิตานี ท่านว่าฉัน ท่านว่าสบายไปเลย เราผู้ฟังขบขันจะตาย แต่ท่านพูดแบบสบายไปเลย พูดในฐานะลูกศิษย์กับอาจารย์ที่สนิทสนมกัน ท่านพูดแบบสบายไปเลย อิตานัน

อิตานี ไม่ได้ยินท่านว่า ‘อิตา’ ตั้งแต่เราหนึ่งกับท่านอาจารย์ฝั้น ท่านอาจารย์ขาว สามองค์เราคอยฟัง อิตานันอิตานีไม่เคยออก ท่านฝั้นท่านขาว มหาบัว นอกนั้นอิตาทั้งนั้นแหละ ท่านเรียกอิตาติดปากท่านเป็นนิสัย

พอมารู้ตัวตอนนี้แล้ว ท่านขึ้นเทศน์ ตามธรรมดาเหมือนเราเทศน์แล้ว ท่านขึ้นไปเทศน์ที่สอง งานวัดโพธิ์ฯ พอท่านเทศน์เราก็นั่งฟังท่านเทศน์ถึงนิพพานว่า นิพพานเป็นอนัตตา สะดุดก็กล่ใจเรา...”

คราวหนึ่งท่านเจ้าคุณได้แสดงธรรมที่ศาลาวัดโพธิ์สมภารณ์ จังหวัดอุตรธานี มีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวว่า “นิพพานเป็นอนัตตา” ทำให้ท่านรู้สึกสะดุดใจในทันทีและคิดว่าจะต้องแสวงหาโอกาสเข้ากราบเรียนถวายท่านเจ้าคุณในทันทีเพราะเป็นประเด็นหัวข้อธรรมที่สำคัญมาก เมื่อท่านเจ้าคุณลงจากธรรมาสน์ ท่านจึงรีบเดินตามในทันทีที่พอดีท่านเจ้าคุณก็ชวนขึ้นด้วยเช่นกันว่า “ไป บัวไปด้วยกัน” ท่านเล่าเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า

วัดโพธิสมภรณ์

วัดโพธิสมภรณ์ ตั้งอยู่ที่ถนนพะนิมม เลขที่ ๒๒ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อยู่ทางทิศตะวันตกของหนองประจักษ์ มีเนื้อที่ ๔๐ ไร่ ความเป็นมา วัดโพธิสมภรณ์เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร (โพธิ เนติโพธิ) สมุหเทศาภิบาลมณฑลอุดรได้ชักชวนราษฎรในหมู่บ้านหมากแข้ง ถากถางป่าจนพอควรแก่การปลูกกุฏิ ศาลาโรงธรรม สำหรับใช้เป็นที่พักพิงบุญ และเป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาประจำปีของหน่วยราชการ ใช้เวลาสร้างอยู่ประมาณ ๑ ปี ในระยะแรกชาวบ้านเรียกว่า วัดใหม่ เพราะแต่เดิมมีเพียงวัดมัจฉิมาวาส ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า วัดเก่า จากนั้นจึงได้กราบอาราธนา พระครูธรรมวินยานุยุต (หนู) เจ้าคณะเมืองอุดรธานี จากวัดมัจฉิมาวาส มาเป็นเจ้าอาวาส และได้นำความขึ้นกราบทูลขอชื่อต่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ ได้ประทานนามว่า วัดโพธิสมภรณ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร (โพธิ เนติโพธิ) ผู้สร้างวัดนี้

ประมาณ ๓ ปีต่อมา พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตรกับท่านเจ้าอาวาสก็ได้เริ่มสร้างโบสถ์ก่อด้วยอิฐถือปูน โดยใช้ผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นแรงงาน พระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร เป็นช่างผู้ควบคุมการก่อสร้างเอง แต่ยังไม่แล้วเสร็จ ก็ได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียก่อน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ มหาเสวกโท พระยาราชานุกุลวิบูลย์ภักดี (อวบ เปาโรหิตย์) ขึ้นดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลภาคอีสาน และเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลอุดรธานีด้วย ได้มาเสริมสร้างวัดโพธิสมภรณ์ต่อ โดยขยายอาณาเขตให้กว้างออกไป และก่อสร้างเสนาสนะเพิ่มเติมอีกหลายหลัง พร้อมกับสร้างพระอุโบสถต่อจนแล้วเสร็จ และเห็นว่าภายในเขตเทศบาลจังหวัดอุดรธานี ยังไม่มีวัดธรรมยุตเลย สมควรจะตั้งวัดนี้ให้เป็นวัดของคณะธรรมยุต โดยแท้ จึงได้ปรึกษาหารือกับพระเทพเมธี (ติสโส อ้วน) เจ้าคณะมณฑลอุดรธานี โดยมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรจัดพระเปรียญมาเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิสมภรณ์ เพื่อจะได้บริหารกิจการพระศาสนา ฝ่ายปริยัติธรรมและฝ่ายวิปัสสนาธุระให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จึงนำความคิดเห็นกราบเรียนต่อพระศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ จากนั้นจึงนำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธฯ ขอพระเปรียญ ๑ รูป จากวัดเทพศิรินทราวาส ไปเป็นเจ้าอาวาส

วัดโพธิสมภรณ์ สืบไป สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ จึงทรงมีรับสั่งให้เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เลือกเฟ้นพระเปรียญ ก็ได้พระครูสังฆวุฒิก (จุม พันธุ์โล) ป.ธ.๓ น.ธ.โท ฐานานุกรมของท่าน ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักวัดเทพศิรินทราวาส เป็นเวลานานถึง ๑๕ ปี ว่าเป็นผู้เหมาะสม ทั้งยังเป็นที่ยอมรับของเจ้าพระยามุนษิตริช อีกด้วย เพราะท่านได้เคยเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงอยู่ก่อนแล้ว พระครูสังฆวุฒิก (จุม พันธุ์โล) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมเจดีย์ จึงได้ย้ายจากวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิสมภรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๖ วัดโพธิสมภรณ์ จึงเป็นวัดของคณะธรรมยุตตั้งแต่บัดนั้นมา ปัจจุบันวัดโพธิสมภรณ์เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

วัดโพธิสมภรณ์ ในระยะนั้นยังมีสภาพเป็นป่าละเมาะอยู่ มีเสนาสนะชั่วคราวพอกุ้มฝน บริเวณโดยรอบก็ยังเป็นป่า ไม่ค่อยมีบ้านเรือน เงียบสงบอาหารบิณฑบาตตามมีตามได้ น้ำใช้ก็ได้จากบ่อบาดาลในวัดซึ่งพระเถระช่วยกันตักหามาใส่ตุ่มใส่โอ่ง พระเถระระยะแรกยังมีน้อย ทั้งอัตคัดกันดารในปัจจุบันแต่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะบริหารกิจการพระศาสนาให้เจริญก้าวหน้า พระครูสังฆวุฒิก (จุม พันธุ์โล) ได้ทุ่มเทพพัฒน์มาวัดในทุกๆด้าน ส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ นั้น ท่านได้บูรณะซ่อมแซมและสร้างเสริมเพิ่มเติมให้มั่นคงถาวร

ลำดับเจ้าอาวาสที่ครองวัดนี้ตั้งแต่เริ่มตั้งวัดจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

รูปที่ ๑. พระครูธรรมวินยานุยุต (หนู) พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๕

รูปที่ ๒. พระธรรมเจดีย์ (จุม พันธุ์โล) พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๕๐๕

รูปที่ ๓. พระอุดมญาณโมลี (จันทร์ศรี จันททีโป) พ.ศ. ๒๕๐๕ - ปัจจุบัน
วัดโพธิสมภรณ์นี้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมีปูชนียวัตถุสำคัญ ดังนี้

๑. พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ มีอายุประมาณ ๖๐๐ ปี ปางมารวิชัย มีนามว่า “พระพุทธรัศมี” เป็นพระประธานในพระอุโบสถ

๒. พระพุทธรูปศิลาแลง ปางประทานพร สมัยลพบุรี มีอายุ ๑,๓๐๐ ปี ประดิษฐานไว้ที่ซุ้มฝาผนังพระอุโบสถด้านหลังเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙

๓. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้หน่อมาจากรัฐบาลประเทศศรีลังกา ให้แก่รัฐบาลไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ นำมาปลูกไว้ด้านทิศเหนือพระอุโบสถ

๔. รอยพระพุทธบาทจำลอง สร้างด้วยศิลาแลง มีอายุ ๒๐๐ ปีเศษ ประดิษฐานไว้ในมณฑป ด้านทิศเหนือพระอุโบสถ

๕. พระบาทธาตุธรรมเจดีย์ เป็นเจดีย์พิพิธภัณฑ ๓ ชั้น บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุหลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต และรูปเหมือนพระบูรพาจารย์ ๑๑ องค์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘

“...(ครั้งนั้น) ท่านขึ้นเทศน์ตามธรรมดา ดูเหมือนเราเทศน์แล้ว ท่านขึ้นไปเทศน์ที่สอง งานวัดโพธิสมภรณ์ พอท่านเทศน์เราก็นั่งฟัง ท่านเทศน์ถึงนิพพานว่า ‘นิพพานเป็นอนัตตา’ ตอนนั้นเราสะดุ้งใจก็เลย พอไปถึงก็ขัดกันเลย ระหว่างพอกับลูก ‘ต้องขอประทานโอกาส พระเดชพระคุณ ทำไมพระเดชพระคุณจึงเทศน์ว่านิพพานเป็นอนัตตา เพราะนิพพานบังคับไม่ได้ นิพพานไม่ใช่ผู้ต้องหา จะเป็นอนัตตาอย่างไร อนัตตาเป็นทางเดินของพระนิพพานต่างหาก จะมาเรียกพระนิพพานว่าเป็นอนัตตาได้อย่างไร?’

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นทางก้าวเดินเพื่อพระนิพพาน นิพพานจะมาเป็นอนัตตาอย่างไร ถ้า นิพพานเป็นอนัตตา นิพพานก็เป็นไตรลักษณ์ละซิ ถ้าอันนี้ยังไม่สมบูรณ์ยังไม่ถึงพระนิพพาน อันนี้ สมบูรณ์แบบแล้วสลัดบิวะถึงนิพพานเลย’

ท่านนั่งเลยนะ นี่ละอุปชฌาย์กับลูกศิษย์ สนทนากัน เราก็ดีด้วยเพราะผิดมาก ท่านนั่งเงียบ คือผิดต่อความจริงอย่างมาก เพราะ ฉะนั้นถึงเบิกออกทันที ...”

เกี่ยวกับความเห็นในหัวข้อธรรมเดียวกัน นี้ ในเวลาต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ข้อธรรมในประเด็นนี้เป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในวงชาวพุทธฝ่ายปริยัติและองค์หลวงตา ได้กลายมาเป็นผู้ไขปัญหาให้สังคมได้เข้าใจ อย่างชัดเจนด้วยความชัดเจนทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติว่า “นิพพานมิใช่อนัตตา มิใช่อนัตตา นิพพานคือนิพพาน” ดังนี้

“...พระนิพพานนั้นคือพระนิพพาน ... ท่านแสดงไว้ในธรรมว่า มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ มรรค ๔ นั้นได้แก่.. โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามิมรรค สกิทาคามิผล อนาคามิมรรค อนาคามิผล อรหัตมรรค อรหัตผล นี่เรียกว่า มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ คือ พันจาก ๘ ภูมินี้ไปแล้วเป็นนิพพาน ๑ นิพพาน มีหนึ่งเท่านั้นไม่เคยมีสอง ไม่มีสองกับอนัตตา ไม่มีสามกับอนัตตา นิพพานคือนิพพาน

อนัตตา อนัตตา นั้นเป็นทางเดินเพื่อพระนิพพานล้วนๆ เป็นพระนิพพานไปไม่ได้ ผู้ที่จะพิจารณาให้ถึงพระนิพพาน ต้องเดินเหยียบย่างไปในไตรลักษณ์ คือพิจารณาไปกับเรื่องทุกขัง เรื่องอนิจจัง อนัตตา และอนัตตา ซึ่งเป็นกอง

แห่งกิเลสสมุติอยู่ในนั้น ให้ถอนอัตตานุทิฏฐิ คือความเห็นว่าเป็นตนเป็นตัวเหล่านี้ ออกเสียได้ จิตจึงจะหลุดพ้นเป็นพระนิพพาน ...

เช่นเดียวกับเราเดินก้าวขึ้นสู่บันไดขั้นหนึ่ง สองขั้นขึ้นไป จนกระทั่งถึงที่สุดของบันได ก้าวเข้าสู่บ้านของเรา เมื่อเข้าสู่บ้านแล้วบันได ก็เป็นบันได บ้านก็เป็นบ้าน จะให้บ้านกับบันได มาเป็นอันเดียวกันไม่ได้ นี่คำว่าไตรลักษณ์ก็ติดต่อกันก็ติดต่อกันไม่ได้ นี่คำว่าไตรลักษณ์ก็ติดต่อกันก็ติดต่อกันไม่ได้ นี่คำว่าไตรลักษณ์ก็ติดต่อกันก็ติดต่อกันไม่ได้ นี่คำว่าไตรลักษณ์ก็ติดต่อกันก็ติดต่อกันไม่ได้ นี่คำว่าไตรลักษณ์ก็ติดต่อกันก็ติดต่อกันไม่ได้ ...

นิพพานไม่มีลักษณะ ถ้ามีรูปร่างขึ้นมา ก็ต้องมีลักษณะ พระนิพพานไม่มีรูปร่าง เป็นนามธรรม แต่นามธรรม พันจากความสมมุติ โดยประการทั้งปวง ท่านตั้งชื่อขึ้นมาว่านิพพาน นี่ก็เป็นสมมุติอันหนึ่งเหมือนกัน ธรรมชาติอันหนึ่งเป็นอันหนึ่ง อันนี้ตั้งชื่อขึ้นมา เมื่อตั้งชื่อขึ้นมา ก็แยกแยะไปขัดแย้งกันไปทั่ว...

เราพูดย้ำตอนท้ายที่ว่านิพพานเป็นอนัตตา หรืออนัตตานี้ เราต้องดูหัวใจของผู้ปฏิบัติ ผู้นี้ ละเป็นผู้ตัดสินเอง จิตที่จะเป็นวิมุตติบริสุทธิ์ เต็มที่นั่น จิตต้องปล่อย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่ทั้งหมดเสียก่อน อันนี้เป็นสมมุติ ความหลุดพ้นนั้นเป็นวิมุตติ จิตต้องปล่อยนี้หมด สลัดนี้ออกแล้วจิตก็เป็นนิพพาน เพราะ ฉะนั้นคำว่านิพพานกับอนัตตากับอนัตตา จึงเข้ากันไม่ได้ในภาคปฏิบัติ เรายืนยันได้เลยในหัวใจ หลวงตาบัว สามแดนโลกธาตุนี้หลวงตาบัวไม่เคยหวั่นไหวกับอะไรทั้งนั้น เพราะเป็นสมมุติ จิตดวงนี้เป็นวิมุตติเรียบร้อยแล้วไม่มีอะไรเข้ามาเอื้อมถึง เราจึงเอาจิตที่ไม่มีอะไรมาเอื้อมถึง นี้มาพิจารณา แยกออกไปให้สมมุติทั้งหลายได้พิจารณาได้ทั้งกันบ้าง นี่คือผลแห่งการปฏิบัติตามพุทธศาสนา เห็นประจักษ์อยู่ที่ใจนี้...”

ความเคารพที่องค์หลวงตามีต่อพระอุปชฌาย์ของท่านนั้นนอกจากจะแสดงออกด้วยการไปแสดงธรรมในที่ต่างๆ ตามแต่พระอุปชฌาย์จะบอกกล่าวมาแล้ว ท่านยังตอบแทนพระคุณด้วยการจัดแพทย์ชั้นหนึ่งจากโรง-

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ กับองค์หลวงตา

พยาบาลศิริราชมาถวายการรักษาอีกด้วย ซึ่งก็คือ ศ.นพ.อวย เกตุสิงห์ และ ศ.พญ. ม.ร.ว. สงศรี เกตุสิงห์ นั่นเอง เนื่องจากองค์หลวงตาเป็นพระอาจารย์กรรมฐานองค์แรกของ นพ.อวย เกตุสิงห์ ท่านจึงได้ขอรับรองให้คุณหมอทั้งสองรับภาระดูแลพระอุปชฌาย์ซึ่งอาพาธมาช้านานที่จังหวัดอุดรธานี จากนั้นคุณหมอจึงได้นำท่านเจ้าคุณมารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราชต่อไป โดยปรณนิบัติรับใช้ท่านเจ้าคุณทุกวันมิได้ขาดจนกระทั่งหายและกลับจังหวัดอุดรธานีได้

และด้วยเหตุนี้ ภายหลังท่านเจ้าคุณจึงได้แนะนำให้ ม.ร.ว.สงศรี เดินทางไปวัดป่าบ้านตาดโดยเมตตาอำนวยความสะดวกทุกอย่างให้ เพราะสมัยนั้นการเดินทางยังยากลำบากอยู่มาก หลังจากนั้นคุณหมอทั้งสองจึงรวบรวมคณะได้ ๗ คน และนัดหมายกับท่านเจ้าคุณเดินทางไปวัดป่าบ้านตาดตามความประสงค์ต่อไป การทัวร์วัดป่าบ้านตาดในครั้งนี้ถือเป็นการทัวร์ธรรมะวัดกรรมฐานคณะแรกเลยที่เดียวก็ว่าได้

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

คราวหนึ่งองค์หลวงตามีโอกาสเดินทางไปยังจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้เข้ากราบหลวงปู่แหวน ซึ่งเป็นศิษย์รุ่นใหญ่อีกองค์หนึ่งของหลวงปู่มั่นเช่นกัน จากการสนทนาในครั้งนั้นทำให้ท่านกล่าวถึงหลวงปู่แหวนด้วยความเคารพบูชาว่า

“...ท่านอาจารย์แหวนองค์หนึ่ง สามารถแก้ได้ตลอดทั่วถึงทางด้านจิตใจ เดียวนี้ท่านก็ไม่เอาเรื่องกับใครแล้ว ประการหนึ่งก็ไม่มีใครไปเล่าให้ท่านฟัง ท่านชี้แจงแจ่มแจ้งกับเรื่องชี้หมูราชี้หมาแห้ง ท่านก็อยู่สบายๆ

ลองมีผู้มีภูมิจิตภูมิธรรม มีความรู้ความเห็นต่างๆ ทางด้านปฏิบัติไปเล่าให้ท่านฟังดูซิ ไม่ต้องสงสัยว่าเสียงท่านจะไม่ขึ้นบึ้งบึ้งๆ เพราะท่านอยู่กับธรรมเท่านั้น ถึงไม่ติดธรรมท่านก็อยู่กับธรรม เป็นเครื่องรื่นเริงระหว่างชั้นนรกกับจิตที่ครองตัวอยู่ ..

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ

พอเข้าไปมีพระอุปฐากท่านอยู่องค์เดียว เราเข้าถึงปู่ในห้องท่านเลยละ พวกนั้นให้เขารออยู่ข้างนอกเต็ม ไปก็เอาเลย ไม่รอ เพราะจะเข้าหาท่านที่ไรจะพูดธรรมะโดยเฉพาะไม่มีเวลา

คนรุ่มๆ คราวนี้เลยได้อุบายใหม่มากก็ตกลงกับเขาเรียบร้อย ให้อาตมาเข้าไปหาท่านเสียก่อนนะ เข้าไปคุยกับท่านพอสมควรแล้วจะออกมาแล้วให้สัญญาได้เข้าเฝ้าท่านแหละวันนี้

หลวงปู่แหวนกับธนบัตร ๕๐๐ บาท

“...พูดถึงเรื่องเงินก็ระลึกถึงหลวงปู่แหวน อย่างนั้นละบทเวลาท่านจะทำท่านก็รู้ก็ปฏิบัติตามสมมุติอยู่ตลอดมาไม่เคยเปลี่ยนแปลงอะไร ท่านเคารพนับถือฝ่ายสมมุติท่านก็เคารพว่าเงินว่าทองไม่ให้อับท่านก็ไม่จับเหมือนพระทั้งหลาย บทเวลาท่านจะพลิกมือจะ

อยู่ๆ ก็พาดไปเอาธนบัตรใบละห้าร้อยมาหมุนมวนดูที่ มวนใหญ่ๆ เข้าใจไหมละ ท่านสูบบุหรี่มวนใหญ่หลวงปู่แหวน นั้นละบทเวลาท่านจะพลิกมือ มาเอาธนบัตรใบละห้าร้อยมาหมุนมวนดูที่สูบบุหรี่ๆ พวกพระเณรก็ตกตะลึงกัน

‘อัย หลวงปู่ นี่มันธนบัตรใบละห้าร้อย เอามามวน บุหรี่สูบอะไร’

‘หือ’ ท่านวางนั้นละ

ท่านทำทำอย่างนั้นละ คือจิตของท่านผ่านไปหมด เรื่องสิ่งมาปาราชิกนี้ไม่มีในหัวใจพูดจริงๆ แต่กิริยาที่มีเป็นธรรมดาเพราะฉะนั้นท่านถึงเคารพกิริยา ต้องอาบัตินั้นอาบัตินี้ท่านเคารพ เวลาท่านพลิกมืออย่างนี้หลวงปู่แหวนเอาธนบัตรใบละ ๕๐๐ มาหมุนมวนดูที่ ท่านมวนบุหรี่ตัวใหญ่ๆ นะ มวนบุหรี่ใส่ปู้ๆ

‘อัย หลวงปู่ทำไมเอาธนบัตรใบละ ๕๐๐ มาหมุนมวนบุหรี่สูบอย่างนี้ละ’

ท่านก็ว่า *‘หือ’* ทำทำเหมือนไม่รู้มัน บทเวลาตอบ *‘ประกาศระดาษ’* เท่านั้นละ

‘ประกาศระดาษ’

ท่านก็สูบเฉยจากนั้นก็ทิ้ง จากนั้นไม่เคยทำอีกนะ ทำที่เดียวพอให้โลกได้รู้บ้าง คือจิตท่านบริสุทธิ์แล้วหมดนะ นี่เราใช้ตามกิริยาของสมมุติ พระเหล่านี้เป็นสมมุติ โลกมีสมมุติ พระเราก็เป็นสมมุติ รักษาสิกขาบทวินัยตามสภาพของสมมุติ เพราะฉะนั้น ท่านจึงรักษาระธรรมวินัยเช่นเดียวกันหมด แต่จิตใจท่านผ่านไปหมดแล้ว

คำว่าสังฆาปาราชิกอะไรนี้ไม่มีในจิต แต่มีในกิริยาที่จะต้องปฏิบัติให้เหมาะสมต่อสังคมที่อยู่ร่วมกัน นั้นท่านก็แยกอย่างนั้น แต่พ่อแม่ครูจารย์มันไม่เคยเห็นนะ เวลาท่านพูดท่านพูดเฉยๆ ท่านไม่ทำ ท่านพูดไปเหมือนกัน พูดแฉะนี้แหละ แต่ท่านจะไม่ทำ หากพูด พูดใกล้เคียงกันกับที่ว่าเอาธนบัตรใบละ ๕๐๐ มาหมุนมวนดูที่สูบบุหรี่เหมือนอย่างหลวงปู่แหวน เป็นแต่เพียงว่าท่านไม่ทำอย่างนั้น กิริยาท่านพูดนะ มีอย่างนั้น

‘คือจิตที่พ้นไปหมดแล้ว มันหมดแล้วเรื่องสมมุติ ไม่มีอะไรเข้าถึงจิตดวงนั้น เพราะทั้งหลายไม่ว่าอาบัติอาชิวะไรนั้นมันเป็นสมมุติทั้งหมด ส่วนจิตนั้นผ่านหมดแล้ว เข้าไม่ถึง แต่ที่นี้เมื่อมีสมมุติอยู่ โลกทั้งหลายเขามีสมมุติ ปฏิบัติต่อกันให้เป็นความเหมาะสม ท่านจึงปฏิบัติตามสมมุติอย่างนั้น’

อย่างพ่อแม่ครูจารย์มันท่านไม่เคยข้ามเกินพระธรรมวินัยข้อใด ทั้งๆ ที่เวลาพูดท่านก็พูด ท่านพูดเกี่ยวกับใจเสีย ท่านแยกออกมา สมมุติท่านก็บอกเราต้องปฏิบัติอย่างโลกเขาปฏิบัติกันเพราะสมมุติต่อสมมุติขัดกันไม่เหมาะ นะ ว่าขึ้นนะ สมมุติกับสมมุติก็เคารพกัน นั้นท่านวางั้น อย่างหลวงปู่แหวนที่ท่านว่า ท่านพลิกมือจะนั่น พลิกมือเป็นจิตล้วนๆ แล้วไม่มีอะไรเข้าถึง ท่านแสดงออกมาทางกิริยาแยกเดี่ยว จากนั้นท่านก็ไม่เคยทำอีก ท่านทำให้เป็นข้อคิดเฉยๆ ไม่ให้ท่านดี้อด้าน ท่านทำเป็นข้อคิด...”

หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ

ยอด ไม่ควรจะนำไปใช้สอยชะล้างสิ่งใดเลย น้ำ
ถึงใหญ่ท่าน พอเข้าไป เรามัน
พระชู้ต้อ ไปก็ไขก็อกเลย
เปิดก็อกไว้เลย น้ำก็พุ่ง
ออกมา ชัดกันใหญ่
ประโยคที่สองนี้ ๔๕
นาที่ ประโยคแรก
๑๐ นาที ใส้ ตัวแดง
หมดนะ ไม่เคยมีใคร
จะเปิดหรือไขก็อก
นี้เลย หมายถึงว่า
น้ำอรรถน้ำธรรม
ที่สะอาดสุดยอด
ของท่าน เก็บไว้
อย่างนั้นตลอด ใคร
ไปก็ เหยี่ย หลวงปู่
เหยี่ยเราสู้หลวงปู่ ขอ
ท่านก็เอาๆ ถึงใหญ่ไม่มี
ใครไปแตะ เราไปใส่บ๊ยะ
เลยเชียว บ๊ยะท่านก็ผาง
ออกมาเลย ครั้งแรก ๑๐
นาที่ เราเข้าใจแล้ว พอท่าน
หยุดหายใจเราก็บ๊ยะเข้าอีกเลย คราวนี้ไอ้โยไป
ใหญ่เลย ตัวแดง

ท่านไม่เคยมีใครไปถามอย่างนั้นเปรี้ยวๆ
ออกเต็มเหนี่ยวเลย พอใจ ท่านพอใจเต็มที่
เราก็พอใจเต็มที่ พอเสร็จแล้ว ท่านใส่อย่าง
ทำท่ายเลย ‘เฮ้า! ที่พูดมาทั้งหมดนี้นะ ถ้าเห็น
ว่าไม่ถูกต้องตรงไหน เอา ท่านมหาค่านมา’

‘กระผมไม่ค่าน กระผมทอธรรมะประเภท
นี้แหละ’

ฟังเสียงหัวเราะฮาๆ ‘เออ ท่านองค์นั้น
ละ ได้คุยกันแล้วยัง อาจารย์องค์นั้นล่ะๆ ระบุ
ชื่อๆ เลยนะ ธรรมะประเภทนี้นะ ได้คุยกับ
อาจารย์องค์นั้นๆ แล้วยัง’

ความหมายว่าอย่างนั้น คือธรรมประเภท
นี้นะ ความหมายว่าอย่างนั้น เราก็กราบเรียน
ท่านพอประมาณๆ ให้พอเหมาะพอดี ท่านตัว
แดงหมดเลยละ คือไม่มีใครไปถามธรรมะ
ประเภทนี้ ท่านก็เก็บไว้ในถึงใหญ่อย่างนั้นละ
ใครไปก็ขอเหยี่ยเราสู้ เหยี่ยอะไรต่ออะไร

ที่ถามที่ตอบกันนี้มีแต่แก่นธรรมออกจาก

ภาคปฏิบัติ เราจะไปหาในคัมภีร์ไม่เจอ ต้องหา
ในคัมภีร์ใหญ่ พระพุทธเจ้าเป็นเจ้าของคัมภีร์
ใหญ่ พระสาวกอรหันต์เป็นเจ้าของคัมภีร์ใหญ่
บ๊ยะตรงนั้นจะได้ความออกมา เอากันวันนั้นก็
เอากันอย่างนั้นละ นั่นแหละที่ว่าเพชรน้ำหนึ่ง
เมื่อเข้าถึงกันลงถึงขีดเรียกว่าร้อย
เปอร์เซ็นต์แล้ว ท่านอาจารย์องค์นี้ได้ลงถึง
ขีดร้อยเปอร์เซ็นต์แล้ว ใครจะไปหาเรื่องหาราว
ว่าท่านเป็นสังฆาปาราชิกเฉย ไม่สนใจ หลัก
ใหญ่เข้าถึงกันแล้ว...”

หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู

หลวงปู่ขาวเป็นลูกศิษย์องค์สำคัญของ
หลวงปู่มั่นองค์หนึ่ง ในสมัยหนุ่มท่านมีนิสัย
อาจหาญทรหดอดทนและจริงจังในการบำเพ็ญ-
เพียรมาก ท่านเที่ยวธุดงค์ไปทั้งทางภาคอีสาน
และเหนือ กระทั่งได้กำลังครั้งสำคัญที่จังหวัด
เชียงใหม่ องค์หลวงตาเป็นผู้เรียบเรียงประวัติ
ของหลวงปู่ขาวขึ้น เพราะมีโอกาสได้ซักถาม
พูดคุยข้ออรรถธรรมที่ลึกซึ้งกับท่าน คราวหนึ่ง
ของการเทศน์อบรมพระภายในวัด ท่านพูดถึง
การสนทนากันในครั้งนั้นว่า

“...ครูบาอาจารย์แต่ก่อนอย่างหลวงปู่-
ขาว พระเถระก็ไปเต็มอยู่นั้น หลวงปู่ฝั้น เต็ม
อยู่นั้น หลวงปู่อ่อน เหล่านี้เต็มทั้งนั้นละ พอ
องค์นั้นล่วงไปองค์นี้ล่วงไปไหลเข้ามาๆ พอ
พูดอย่างนี้เราก็ระลึกถึงหลวงปู่ขาว ท่าน-
เจ้าคุณอุปัชฌาย์ท่านฉลาด ไปในงานอำเภอบัว
หนองบัวลำภู ท่านสั่งเลยจะให้เราไปงานนี้
แล้วหลวงปู่ขาวก็ไปในงานนี้ คือท่านจะให้เรา
สององค์พบกัน พอไปท่านก็มาบอกเลยว่าวันนี้
ไม่ต้องลงไปงาน ให้อยู่สบายๆ ท่านสั่งไว้หมด
กระตือบหลวงปู่ขาวอยู่นั้น เป็นร้านอยู่นั้น
ร้านเราอยู่ที่นี้ติดกัน

พอถึงเวลาแล้วเขาก็ลงไปงาน เราไม่ไป
ท่านอนุญาตให้เป็นพิเศษเลย มหาบัวกับท่าน-
ขาวไม่ต้องไปจะได้พูดได้คุยธรรมะกัน เพราะ
ท่านทราบอยู่แล้วว่าสององค์นี้เตรียมพร้อมที่
จะคุยธรรมะกัน ไปก็เอาจริงๆ เพราะเป็น

พอใจ พอว่าเขาก็แตกฮือกลับเลย เราก็เข้า
เข้าก็พัดกันเลย เราลืมเมื่อไร ก็มันเตรียม
พร้อมใส่กันอยู่แล้ว

ขึ้นเบื้องต้นปัญหาบ๊ยะเข้าไปเลยทีเดียว
ปัญหานี้ถ้าไม่รู้ถามไม่ได้ ถ้าไม่รู้ตอบไม่ได้
เพราะเป็นปัญหาภาคปฏิบัติภายในจิตใจโดย
เฉพาะ คั่นหาคัมภีร์ไหนก็คั่นเถอะนะ คัมภีร์
ใหญ่คือหัวใจเท่านั้นที่จะได้ธรรมเหล่านี้ออกมา
พอเข้าไปหาท่านใส่บ๊ยะทีเดียวละ

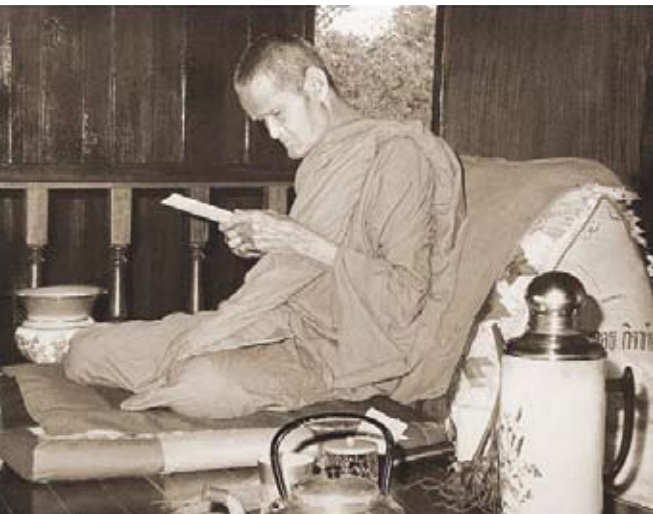
เอาแต่ปัญหาจุดสำคัญๆ นะ คือนี่จะบอก
ในตัว ท่านตอบนี้แล้วก็แสดงว่าท่านรู้ไว้แล้ว
ท่านก็จะรู้ทันทีว่ารู้แล้ว ไม่รู้จะถามปัญหาอย่าง
นี้ไม่ได้ มันบอกในตัวเสร็จเลย เบื้องต้นบ๊ยะ
เข้าไป ๑๐ นาที ท่านก็ผางออกมา ๑๐ นาที
เข้าใจหมด

พอท่านหยุดหายใจใส่เข้าอีกบ๊ยะ เพราะ
เราหายสงสัยแล้วนี่ คราวนี้เอาใหญ่เลย ถึง
รากใหญ่ของวัฏจักร คราวนี้ ๔๕ นาที เหมือน
ว่าท่านไม่ได้หายใจเลยนะ ธรรมถึงใจท่าน
เรียกว่าถ้าเป็นน้ำก็น้ำถึงใหญ่ๆ ที่สะอาดสุด-

โอกาสอันดีที่สุดว่าฉันเถอะ .. นี่เคยพูดกันตั้ง แต่ฉัน นี่ก็ไม่เคยพูดกันอีกนะ ตั้งแต่ไปอำเภอหนองบัวลำภู คุยกันสนุกสองต่อสอง .. พอสองทุ่มไปในงานเราก็เข้าไปหาท่านอาจารย์ชาวคุยธรรมะกับท่าน ไส้แต่ ก.ไก่ ก.กา ตลอดเลยการภาวนาของเรา จนกระทั่งสุดขีด .. ๒ ทุ่มเริ่มจนกระทั่ง ๖ ทุ่ม... ท่านให้เราพูด เราก็พูดให้ฟัง ท่านเป็นผู้ฟังนี่นะ เริ่มแต่ ก.ไก่ ก.กา เรื่อยทุกทีทุกทีเป็นยังงี้ๆ ว่าไปโดยลำดับๆ จนกระทั่งหมดความสามารถของเราแล้ว .. เราเล่าคนเดียวตั้ง ๓ ชั่วโมง ลำดับลำดับของจิตเล่าถวายท่านหมด .. เราก็มอบถวายท่านเลย บอกว่า

‘ท่านอาจารย์อย่าผูกเป็นความเกรงใจ กระผม ถ้าติดหรือขัดข้องตรงไหน มันไม่ถูกต้องไหน ขอให้ท่านอาจารย์บอกกันอย่างตรงๆ เอา ฟาดให้เต็มที่เลย

ผมหมดความสามารถเท่านี้แหละ ถ้าติดก็

หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล จ.หนองบัวลำภู

ติดอย่างตายใจเลย แบบไม่สนใจจะแก้เลย ขนาดนั้นแหละ หลงก็หลงขนาดนั้นแหละ’

แต่ท่านก็ไม่พูดมากนะ เราก็ไม่ลืมนี่สรุปเอาเลยนะนี่นะ คุยกันมาตั้งแต่ ๒ ทุ่มจนกระทั่งถึง ๖ ทุ่ม เราเดินมาถึง ๕ ทุ่ม เรื่องของเรา เรื่องของท่านมีเพียง ชั่วโมงเดียวไม่ถึง ชั่วโมง

พอพูดของเราเสร็จลงแล้ว มอบลงแล้ว ไม่ให้ท่านผูกเป็นความเกรงใจออกเกรงใจไว้ว่าผมเป็นมหาเปรียญ หรือได้เคยปฏิบัติกับครูบาอาจารย์มาเป็นยังงี้ ไม่เป็นปัญหาที่จะมาคิดกัน ท่านอาจารย์ไม่ให้พูดด้วยความสะดวกไม่ได้ ไม่ต้องเอาเป็นอุปสรรค ท่านอาจารย์ก็พูดขึ้นเลยว่า

‘ยอมรับทุกอย่างล่ะ สิ่งที่มีนที่สุดวิสัยผมแล้วไปแล้ว’

‘ผมก็พูดกราบเรียนได้เพียงเท่านี้ แค่นี้ล่ะ ถ้าหากว่าติดก็ติดแบบเจ้าของ ไม่มีความสนใจจะแก้ ไม่รู้ขนาดนั้นล่ะ ไม่รู้จนกระทั่งมันไปถึงไหนนั่นแหละ ติด ติดอยู่ตรงไหนนั่นแหละ ไม่รู้เลย ถ้าว่านอนตาย ก็นอนซะเลยเหตุเลยผลโน่นแหละ’

จากนั้นท่านก็พูดมา ท่านพูดเอาเฉพาะเคล็ดนะ

‘เออ การปฏิบัติทางจิตนี้ มันก็มี ๒ เคล็ดที่สำคัญ กามราคะ ๑ อวิชชา ๑ ท่านมหาที่ผ่านไปหมดแล้วโดยชอบธรรม ท่านมหาที่พูดมาหมดแล้ว ไม่มีที่ข้องใจสงสัย เป็นอันว่าถูกต้องเข้ากันได้ทุกอย่าง’

ท่านก็เลยรวบเอาเลย ‘ผมก็เป็นอย่างนั้นแหละ ท่านมหา ไม่มีอะไรเป็นข้อขัดแย้งกัน อูบายวิธีพิจารณากว้างแคบนั้น มันเป็นแต่อูบายของแต่ละคนๆ แต่ว่าสำคัญที่จิตที่รวมมั่นเหมือนกัน’ ท่านสรุปเอาอย่างงั้นเลย

(จากซ้าย) องค์ที่ ๒ หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน องค์ที่ ๓ หลวงปู่ขาว อนาลโย (ขวาสุด) หลวงพ่อปริดา ฉันทภโธ

พอดีแม่ซีมันไปนั่งอยู่ข้างนอกซี แม่ซียุวดี จันทบุรี เราไม่รู้เนี่ยว่ามีสองคนกับท่าน มีฝากันอยู่ แล้วก็มีตั้งที่นั่งอยู่ข้างล่างข้างนอก มันก็นั่งอยู่ที่ตั้งนั้นละ เราอยู่ในฟ้ามันอยู่นอกฝา คุยอะไรมันก็รู้หมด พอเล่าเสร็จเรียบร้อยแล้วเบนคำพูดไปทางอื่น ‘มันใครนี่นะ’ ‘ดิฉัน’

‘ชื่อว่ายังงี้’ ‘ยุวดี’

‘มาตั้งแต่เมื่อไร’ ‘มาแต่สองทุ่ม’

โอ๊ย หมดดับเลย แล้วก็ไปไม้ข้างนอก

‘อู๊ย ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยได้ยินครูบาอาจารย์เปิดเผยธรรมะต่อกัน ท่านอาจารย์มหาบัวขึ้นก่อนสองสามชั่วโมง จากนั้นท่านอาจารย์ชาวก็ขึ้นจนกระทั่งจบ เบนคำพูดไปทางอื่นทางไหนแล้ว เห็นว่าเต็มอ้อมแล้วก็เลยกระแอม ท่านอาจารย์มหาบัวคงจะไม่โทใหญ่’

‘ใครๆ’ ‘ยุวดี’ ‘มาจากไหน’ ‘มาในงานนี้แหละ’ ‘มาแต่เมื่อไรมาที่นี่’ ‘มาแต่สองทุ่ม’ ‘หมดดับ’ เราก็ว่าจี้

มันฟังหมดเลย คือไซต่อกันเต็มที่เลย ลงใจสุดขีดร้อยเปอร์เซ็นต์ด้วยกัน ไปในงานนี้ละ ขบขันดี เขาแอบนั่งฟังอยู่ข้างนอก เราก็อ่านถนัดใจขัดกันสองต่อสอง ที่ไหนได้เขาไปกินอ้อมอยู่ข้างนอก

หลวงปู่ขาว อนาลโย

หลวงปู่บุญเพ็ง เขมาภิรโต

หลวงปู่หลุย จันทสาโร

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม

(บริเวณด้านหน้าศาลาหลังเก่า วัดถ้ำกลองเพล)

องค์หลวงตาชั่งผ้าบังสุกุลในการบำเพ็ญกุศล
หลวงปู่ขาว อนาลโย

พูดถึงเรื่องหลวงปู่ขาว ท่านเป็นอยู่ที่โรง
ขอด ท่านเล่าให้ฟัง ที่อำเภอแม่แตงหรืออะไร
เชียงใหม่ ท่านบอกว่า ‘ไปเป็นอยู่ที่โรงขอด’
เราก็บอกตรงๆ เลย เราเป็นอยู่ที่วัดดอยธรรม-
เจดีย์ ไม่มีอะไรค้านกัน รื่นเริงบันเทิงกัน
เพราะธรรมะทางภาคปฏิบัติผิดที่ไหนจะรู้จัก
ทันทีฯ เลย เราก็เล่าถวายท่านสุดขีดของเรา
เลย เราเป็นฝ่ายเล่าถวายท่านก่อน เสร็จอะไร
ก็มอบถวายท่านเลย จะขัดข้องอะไรก็ให้

ครูบาอาจารย์ ไม่ต้องเกรงใจ ให้บอกมาเลย
เวลานี้สุดแล้ว ถ้าว่ากำลังที่สุดจนกระทั่งไม่
แสวงหาอะไรอีกแล้ว ถ้าหากว่าหลงก็หลงเต็มที่
เราก็ว่าฉัน

ท่านก็ตอบรับด้วยความเป็นมงคล เอ
ตายใจแหละท่านว่า ท่านก็เล่าของท่านย่อๆ
นิดหน่อย เพราะอะไรๆ ท่านมหากี่เล่าไปหมด
แล้ว ท่านเลยเล่าย่อๆ ให้ฟังนิดหน่อย ท่านไป
เป็นที่โรงขอดท่านว่า โรงขอดนี้อยู่ที่อำเภอ
แม่แตง เวลามันจะเป็นท่านออกไปอาบน้ำไป
เห็นข้าวเขาเป็นรวงแก่แล้ว ท่านก็เอาข้าวมา
พิจารณา ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาหมุนตัวเองนะ
คือเจออะไรมันจะเป็นสติปัญญาขึ้นมาเพื่อแก้
ตัวเองๆ ท่านเอาข้าวมาพิจารณา เกิดเป็นข้าว
แล้วก็หมุนไปหมุนมา เป็นข้าวแล้วเอาไปหว่าน
เป็นกล้าๆ ก็เป็นต้นข้าวแล้วเป็นข้าวแก่ ท่านก็
หมุนไป วิถวนของจิตก็เป็นอย่างนี้ๆ ท่าน
พิจารณา เลยบรรลุธรรมในเวลานั้น ในคืนวัน
นั้น ท่านเล่าให้ฟังว่า ‘โรงขอด’ เราก็เล่าถวาย
ท่านว่า ‘ที่วัดดอยธรรมเจดีย์’

เวลาท่านจะจากที่นั่นไป ‘มันแปลกนะ
ท่านมหา ผมจึงระลึกได้ทันทีเลย อย่างต้นโพธิ์
เป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เพราะฉะนั้นท่าน

ถึงยกต้นโพธิ์เป็นคู่เคียงกันกับพุทธศาสนา ท่าน
เห็นบุญเห็นคุณของต้นไม้ฉันนั้น’ เราก็ก่อนกัน
เห็นบุญเห็นคุณของกุฎิกระต๊อบหลังเล็กๆ ‘เวลา
จำเป็นที่จะจากไป ไปแล้วยังหันหน้ากลับมาดู
อีก เป็นความอาลัยอาวรณ์’ ท่านว่า เพราะกุฎินี้
เป็นสถานที่บุญให้คุณแก่เรา มันก็เข้ากันได้
เลยกับต้นโพธิ์เป็นคู่เคียงของพระพุทธเจ้า
ตรัสรู้ธรรม อย่างที่ท่านอาจารย์ชาวบอกว่า
กระต๊อบที่โรงขอดเป็นที่ตรัสรู้ธรรมเหมือนกัน...”

หลวงปู่ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร

หลวงปู่ฝั้นเป็นศิษย์องค์สำคัญของหลวง-
ปู่มั่นที่องค์หลวงตาได้มีโอกาสเข้ากราบเยี่ยม
และสนทนาธรรม ดังนี้

“...หลวงปู่ฝั้นท่านเตรียมพร้อมมาแล้วตั้ง
แต่หลังจากถวายเพลิงหลวงปู่มั่น เพราะท่าน
เป็นหัวหน้าใหญ่อยู่นั้น คอยดูการงานทุกอย่าง
ทุกขัล้าปากขนาดไหนก็ทนเอา ทนเพื่อครูบา-
อาจารย์จริงๆ พองานเสร็จแล้ว เราก็กลับ
เราก็รีบมา

ท่านก็เล่าให้ฟังต่อหน้าต่อตาเลยนะ
พยายามจะเข้าหาท่าน โดยเฉพาะจะพูด
อรรถพุดธรรม ให้ถึงเหตุถึงผลต่อกันโดย
เฉพาะ ไม่มีเวลา เพราะท่านมีลูกศิษย์
ลูกหาไม่มากก็พระเณรอยู่นั้น เราจะพูด
เฉพาะกับท่านในธุระอันสำคัญๆ ไม่มี
เวลาจะพูด แล้วพอดีท่านพูด
ให้ฟังเอง ที่มันชัดเจนนะ
ท่านเล่าให้ฟัง

ท่านจะสลับสไลดมา
จากวัดสุทธาวาสพยายาม
อุตส่าห์ตะเกียกตะกาย
งานของหลวงปู่มั่นให้
เสร็จ เจ้าของเป็นยังงี้ก็
ทนเอา พองานเสร็จบิ๊บบ่าน
ก็ออกเลย พอมานี้จิตมัน
เพียบเต็มที่แล้ว ทั้งอยากพัก-
ผ่อน ร่างกายก็เพียบเต็มที มากี่

เข้าที่เลย ท่านเล่าให้ฟัง เวลานั้นมีพระอยู่สององค์ เวลาเราจะพูดกันแบบถึงพริกถึงขิง เหมือนกับว่าการตอบการต่อคำถามความจริง เข้าใจมั๊ย เราก็ไม่อยากจะให้พระทั้งหลายได้ฟัง เพราะระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ พูดกันเฉพาะสองต่อสอง ถ้าควรตำหนิก็เอากันตรงนั้น ควรชมกันตรงไหนก็เอากันตรงนั้น

ที่นี้ก็มีพระอยู่นั้นสององค์สามองค์จะคุยอะไรกับท่านโดยเฉพาะ ถามท่านโดยเฉพาะก็ไม่มีเวลา ท่านก็มาเล่าให้ฟังเสียเอง เหตุที่จำเงื่อนไขได้ ท่านมาเล่าขึ้นที่มาถึงวัดแล้ว

‘มันจะสลบไสล จิตเข้าของมันเลย มันจะไป มันจะไม่อยู่ พอจิตรวมเข้ามาผิง เหลือแต่ความสว่างไสวจำอยู่ภายใน’

ท่านก็พูดตามเรื่องของท่าน แต่เราก็นั่งฟังอยู่ เพราะตั้งตาคอยแล้วที่จะต่อยกัน แต่ไม่มีโอกาส ระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ ท่านอาจารย์ฝันเป็นอาจารย์ เราก็เป็นลูกศิษย์ ลูกศิษย์กับครู

ต่อยกันฝึกซ้อมกัน เป็นอะไรไป ตั้งแต่แรกมวย เขายังฝึกซ้อมกันไข่ม้อย นี่ลูกศิษย์กับครูเวลาจะเอากันถึงพริกถึงขิงก็ต้องเอากันอย่างนั้น

พอท่านเล่าถึงนี้ให้ฟัง ถึงขั้นที่จิตมันจะไป จิตมันหดเข้ามาหมด ยังเหลือความสว่างไสวภายในใจจำอยู่ สว่างจำมันจับได้แล้ว ทันทีที่เดียวไม่ต้องพูดมาก จะไปถึงจุดที่เราต้องการ อยู่แล้วที่จะกราบเรียนถามให้ท่านเล่าเรื่องธรรมเหล่านั้นให้ฟัง

พอดีท่านก็บอกว่า *‘จิตมันรวมเข้าไปแล้ว มันมาอยู่นี้ส่องใสแจ๋วอยู่ในนี้ แสงใสแจ๋วนี้ก็จำออกจากความส่องใสจิตสว่างไสว’*

ทางนี้มันก็ขึ้นทันที เห็นมัยละนี้ละธรรม ไม่

ได้พูดว่าเคารพหรือไม่เคารพ ธรรมเหนือกว่า ความเคารพเป็นโหนๆ พอท่านพูดทางนั้นทางนี้ก็ขึ้นรับทันที

พอท่านพูดว่าถึงจุดนี้เป็นความสว่างส่องใส จำอยู่เลย ทางนี้แทนที่จะชม ไม่ได้ชม ‘ยังตายอยู่นี้หรือ นึกว่าผ่านไปถึงไหนแล้ว’ มันตอบกันภายในใจ

เราเสียดาย เราอยากจะพูดกับท่านสักคำ พอพูดอีกสักคำ ถวายธรรมะท่านจะขึ้นทันที ไม่นาน แต่มันก็เสียดายที่พระไปยุ่ง ไม่ได้พูดถึงพริกถึงขิง แต่ยังงี้ก็ตาม เราก็อือเอาความแน่นอนว่า จิตนี้เข้าถึงขั้นนี้แล้วยังงี้ก็ไม่ใช่จะพุ่งเลย เป็นแต่เพียงซำกับเร็ว แต่ที่เรื่องที่จะ

พระจิตคุป

“...อย่างพระจิตคุปนั้นนะ ไปเล่าถวายถาม ธรรมะท่าน เทวดาทิ้งหลายมีความรักท่านมากที่สุด ท่านจะไปไหนไม่ยอมให้ไปง่ายๆ พวกเทวดาอยู่ใน ถ้านั้นนะ เขารักษาท่านอย่างเข้มงวดกวดขัน เวลาท่านอยู่นานๆ ใครนิมนต์ไปโหนๆ ท่านก็ไม่ยอมไป แม้ที่สุดพระมหากษัตริย์นิมนต์ท่านให้ไปพระราชวัง ท่านก็ไม่ยอมไป ถึงขนาดพระมหากษัตริย์ ทรงออกอุบายทีเดียว ต้องขอร้องยัดต้องเอาผ้าไปพันนมแม่ลูกอ่อน ไม่ให้กินนมแล้ว พระราชารับสั่งให้นำผ้าไปพันนม แล้วให้รับไปนิมนต์พระจิตคุปมาพระราชวัง ไปนิมนต์ก็กราบเรียนท่านตามความจริง เวลานี้พระราชาท่านเอาผ้าพันนมแม่ลูกอ่อน ไม่ให้ลูกอ่อนกินนม จนกว่าท่านอาจารย์นี้จะลงไปเยี่ยมพระราชาเมื่อไหร่ ท่านจึงจะประกาศเปิดผ้ากินนมแม่ลูกอ่อนไว้ ลูกถึงจะได้กินนม พอทำอย่างนั้น

พระจิตคุปว่า *‘ตาย! ถ้าอย่างนี้เด็กก็ตายหมดละซี’* คึกคักลงเดี๋ยวนั้นเลย

ที่นี้เขาร่ำลือว่าท่านเป็นพระอรหันต์ ลูกศิษย์ท่านเป็นพระอรหันต์ ไปก็ไปเรียนถามท่าน โหนเวลานี้ประชาชนทั่วเขตแดนว่า *‘ท่านเป็นพระอรหันต์ แล้วเวลานี้ท่านอาจารย์เป็นรียัง’*

‘ไอ้ย! ยังนะ’ ‘ยังเป็นยังไงเล่าให้ฟังสิ’ อาจารย์นี้ถึงจะสูงกว่าลูกศิษย์ก็สูงในฐานะเป็นอาจารย์ ลูกศิษย์เป็นพระอรหันต์

พอว่าจั้น *‘ท่านอาจารย์ติดข้องตรงไหน ว่ามา’*

พอถวายธรรมะบึ้งเข้าไปเท่านั้น *‘เอาละที่นี้รู้ช่องทางแล้ว เออ! เข้าใจแล้ว เอาละที่นี้รู้ช่องทางแล้ว’*

ท่านกำลังป่วยนะเวลานั้น ลูกศิษย์ไปเยี่ยม ที่นี้เวลาถามถึงภูมิธรรมท่านตามที่คนเขาร่ำลือว่าท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว เวลาลูกศิษย์ที่เป็นพระอรหันต์ไปถาม ท่านบอกว่าท่านยัง ถ้ายัง ท่านขัดข้อง ว่ามา ท่านก็อธิบายออกมาให้ฟัง ลูกศิษย์ก็ถวายธรรมะบึ้งเข้าไป ให้พิจารณาอย่างจั้นๆ

‘เออ! เข้าใจแล้ว ทางเดินเข้าใจแล้ว ออกไปได้’ คือให้ลูกศิษย์ออกไปจากที่ท่านนอนเป็น ไข้ พอลูกศิษย์ออกไปยังไม่ถึงไหน ยังไม่พ้น พอออกไป *‘เออ! เข้าใจแล้ว...’*

พระสภาพ... ครั้งพุทธกาล

หลวงปู่ฝั้น อาจารย์
ถ่ายเมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๙๘
(อายุ ๕๕ ปี ๓๑ พรรษา)

หลวงปู่ฝั้น อาจารย์

องค์หลวงตาไปงานรดน้ำศพหลวงปู่ฝั้น อาจาโร

ถอยไม่มี มีแต่เพื่อความหลุดพ้นโดยถ่ายเดียว ถ้ามีผู้แนะบีบจะเร็วนะผิงเลยทันที ถ้าไม่มีผู้แนะก็ไป ไปตามลำพังเอง นี่ก็ไปแต่จะช้า

นี่ถึงจุดนี้ที่ท่านว่าใสแจ้ว สว่างจ้า แทนที่จะชมไม่ได้ชม ยังนอนตายอยู่ที่นี่หรือ ฟังสิ มันขึ้นรับกัน เสียตายไม่ได้ถวายเดี๋ยวนั้น พระก็อยู่ที่นั่น ทำยังงั้นนะ เวลาพูดกับสมาคมก็ต้องมีสูง มีตำแหน่งด่าอย่างพระจิตคุปนั่นนะ .. นี่ละผู้ที่บอกตามหลักความจริงจะไม่ช้า ท่านเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้น หลังจากที่พระจิตคุปได้ฟังอุบายจากลูกศิษย์ซึ่งเป็นพระอรหันต์แนะเท่านั้น ท่านก็เข้าใจแล้ว ทางจะก้าวเดิน เห็นมัยนี้ละธรรมะ ถ้าผู้ไม่รู้เปิดไม่ได้นะ

เราไม่ได้ยกตนชมท่าน ครูบาอาจารย์เช่นหลวงปู่ฝั้นนี้เราเคารพเทิดทูนท่านมากที่สุด ทั้งรักทั้งเคารพท่าน แต่เรายังเสียดายยังมาพูดอย่างนี้ให้เราฟัง ‘จิตมันรวมเข้ามาที่มันสว่างจ้าอยู่จุดผ่องใสแจ้ว’ เท่านั้นจับได้แล้ว เพราะฉะนั้นมันต้องพุ่งออกมาทางนี้ มันไม่ได้ว่าธรรมดานะ การที่จะจมอยู่ในกองทุกข์ ที่จะตั้งขึ้นมีคุณค่าขนาดไหน ทำไมจึงมาตายอยู่กับสิ่งเหล่านี้ นี่เราแน่นอน หลังจากนั้นมาอีก ตั้งแต่ ๒๔๙๒-๒๕๒๐

ปี ๒๔๙๓ เผศพหลวงปู่ฝั้น หลวงปู่ฝั้นมาแล้วให้ฟังตอน ๒๕๐๖ วันที่ท่านเล่ากับเรา เป็นวันที่เราไปเฝ้าศพท่านอาจารย์กงมา เราจึงถือโอกาสจะไปเรียนถามธรรมะท่านโดยเฉพาะ .. จาก ๒๕๐๖ มาถึงปี ๒๕๒๐ ปีที่หลวงปู่ฝั้นมรณภาพ เป็น ๑๔ ปี ผ่านได้ เพราะอันนี้จะออก นี้จะ

พุ่งเลย ให้ไปทางอื่นไม่มี มีแต่จะพุ่งเลยถ่ายเดียว เป็นแต่ว่าชักช้าขาดผู้นำ คือผู้แนะ

ถ้าผู้แนะมีความรู้เหนือกว่าแล้ว แนะแล้วพุ่งเลย ยังไงก็พ้นแน่เราจึงเชื่อเลยจากนั้นมา ๑๔ ปีท่านต้องผ่านได้แล้ว ที่นี้เขามาเล่า อธิที่ท่านกลายเป็นพระธาตุแล้ว เราเชื่อทันทีเลยก็เป็นเวลา ๑๔ ปี เราพูดด้วยความเทิดทูน...”

หลวงปู่คำดี ปภาโส วัดถ้ำผาปู่ อ.เมือง จ.เลย

หลวงปู่คำดีเป็นลูกศิษย์หลวงปู่ฝั้นอีกองค์หนึ่งที่นำเคารพบูชากราบไหว้อย่างสูงสุด ในสมัยบำเพ็ญเพียรท่านก็เป็นพระที่มีความกล้าหาญในการต่อสู้กับกิเลส สมัยต่อมาเมื่อท่านเป็นครูบาอาจารย์แล้ว ท่านก็เป็นพระที่มีเมตตาสูง ไม่ถือเนื้อถือตัว ด้วยท่านเคารพบูชาในอรรถธรรมสูงส่งยิ่งกว่าสิ่งใด

ท่านมีอายุพรรษามากกว่าองค์หลวงตาหลายปี พระเถระลูกศิษย์ลูกหาของท่านมักจะไต่ถามท่านพูดปรารภถึงองค์หลวงตาอยู่เสมอถึงแม้ว่าหลวงปู่คำดีจะไม่คุ้นเคยกับใคร แต่ท่าน

หลวงปู่คำดี ปภาโส

มักเฝ้ามององค์หลวงตามาพูดชูนานาพระเถระในวัดของตนเองเสมอๆ ท่านเคยบอกกับองค์หลวงตาว่า “ผมไม่ดูใครนะ ถ้าว่าผมจะดูผมก็เฝ้ามองมหามาคู”

และเวลาที่ท่านพูดก็จะพูดชูนานาพระเถระในวัดว่า “พระวัดนี้นะ ถ้ากับท่านมหาบัว พวกนี้แตกกระเจิงหมดเลยนะ อยู่กับท่านไม่ได้นะ” หรือ “อยู่อย่างนี้อายากให้ไปอยู่กับท่านมหาบัวอย่างมากไม่เลย ๓ วัน ถูกขนานออกจากวัดหมดเลย ไอ้แฟนๆ ฟ่านๆ อยู่ที่นี่นะ” เป็นต้น นอกจากนี้ท่านพูดถึงเสมอเวลาเทศน์สอนพระวันไหนประชุมถ้าไม่ขึ้นต้นท่านก็เอาตอนปลายมักจะยกเอาองค์หลวงตามาพูดเรื่อย

ด้วยเหตุนี้เองลูกหลานพระเถระศิษย์หลวงปู่คำดีจึงมีความรู้สึกเคารพสนิทสนมและผูกพันกับองค์หลวงตาเสมือนหนึ่งครอบครัวเดียวกันโดยปริยาย และแม้สำหรับองค์หลวงตาเอง ท่านก็ให้ความเมตตาต่อลูกหลานพระเถระที่วัดถ้ำผาปู่นี้ด้วยเช่นกัน เมื่อโอกาสอำนวยคราวใด ท่านไม่เคยลืมที่จะแวะไปเยี่ยมเยียนพร้อมขนเครื่องจตุปัจจัยไทยทานข้าวสารอาหารต่างๆ ไปให้ และเทศนาสั่งสอนพระเถระเพื่อเป็นกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่เสมอๆ เป็นระยะๆ ไป

ที่น่าแปลกใจคือ หลวงปู่คำดีท่านจะกล่าวถึงองค์หลวงตาไม่เพียงเฉพาะกับพระเถระเท่านั้น ศิษย์ฆราวาสผู้หลักผู้ใหญ่กระทั่งอย่าง

องค์หลวงตาไปงานรดน้ำศพหลวงปู่คำดี ปภาโส

วัดถ้ำผาปู่

หลวงตาเดินทางมา ท่านเล่าเหตุการณ์ในครั้งนั้นไว้ ดังนี้

“...มันแปลกอยู่นะ คือท่าน (หลวงปู่คำดี) เดินจงกรมอยู่ ท่านอยู่กุฏิท่าน ๒ ชั้น พอตี ๔ ท่านลงมาเดินจงกรมอยู่ข้างใต้.. ทีนี้เวลาเดินจงกรมอยู่ ตัดปัญหาละชิ โอ๊ย มันเหมือนกับหอกกับหลาวที่ตกลงไปเลย ปัญหามันขวางใจท่าน ‘เอ! ทำยังไงก็แก้ไม่ตกๆ มองหาใครไม่เห็น’ ..

นี่ละท่านพูดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ท่านพูดอย่างภาคภูมิใจท่านเสียด้วยนะเวลาได้พบกันแล้ว ไม่มองเห็นใครเลยท่านว่าอย่างนี้ เพราะเคยคุยธรรมะกันแล้ว ก่อนหน้านี้ก็เคยคุยธรรมะกับท่านมาโดยลำดับลำดาแล้ว แต่พอมาถึงจุดนี้ละชิ ท่านไปตัดปัญหาขึ้นทางใจของท่าน กำหนดหาครูบาอาจารย์องค์ใด พระองค์ใดไม่สัมผัสได้เลย จิตมันดึงหาแต่ท่านมหาองค์เดียว จิตมันดึงมาหาเรานี้เองคนเดียว นอกนั้นไม่ไปไหน ดึงมาองค์เดียว แล้วท่านก็บ๊อบบี้ ออกจากทางจงกรมเลย .. มาจุดรูป มีแท่นพระอยู่ชั้นล่าง ข้างบนเราไม่ได้ขึ้นไป ท่านมาจุดรูปเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว พอจุดรูปจุดเทียนไหว้พระเสร็จแล้ว .. ก็กล่าวว่า

‘ขออาราธนาท่านมหาบัวมาโปรดโดยด่วน’ เราว่า ‘โอ๊ย ทำไมครูจารย์พูดอย่างนี้’ ท่านว่าขอให้ผมพูดเต็มหัวใจผมเถอะ ว่าอย่างนั้น...”

เรื่องนี้ภายหลังทราบจากคนรถที่คอยอุปฐากรับใช้ของหลวงตาว่า เหตุการณ์ครั้งนั้น แก่ได้รับคำสั่งด่วนจากองค์หลวงตาให้รีบเข้าไปที่วัดป่าบ้านตาดในเวลา ๑๑ โมงวันนี้ องค์หลวงตาเล่าถึงเหตุการณ์ในวันนั้นว่า

“...พอตีตอนสายมามันบันดลบันดาลอะไรก็ไม่รู้ นะ พอเช้าวันนั้นขึ้นมาตอน ๑๑ โมง มันบันดลบันดาลอะไรก็ไม่รู้ นะ เราก็กิ่งให้ไปในตลาดเลย ร้านชวลิต ให้นายบุญชัยบรรณาหาเราเดี๋ยวนี้ ‘เราจะไปถ้ำผาปู่ ไปเดี๋ยวนี้’”

เขาก็บึ่งรถมาเลย มา ก็ไปแบบรีบด่วน แต่ไปแบบรีบช้าเราต่างหาก ตามประสาเรานะ พอไปถึงยังมีเวลาอีกนิดหนึ่ง ยังเป็นห่วงเพราะท่านอาจารย์ชอบคุ้นเคยกัน เลยไปแวะวัดท่านอาจารย์ชอบเสียคืนหนึ่ง ออกจากนี้ ก็ไปค้างที่อาจารย์ชอบคืนหนึ่ง เช้าวันหลังจึงไปหาท่าน ... พอถึงวัดถ้ำผาปู่ พอทราบว่าคุณ (หลวงปู่คำดี) พักแล้ว เราบอกพระว่า

‘อย่าไปกวนท่านนะ วันนี้ผมจะพัก ไม่กลับ ผมจะค้างกับท่าน อย่าไปกวนท่านนะ ผมจะไปหาที่พักก่อน พอได้เวลาแล้วจะมาหาท่าน เวลานั้นท่านยังพักอยู่’

เขาปิดประตูเงียบ พอเรามาที่ พระองค์นั้น แอบไปทางด้านหลัง ไปบอกหลวงปู่คำดี พอทราบท่านจึงรีบออกมาโดยเปิดประตูเหล็กเลื่อน เรียก ‘ท่านมหา ท่านมหาอยู่ที่นี่หรือ?’

โบกมือเรียก เราเลยดูพระว่า ‘ไปรบกวนครูบาอาจารย์ทำไม? ท่านองค์นี้นี่น่าจะคุยอยู่แล้วนี่นะ’ พอไปถึงแล้ว ท่านพูดว่า ‘โธ่ มาเร็ว ดินะ’

‘เร็วอะไร? แล้วท่านอาจารย์จะมีเรื่องคุยอะไรกัน?’

‘เดี๋ยวมันจะได้พูดกันแหละ’

บทเวลาได้คุยกันแล้ว ท่านถึงพูดถึงเรื่องขออาราธนาท่านมหาบัวมาโปรดโดยด่วน คือว่า มาโดยด่วน พอผมนิมนต์เมื่อวาน วันนี้ท่านก็มา วัดนี้ท่านไม่เคยมาเลยท่านมาจะให้แน่นอนขนาดไหน ท่านว่าอย่างนั้น

เราก็ก่อนไม่เคยไปจริงๆ นะ ไม่เคย ก็ไปวันนั้น เป็นครั้งแรกเลยแหละ แต่ค้างที่วัดอาจารย์ชอบคืนหนึ่ง วันหลังท่านก็ขบบอกว่าเร็วอยู่ นั้นละที่นี้ ท่านปิดประตูหมดเลยนะ ๖ โมงเย็น เราเข้าหาท่าน ๒ ต่อ ๒ เลย คุยธรรมะกัน ท่านปิดประตูหมดไม่ให้ใครเข้าไป คุยกันตั้งแต่ ๖ โมงเย็นถึง ๒ ทุ่ม ท่านเล่าวิถิจิตของท่านละเอียด เพราะเรากราบเรียนท่านว่า

‘ยังไงท่านอาจารย์ให้พูดเต็มเม็ดเต็มหน่วยไปเลยนะ กระผมจะฟังตามทุกระยะ เราบอก ชัดชัดตรงไหนๆ จะได้คุยกันสะดวกๆ’

เพราะฉะนั้นท่านถึงเปิดของท่านออกเรื่อยๆ เราก็กิ่งไป พอไปถึงจุดนั้นละที่นี้ จุดที่ว่ามันเหมือนหอกเหมือนหลาวที่แทงท่าน ท่าน

ฯพณฯ ดร.เชาวน์ ณ ศิลวันต์ องคมนตรี หลวงปู่ ก็ยังเคยปรารภฝากความระลึกถึงกับท่าน ดร.เชาวน์ไปถึงองค์หลวงตาด้วยว่า

“ฝากความระลึกไปถึงท่านมหาบัวด้วยนะ ท่านอาจารย์มหาบัวเป็นอาจารย์ของอาตมานะ”

มีเทศนาอบรมพระขององค์หลวงตาบางตอนที่ท่านกล่าวพูดคุยยกย่องถึงคุณธรรมและความกล้าหาญของหลวงปู่คำดีในสมัยปฏิบัติคราวหนึ่งของการแสดงธรรมพูดถึงเหตุการณ์ในระยะก่อนๆ นั้น ได้เคยพบกับหลวงปู่คำดีอยู่เรื่อยๆ ในที่ต่างๆ ที่นั่นบ้างที่นี้บ้าง จากนั้นหลวงปู่คำดีได้กล่าวชมเชยท่านในการแสดงธรรมเรื่องการแจจขันธ์ ๕ ดังนี้

“การพบกับท่าน (หลวงปู่คำดี) เคยพบกันอยู่เรื่อยๆ ท่านมาอยู่วัดหนองแขง นี้ก็เคยพบกันอยู่เรื่อยๆ ท่านเลยพูดถึงเรื่องว่าการแจจขันธ์ ๕ นี้ ไม่มีใครแจจได้ละเอียดลออมากกว่าท่านมหา ท่านอ่านหนังสือ **แว่นดวงใจ**^๑ จบหมดเลย”

เหตุการณ์สำคัญอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อองค์หลวงตาเดินทางไปวัดถ้ำผาปู่ซึ่งบังเอิญพอดีกับที่หลวงปู่คำดีได้จุดรูปนิมนต์ขอให้องค์-

^๑ “แว่นดวงใจ” เป็นหนังสือพระธรรมเทศนาโดยหลวงตาพระมหาบัวญาณสัมปันโน

หลวงปู่ขาว อนาลโย กับ หลวงปู่ชอบ ฐานสโม

โตดขึ้นมาจุดรูปอาราธนาเรา พอมาถึงจุดนี้มันเป็นอย่างนี้ๆ นี่ละจุดสำคัญมาก ออกผมจะแตก ท่านว่าอย่างนั้น ท่านเล่าไป เล่าละเอียด พอท่านเล่าจบลงแล้วเราก็อววยธรรมท่าน พออววยบิบบี้ ขึ้นดั่ง โอ๊ก เลยทันทีนะ.. เมื่อถึงจุดสำคัญ .. เหมือนกับทอกกับทล่าวที่มันนะ เหมือนกับว่า...ถอดทล่าวออก ทีนี้ก็ฟุงเลย ฐู่ของ

‘เอออๆ มันต้องอย่างนี้ซี ...’

มันสะตูดใจท่านมาก ‘เออ เอละทีนี้ ฐู่ของแล้ว’ ทีนี้เปิดโล่งแล้วยังแต่จะเข้าเท่านั้น ท่านว่านะ มันต้องอย่างนี้ๆ ขึ้นเลย ๒ ต่อ ๒ นะ เสียงลั่น เพราะอุทาน ท่านดีใจมาก พอท่านเล่าให้ฟังเรารู้ทีนี้ะ พอเล่าไปถึงจุดนั้นบิบบี้ เราก็อววยธรรมท่านชื่อนั้นบิบบี้ ท่านก็เปิดโล่ง ท่านก็บอก เออ ทีนี้เปิดแล้วยังแต่จะก้าวเท่านั้นแหละ ทีนี้เปิดโล่งแล้วจะก้าวเท่านั้นแหละ มันต้องอย่างนี้ๆ อู๊ยเสียงลั่นเลยนะ ๒ ต่อ ๒ เท่านั้นนะ บทเวลาท่านขึ้นนี้เสียงลั่นเลยนั้นละ ขึ้นนั้นแล้วมันก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะท่านก็พูดเข้ากันได้แล้วกับปัญหาที่เราอววยท่าน เปิดแล้วว่่าจั้นเถอะ ท่านก็เข้าใจแล้ว หมายถึงว่า เปิดโล่งแล้วยังเหลือแต่จะก้าวเข้าเท่านั้นแหละ ท่านบอก ‘เปิดโล่งแล้ว’ หมายความว่าท่านเข้าใจแล้ว ถ้าก้าวบิบบี้เข้าเลยความหมายก็ว่าจั้น

จากนั้นท่านจึงเล่าให้ฟังว่า ท่านจุดรูปมานิมิตเรา เราเลยตอบท่านว่า

‘ผมก็มาละปะละปะมาประสาบ้าของผมละ’

‘เอละ ประสาอะไรช่างเถอะนะ สดๆ ร้อนๆ นี่เอละ’ ...

ทีนี้พอคราวหลังนี้ไปเยี่ยมท่านอีก ก็มีคน

มีญาติโยมติดตามไปด้วยอีก เราเลยต้องเขียนจดหมายย่อๆ เอา เขียนจดหมายย่อ คือพูดง่ายๆ ว่า ปัญหาที่ถามนี้ถ้าไม่รู้ถามไม่ได้ แล้วปัญหาที่จะตอบนี้ถ้าไม่รู้ก็ตอบไม่ได้ ต้องเป็นภาคปฏิบัติเท่านั้น ปฏิบัติเอามาพูดไม่ได้เลย

เราก็อถามท่านย่อๆ ข้อที่ ๑ ว่าอย่างนั้นๆ ข้อที่ ๒ ว่าอย่างนั้นๆ เราก็อื่นอววยท่าน พอท่านจับได้ท่านอ่านด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส อ่านยิ้มเรื่อยๆ ยกขึ้นแล้วยื่นมาให้เรา ท่านเขียนเสียก่อนนะ เขียนตอบเรียบร้อย แล้วยื่นมาหาเรา เราก็อ่าน พออ่านแล้วเราก็อเขียนแล้ว ยื่นไปอีก ข้อที่ ๒ ท่านก็รับแบบเดิมนั้นละ แล้วท่านก็ยิ้มเลยเทียวนะ พอดตอบข้อที่ ๒ เป็นอันว่าลงจุดแล้วหมดปัญหาเรียบร้อยแล้ว

ตั้งแต่นั้นมาก็เลยไม่ได้คุยกันอีก เพราะตอนนั้นท่านหุหนวกแล้ว พุดกระซิบ ท่านกระซิบกับเรา เราได้ยินตอนนั้นหุเราไม่หนวก แต่เราจะไปกระซิบกับท่าน ท่านได้ยินยังงี้ ตกกลงต้องเขียนยื่นให้ท่านตอบมา ตั้งแต่นั้นท่านบอกเป็นอันว่าหายสงสัยแล้ว มันก็เข้ากันได้แล้วกับปัญหาที่เราถามไป ถามว่ายังงี้ๆ ท่านตอบตรงนั้นแล้วถึงท่านไม่บอกว่าหายสงสัยมันก็เข้าใจแล้วเข้าใจใหม่ละ

ไม่นานนะ ท่านก็มรณภาพ ก็เรียกว่าเป็นอยู่กุฎิท่านนั้นแหละ ไม่เป็นที่ไหนเพราะตอนนั้นท่านไปไหนไม่ค่อยได้แล้วแหละ ท่านอยู่กุฎิท่านเท่านั้นเอง ส่วนที่นั่นที่นี้เราไม่ยกพูด เราแน่ใจที่กุฎิท่าน เพราะธรรมะนี้เป็นธรรมะที่จ้อเข้าแล้วเปิดโล่งแล้ว ยังเหลือแต่จะก้าวเข้าเท่านั้นเอง”

หลวงปู่ชอบ ฐานสโม

องค์หลวงตาได้ไปกราบเยี่ยมหลวงปู่ชอบ ฐานสโม วัดโคกมน จังหวัดเลย ในโอกาสเดียวกันกับที่ได้เข้าสนทนาแก้ปัญหาธรรมกับหลวงปู่คำดี วัดถ้ำผาปู่ จังหวัดเลย ดังนี้

“...พอเที่ยงเราก็อออกจาก (วัดป่าบ้านตาด) นี้ .. ออกจากนี้ไปแล้วก็ไปพักที่วัด (โคกมน จังหวัดเลย) ของท่านอาจารย์ชอบ เพราะมีโอกาสอยู่พอสมควรก็เลยพัก คืนเช้าวันหลังฉันเสร็จแล้วก็ไปหาท่านอาจารย์คำดี .. ทีนี้ไปบิณฑบาต .. เดินไปด้วยกันสององค์ พระไปก่อนแล้ว เรากับท่านเดินตามๆ ไปคุยกันไป เพราะมีโอกาส ..

เราไปค้างที่วัดโคกมนคืนหนึ่ง แต่ก่อนเป็นศาลาหลังเก่า ไปคราวนี้ไม่ได้ดู ยังอยู่หรือเปล่าไม่รู้ศาลากรรมฐานแต่ก่อน ตอนไปบิณฑบาตท่านถือไม้เท้าไป ไม้เท้าก็พวกไม้เปาะ (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) นี้แหละ แป๊กๆ ไป เดินไปคุยกันไปแล้วหันหน้าบิบบี้

‘ฮ่วย ท่านมหาขอเงินสัก ๓ พันหน่อยนะ’

หันหน้าบิบบี้เข้ามาท่านว่าจั้น

‘แล้วจะเอาไปทำอะไร’

‘จะไปทำอันนั้นๆ’ ‘เออ ให้’ ว่าจั้นเลย พอกลับมาเราก็อจัดไปให้ท่านเลย นั้นเวลาจะพูดเป็นอย่างนั้น

หลวงปู่ชอบกับเราสนิทกันมากนะ สนิท

กันมาเป็นเวลานานแต่สมัยหลวงปู่มั่นอยู่หนองผือท่านก็ไป หลวงปู่ขาวก็ไปพักที่นั่นด้วยกัน หลวงปู่ชอบก็ไปแต่นั้นมาสนิทกันมาเรื่อย โคมกนเราก็เคยไปเสมอแต่ก่อน ตอนหลังขาร่างกายท่านปรกติ เราเคยไปพักกับท่านก็เคยไป โคมกน ..

นิสัยท่านกับสัตว์ป่ามีเสื่อ เป็นต้น รู้สึกว่าท่านสนิทกับเสื่อมาก เสื่อมาหาท่านบ่อยๆ เราพูดอย่างนี้ใครเชื่อได้ เขาไม่เชื่อใช่ไหม ก็เขาไม่ป็นท่านเป็น ครูอาจารย์แต่ละองค์ จะเดินไปคนละทิศละทาง หลวงปู่ขาวนี่เกี่ยวกับข้างข้างป่าข้างบ้านคูนทั้งนั้น หลวงปู่ชอบนี่พวกเทวดาด้วย เสื่อนี่สำคัญมาหาบ่อย แปลกอยู่นะ พูดขึ้นว่าเสื่อเรายังไม่เจอก็ยังนำหาวาดเสื่อ ท่านไปพักประเทศพม่าท่านอยู่บนเขาบนถ้ำ ไปพักอยู่ในถ้ำ มีแคร่เล็กๆอยู่ๆ ๕ โมงเย็นกว่าๆ แล้ว เสื่อก็ขึ้นไปที่นั่น ทางจงกรมท่านอยู่ที่นี่สุดนี้ แคร่ท่านอยู่นั้น

อยู่ๆ เสื่อโค้งก็โผล่ขึ้นมา ท่านมองไปเห็น ‘มาอะไร’ นะะฟังซิ มันมองมาดูคน มองดูที่มันจะโดดขึ้น หัวจงกรม มันโดดขึ้นไปนอนอยู่ที่นี่ มันเป็นหินเป็นลานๆ อยู่หน่อยหนึ่ง มันโผล่ขึ้นมาแล้วก็มองดูคน แล้วมองดูนี้สักทีเดียวปุ๊บขึ้นเลย นอนเลียแข้งเลียขาอยู่นั้นเลย นะะเห็นไหมล่ะ ท่านก็อยู่ มันนำเชื้อไหม้ล่ะพวกตาบอดหูหนวกพวกเรามันไม่เชื่อง่ายๆ แทะละ ความจริงขนาดไหนมันก็ไม่ยอมเชื่อ ‘มึงขึ้นมาอะไร’ ท่านว่าอย่างนั้นนะ แต่ท่านไม่ได้พูดอะไรกับมันแหละ ขึ้นมาก็มานอนเหมือนหมานอน เสื่อแข้งเลียขาเลียเล็บมัน ดูคนนิดเดียวๆ ท่านยังนึกว่ามันมาชั่วคราวแล้วจะลงหนีไปเที่ยว จนกระทั่งค่ำเข้าๆ ก็ยังอยู่ที่นั่น ที่นี้ท่านจะเดินจงกรมไปนั้นมันก็นอนอยู่ข้างบน ท่านเดินจงกรมนี้มันรู้สึกเสียวๆ ท่านว่า ‘มียขาดๆ นิดๆ จะกลัวก็ไม่เห็นกลัว’ ท่านจะเดินจงกรมเข้าไปนั้นรู้สึกเสียวๆ นิดๆ เพราะมันนอนอยู่ที่นี่

องค์หลวงตา กับ หลวงปู่ชอบ

เส้นทางสัญจรในเขตประเทศพม่า สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

วันนั้นต้องสละ กลางคืนเลยไม่กล้าเดินจงกรม นั่งสวดมนต์ภาวนาแล้วก็นอนเลย ตื่นขึ้นจุดไฟขึ้นม้ามันยังนอนอยู่ที่นี่ นอนเสียบนะ ท่านก็ไม่กล้าเดิน ท่านว่าอย่างนั้น จนกระทั่งเข้าขึ้นมา ที่นี้นอนไม่กระดุกกระดิกเลย เหมือนหมานอน ถึงเวลาจะลงไปบิณฑบาตมันยังอยู่จะทำใจ ทางบิณฑบาตก็ไปหัวจงกรมนี้ ตรงไปที่ เสื่อที่นอนอยู่ที่นี่ เลยไปที่นั่นละ ท่านเรียบริยแล้ว ครองผ้าแล้วไป

พอท่านเดินไปนั้นก็ว่า ‘นี่เราจะไปบิณฑบาต พระทิวข้าวนะ’ พูดหยอกเล่นกันกับมัน มันเคยแต่มองดูเราอยู่ ‘นี่พระทิวข้าว’ พูดกับมัน ‘จะบิณฑบาตมาฉัน อยากไปที่ไหนก็ไป อยากอยู่ที่นี้ก็แล้วแต่ หรืออยากไปที่ไหนก็ไป’ เท่านั้น ท่านก็เดิน เขาก็นอนเฉยๆ ท่านก็ลงไป แต่ท่านไม่กล้าพูดให้ใครฟังกลัวเขาจะมาทำลายมัน ไม่พูดเลยท่านว่า กลัวเขาจะมาทำลายมัน

บิณฑบาตฉันในบ้านนะ มีแคร่ออกมาข้างนอกมาฉัน เพราะมันโกล ท่านว่า พวกญาติโยมเขาเคยปฏิบัติอยู่แล้วอย่างนั้น พอบิณฑบาตออกมาก็มีที่พักฉันที่นั่น ฉันเสร็จแล้วล้างบาตรล้างอะไรเสร็จ ท่านก็สละพายบาตรขึ้นเขา มาสายเลยหายเงียบเลย เขาลงไปเมื่อไรไม่รู้ ตั้งแต่บัดนั้นก็ไม่เห็นขึ้นมาอีก แต่เสียงมันร้องอยู่ตามข้างๆ โอ้ย มันร้องของมันประจำ ท่านว่า แต่ไม่เคยขึ้นมาอีก อย่างนั้นละบ่อยนะ ท่านว่า กับเสื่อ เสื่อมาหานี้บ่อย ไม่เห็นมีทำอะไรนะ บางทีท่านไล่มันไปมันยังนั่งดูเราอยู่เฉย

ท่านเลยเอาผ้าโปก ไปนะ โดดโก๊ก มันตื่น ลงไปนั้นก็ไปเฉย พอมันลงไปแล้วไปบิณฑบาต หรือมันจะเล่นไม่ชื่อกับเราน้ำ ท่านนึกในใจ ไปนี้ก็ต้องฆ่าเสื่อดูหรือมันจะไปหมอบอยู่ข้างทางมันลงไปแล้ว เสื่อโค้งท่านก็ลงไปบิณฑบาต ตามข้างทางไม่มีเลย ไปไหนไม่รู้ บ่อยละกับเสื่อ ครูจารย์ชอบ เรื่องเสื่อนี้เด่นกว่าเพื่อน ได้คุยกันสนุกสนาน เรื่องอรรถเรื่องธรรมก็ลับปนกันไปนั้น

ท่านไปอยู่ประเทศพม่าตั้ง ๕ ปี ท่านพูดภาษาพม่าได้คล่อง คงจะไปอยู่กับพวกพม่าเลยหรือยังก็ไม่รู้ หรือพวกไทยใหญ่ เพราะประเทศพม่าก็มีหลายแห่ง เราก็ไม่ได้ถามท่าน มีแต่ว่าพม่าเท่านั้น เลยเข้าใจว่าประเทศพม่าเลย แต่ท่านพูดภาษาพม่าได้คล่องนะ แสดงว่าไปอยู่กับพวกพม่าจริงๆ มันเป็นเรื่องแปลกเรื่องอัศจรรย์อย่างนั้นละ เวลาแสดงขึ้นมาใครจะไปคาดได้ยังไง คาดไม่ได้

ตอนนั้นสงครามอังกฤษ มาป่วนเปี้ยนอนอยู่แถวนั้นพวกอังกฤษ ท่านไปอยู่ที่นั่นเขาเลยมาเห็นท่านว่าเป็นพระไทย ยิ่งถือเป็นข้าศึกใหญ่โต บอกเขาชี้แจงให้ทราบ ‘ท่านมานี้ท่านมานานแล้ว ก่อนสงครามท่านมาอยู่ที่นี้’

เขาฟังแต่เขาฟังๆ นะ ท่านไม่มีอะไรกับใคร กับโลกกับบ้านเมืองอะไร ไม่มี ท่านมาภาวนาของท่านอยู่อย่างนี้ พูดแล้วเขาก็ไป แล้ววันหลังมาก็มากมาไล่เปี้ยอีกแหละ ก็ชี้แจงให้ฟัง จนกระทั่งเขายินยอมรับรอง ‘ถ้าจะทำลายท่าน ให้ทำลายคนทั้งบ้านนี้เสีย’

>> เขาก็ว่าอย่างนั้น เขาเชื่อเขารับรองเลยว่าไม่มีอะไร คุณลักษณะเขายังไม่ไวใจอยู่นะ เห็นท่าไม่ได้การ นั้นแหละเหตุที่จะได้กลับเมืองไทย เขาก็เลยมาพูดกับท่าน อย่างนี้ไม่ไวใจละดูท่า มันมาอยู่เรื่อย เขาก็เลย พาท่านไปส่งทาง ทางมันทางป่า พวกคนป่าเขาเที่ยวหากัน ส่วนมากก็พวกยาฝิ่นยาอะไร แล้วเขาก็บอก ทาง ให้จับทางนี้ไว้ให้ดี ไปข้างหน้าจะสีทางพวกโขลงช้างพวกอะไรผ่านไปผ่านมา ให้จับทางนี้ไว้ให้ดี อย่าปล่อยทางนี้ ทางนี้จะถึงเมืองไทยเลยเขาบอก ไม่มีบ้านผู้บ้านคน มาในป่าไม่ได้ฉันจึงหัน มากกลาง คีนด้วย พักที่ไหนก็พัก โอ๊ย สัตว์เสือเต็มป่าเต็มดง แต่ก็ไม่มีอะไรละ ท่านก็มาของท่าน

ที่นี่เป็นวันที่สองหรือที่สามไม่ทราบนะ เพราะท่านเดินทางอยู่เรื่อยๆ ท่านเพลีย เพลียเอามาก จะ เดินต่อไปไม่ได้แล้ว 'เอ๋ ทำนี่ ยิ่งอ่อนยิ่งเพลียลงทุกวัน ทิวข้าวก็ทิว' เพลียกับความทิวก็อันเดียวกันนั่นแหละ ท่านเลยนึกวิตกกังวล อย่างนั้นนะ

'ตั้งแต่เรายังดีๆ อยู่ อยู่ที่ไหนแถวตาก็มาหาเราอยู่เสมอ เวลาเราจนตรอกจนมุมนี้แถวตาไปไหนหมดไม่เห็นมีสักคนสองคน หรือจะปล่อยให้พระตาย มาหวังเอาผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้นหรือ ไม่ได้คิดถึงอรรถถึงธรรมที่กว้างขวางครอบโลกเทร่อ'

ท่านนึกเฉยๆ นะ ท่านนั่งรำพึงเพราะเหนื่อยมาก จากนั้นท่านก็เดินทางต่อไป ไม่นานนะ ห่างจาก นี้ไปก็ประมาณสัก ๓๐ นาที ท่านว่า พอไปมีผู้ชายคนหนึ่งเดินมาแล้วมานั่งจบบอาหาร กำลังนั่งจบบอยู่ อ้าว ดงนี่ก็เป็นดงป่าแท้ๆ ไม่มีผู้มีคน ผู้ชายคนนั้นมาจากไหนน้า ผิดสังเกตเอาเหลือเกิน ท่านก็เดินไป ตามดำนั่นแหละ เขาั่งจบบอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ว่า 'นิมนต์พระคุณเจ้าพักฉันจึงหันที่นี้เสียก่อน แล้วค่อยเดินทางต่อไป เขาก็บอกเลยว่าถึงเมืองไทยในวันนี้แหละ'

เขาพูดบอกเลยนะ นี่โยมมาจากไหน มาจากไหน ชี้ขึ้นฟ้านู่น ไม่บอกว่ามาจากบ้านใดเมืองใด มาจากนั้น ท่านก็สังเกตคุณลักษณะท่าที ก็เหมือนคนเรานี้แหละไม่ได้คิดกันเลย อะไรก็เหมือนกันหมด การ แต่งเนื้อแต่งตัวก็เหมือนกันหมด ที่นี้เวลาเขาเอาของมาใส่บาตร ท่านก็ปลตบาตร ปลตอะไร ของอยู่ใน บาตรท่านก็ปลตออก แล้วก็รับบาตรเขา พอรับบาตรเสร็จแล้วท่านก็ให้พรเขา

คนเดียวเท่านั้นละ ผู้ชาย พอให้พรเสร็จแล้ว ถ้าคนอื่นพูดก็เป็นอย่างหนึ่ง นี่ท่านพูดเอง เป็นเรื่อง แปลกประหลาดเรื่องอัศจรรย์ ท่านว่า พอให้พรเขาเสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาก็บอกว่า 'จะลาละครับ'

เขาก็เดินไป มันมีต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ข้างนั้น เขาก็เดินไปข้างๆ พอไปบังต้นไม้แล้วหายเงียบไปเลย ท่านคอยมองดูจะเดินไปที่ไหนอีกก็ไม่เห็น ก็ต้นไม้ใหญ่ๆ มันโผล่ข้างล่าง มองไปมันก็เห็นหมด ท่าน ว่า ไปกลับต้นไม้ต้นเดียวแล้วหายเงียบเลย เอ๋ ไปยังไหน มองที่ไหนก็ไม่เห็น ท่านเลยเดินตามไปดู ไปก็ เห็นแต่ต้นไม้เปล่าๆ คนนั้นก็หายเงียบเลย ท่านเลยกลับมาฉันจึงหัน

แต่อาหารที่มันแปลก ท่านว่า กลิ่นมันไม่ได้กลิ่นเหมือนอาหารธรรมดาเรา พูดไม่ถูก ท่านว่าฉัน ฉันก็พอดีเลย พอดีเราอืม อันนั้นก็พอดีหมด ทำไมมันจึงช่างเหมาะกันเหลือเกิน ท่านฉันแล้วก็กำลัง พักสักหน่อยท่านก็เดินทางต่อไป ได้รำพึงถึงเวทาคตนั่นยิ่งกว่าที่เขามาหาเราตอนกลางค่างกลางคืน เพราะท่านเคยติดต่อเทศนาว่าการสอนเขาเป็นประจำ เพราะฉะนั้นถึงว่าชี เวลาพระจะเป็นจะตาย เวทาคไม่เห็นมามอง มามากต่อมาก นี่มาก็มีคนคนเดียว แล้วท่านก็มาถึงเมืองไทยในวันนั้นแหละ แปลก อย่างนั้นละฟังซิ บ้านคนไม่มี แต่อาหารมันแปลก กลิ่นไม่เหมือนอาหารเรา

หลวงปู่ชอบ สุวนสโม

ที่นี่อาหารก็เป็นอาหารคนเราธรรมดา นะ ไม่ใช่เช่นอย่าง อาหารเจแจะอะไร ไม่มี ก็อาหารพวกเนื้อพวกปลาธรรมดา มันก็ แปลกอยู่ ท่านว่า จึงได้คิด เอ้อ ความคิดความคาดนี้มันคิดไม่ ได้นะคาดไม่ได้นะ อย่างนี้เป็นอะไร จะให้เป็นคนธรรมดาเป็น ไปไม่ได้ ท่านว่าฉัน เพราะไม่ใช่บ้านผู้บ้านคน อาหารก็เหมือน กัน กลิ่นอาหาร โอหารสรู้สึกว่าจะทุกอย่าง ฉันลงไปก็พอดีหมด พอดีอืม นี่อันหนึ่ง ท่านเล่าให้ฟัง

ไปอยู่โน้น ๕ ปี ท่านภาวนามาตั้งแต่ต้นๆ นั่นแหละ มา หลังๆ นี้คนยุ่งท่าน ตลอดพระเถรก็โกโรโกโส ทำให้เสียไปหมด นั่นแหละ พระแบบเปรตแบบผีแทรกอรรถแทรกธรรมนั้นซึ่งมันมี อยู่ อยู่ด้วยกันคุษสนุกแหละกับท่านอาจารย์ชอบ เพราะคุ้นกัน มาก..."

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จันทปัทมโชโต ป.ธ.๙) วัดนรนาถสุนทริการาม กทม.

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ เป็นพระมหาเถระ อีกรูปหนึ่งที่องค์หลวงตานำมาเล่าเป็นตัวอย่าง สอนแก่พระเถระว่า ครึ่งหนึ่งท่านกับท่านเจ้า-คุณธรรมเจดีย์ มีธุระไปเยี่ยมท่านเจ้าคุณ สมเด็จพระเจ้าที่วัดนรนาถ

เมื่อไปถึงกุฏิของเจ้าคุณสมเด็จพระเจ้า-คุณธรรมเจดีย์ก็ผลึกประตูห้องเข้าไปตามแบบ คนที่สนิทสนมกันมานาน พบว่าท่านเจ้าคุณ สมเด็จพระเจ้า กำลังนั่งสมาธิอยู่ เจ้าคุณสมเด็จพระเจ้า แสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่เห็นว่าเจ้าคุณ ธรรมเจดีย์อุตสาหะเมตตาตามาเยี่ยมเยียน จากนั้น จึงได้สนทนากันอยู่พักใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่องค์-หลวงตารู้สึกประทับใจในคำกล่าวที่เป็นคติของ เจ้าคุณสมเด็จพระเจ้า ดังนี้

"...ท่านเรียกเรา 'อาจารย์' เรียกให้เป็น เกียรติ หรือเรียกนำบรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั้ง หลายก็ได้ ท่านแก่กว่าเราดูเหมือน ๖ พรรษา หรือใจ แต่ท่านเรียกติดปากว่า 'ท่านอาจารย์'

องค์หลวงตากับสมเด็จพระมหามุนีวงศ์

ข้อคิดอีกข้อหนึ่งก็คือท่านพูดถึงว่า ‘ผมนี้ แม้จะอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ตามนะท่านอาจารย์ ส่วนมากไม่ได้ฉันอาหารแบบในกรุงเทพฯ นะ อยู่ที่นี่ผมไม่ได้ฉันอาหารดิบๆ ดิๆ อะไรนะ ฉันอาหารแห้งๆ ฉันไปวันหนึ่งๆ เพราะถ้าฉันอาหารดิๆ แล้วภาวนาไม่เป็นท่า ผมจะฉันอาหารแห้งๆ ถ้าฉันอาหารแห้งๆ แล้วภาวนาดี’

ท่านให้เหตุผลมันเข้ากันได้กับที่เราฝึกเรามาแล้วนะ ถ้าท่านไม่ทำแล้วท่านจะพูดไม่ถูก...”

คำกล่าวของเจ้าคุณสมเด็จฯ ตรงนี้ทำให้องค์หลวงตารู้สึกถึงใจกับความเป็นนักภาวนา และนักต่อสู้สังเกตรู้สึกของ ท่าน เพราะองค์หลวงตาท่านทราบดีว่าผู้บำเพ็ญจิตตภาวนาจำต้องมีการระมัดระวังและคอยควบคุมสิ่งที่จะทำให้ขัดขวางต่อการภาวนาได้ ด้วยเหตุนี้เองทำให้องค์หลวงตาให้ความเคารพต่อท่านเจ้าคุณสมเด็จฯ เสมอมา

สำหรับท่านเจ้าคุณสมเด็จฯ เองก็เช่นกัน ลังเกตว่าท่านก็ได้ให้ความเมตตาและให้เกียรติต่อองค์หลวงตาอยู่ไม่น้อย ทุกๆ ปีหากมีการทำบุญเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของเจ้าคุณสมเด็จฯ ท่านเจ้าคุณสมเด็จฯ จะต้องได้นิมนต์องค์หลวงตาไปแสดงธรรมอยู่เสมอ ทุกครั้งที่องค์หลวงตามีโอกาสไปกราบเยี่ยมเยียนเจ้าคุณสมเด็จฯ ท่านจะคึกคักขึ้นทันทีแม้ขณะป่วยอยู่โรงพยาบาลก็ตาม ดังนี้

“...สมเด็จมหามุนีวงศ์ วัดนรนาถาราม ท่านพูดคำไหนออกมาเป็นคำสะอึกใจทุกประโยคนะ เราอดคิดไม่ได้ ท่านเป็นเปรียญ ๙ ประโยค ชื่อท่านชื่อสั้น .. ท่านพูดคำไหนรู้สึกสะอึกใจก็เลยนะ พอเราเข้าไปหาท่าน ท่านรู้สึกตื่นเต้นมาก ตื่นเต้นด้วยความดีใจ ท่านกำลังคุยกับโยมอะไร พอเราเผลอเข้าไป ท่านจะคึกคักขึ้นทันทีเลยนะว่า

โธ! พระเศรษฐกิจธรรมมาแล้ว พระเศรษฐกิจธรรมนับวันจะหายากเข้าทุกวันๆ ไม่เหมือนพระเศรษฐกิจเงินซึ่งนับวันจะกลิ้งนกลาดไปหมด เศรษฐีธรรมนี้นับวันจะกลิ้งนกลาดเข้าทุกวันๆ’

นั่นน่าคิดไหมล่ะ เราสะอึกก็ทันทีเลย พระเศรษฐกิจธรรม เศรษฐีเงิน

ท่านพูดคำไหนออกมาทำให้คิด อย่างท่านอยู่โรงพยาบาลศิริราชก็เหมือนกัน หมอทางศิริราชและเขาไปบอกว่า ‘สมเด็จฯ ท่านมารักษาตัวอยู่ที่ศิริราช’

ทีนี้พอได้โอกาสเราก็ไปกราบเยี่ยมท่านที่ศิริราช ไปก็พอดีเป็นเวลาที .. ปกติก็ต้องนอนนั่นแหละ นั่งมันลำบาก นี่ไปท่านนอนหันหน้าไปทางฝาผนัง เราเข้าไปทางนี้ พระขึ้นไปเหมือนหนึ่งว่าจะจะไปปลุกท่าน เรายีบบอกพระ

‘ผมไม่ได้มากวนท่าน ให้ท่านอยู่สะดวกสบาย จะพบท่านเมื่อไรก็ได้เวลานี้เป็นเวลาท่านพักผ่อน ไม่ให้กวน’

คือคุยกันเมื่อไรก็ได้ เราก็นั่งรอ ไม่นานนะท่านหันหน้ามา อันนี้ที่น่าคิดมากอีกนะ ตามธรรมดาต้องพุงท่านขึ้นนะ เวลาท่านจะนั่งจะอะไรต้องพุงขึ้น อันนี้พอท่านหันหน้ามามองเห็นเรานี้ตืดผิงเลยเทียว แล้วก็มือท่านออกแบบ

น่าคิด เราก็งมๆ เสีย เพราะพบท่านที่ไรท่านจะมีคติธรรมให้เป็นที่ระลึกกับเราอยู่เสมอ

คราวนี้ก็อีกเหมือนกัน ท่านตืดผิงเลยนะ ลูกตัวเอง ‘พระหายากมาแล้ว พระหายากนับวันจะหาได้ยากเข้าทุกวันๆ ไม่เหมือนพระหาง่าย เกล็ดนกลาดเกล็ดนกลาดบ้านเกล็ดนกลาดเมือง’

เอาอีกแหละ เนาะฟังซิ โอ๊ย ท่านคุยท่านรื่นริงจริงๆ นะ อีกสองวันหมอที่เขาบอกไปหาเราว่า ‘สมเด็จฯ ท่านกลับวัดแล้ว ท่านหายแล้ว’ ‘เธอ’ เราก็กถาม

‘โอ๊ย เหมือนปาฏิหาริย์ พอหลวงพ่อกับไปเยี่ยมท่านคึกคักขิงขังตั้งตั้งยิ้มแยมแยมใส พอวันหลังท่านออกจากโรงพยาบาลเลย’

ท่านว่า ‘ทีนี้ไปได้แล้ว’ ท่านไปแล้วจะออกแล้ว ท่านว่า ‘มันเป็นยังไงนะ อาจารย์มหาบัวมาเยี่ยม มันเหมือนปาฏิหาริย์ เอายาอะไรมาชโลมเรา’

ท่านว่าอย่างนั้นนะ ท่านพูดเอง เหมือนเอายาทิพย์มาชโลมเรา ตืดผิงเลย มีกำลังวังชาขึ้นทันทีทันใด ท่านพูดคำไหนน่าคิดนะ สมเด็จฯ นี้ท่านมีความสนใจต่ออรรถดอธรรม ท่านไม่ได้ลืมหิวเพราะเคยสนทนากันมานานแล้วตั้งแต่ท่านเป็นมหาอยู่ พอเป็นสมภารเจ้าวัดท่านก็นักแน่นในธรรมตลอดมา...”

หลังจากวันนั้นไม่นาน ท่านก็หายอาพาธอย่างรวดเร็วจนเป็นที่ประหลาดใจแก่แพทย์ผู้ให้การรักษา ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าความปิติรื่นริงในธรรมจัดว่าเป็นธรรมโอสถรักษาโรคชั้นเลิศทีเดียว องค์หลวงตากล่าวยกย่องคุณธรรมเจ้าคุณสมเด็จฯ ว่า

“เจ้าประคุณสมเด็จฯ พระมหาสมณุตตมเป็นพระแท้ กราบไหว้ได้ด้วย ความสนิทใจ .. นอกจากท่านจะเป็นนักปริยัติแล้ว ท่านยังเป็นนักปฏิบัติ นักภาวนา เวลาพบปะสนทนากับเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ท่านจะสนทนาแต่เรื่องการปฏิบัติธรรมเกี่ยวกับสมาธิภาวนาด้วยทุกครั้ง ท่านจะไม่พูดถึงเรื่องโลกๆ ภายนอกอันเป็นสิ่งสกปรกโลมมเลย พระเถระเราควรที่จะประพฤติปฏิบัติ รักษา ตามแบบอย่างที่ท่านเคยปฏิบัติเอาไว้ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสนี่สำคัญมากนะ เพราะเป็นผู้นำคนปกครองคน”

หลวงพ่อบัว สิริปุลณโณ วัดหนองแขง อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

หลวงพ่อบัวเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มน้องค์หนึ่ง มีอายุพรรษาน้อยกว่าองค์หลวงตา สถานที่ของการสนทนาธรรมในครั้งนี้ คือวัดป่าแก้ว-ชุมพล อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ในปีนั้นหลวงปู่ขาว อนาลโย ได้พักจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ด้วย การสนทนาในครั้งนี้ทำให้ปัญหาธรรมของหลวงพ่อบัวผ่านพ้นไปได้ด้วยอุบายคำแนะนำขององค์หลวงตา

(แถวยืนจากซ้าย) หลวงปู่บุญเพ็ง เขมาภิรโต หลวงพ่อปริดา ฉันทกโร (แถวนั่ง) พระอาจารย์อุ้นหล้า วิฑฐิมโฆ หลวงปู่ขาว อนาลโย

เหตุที่ท่านทั้งสองจะได้พบกันนั้นมีเหตุมาจากฆราวาสท่านหนึ่งชื่อโยมกล่อม ซึ่งเป็นโยมพ่อของท่านพระอาจารย์ปริดา ฉันทกโร (หลวงพ่อทุย)^๑ ครั้งนั้นโยมกล่อมตั้งใจมานิมนต์องค์หลวงตาไปทำบุญอายุหลวงปู่ขาว อนาลโย องค์หลวงตาทามโยมกล่อมทันทีว่า

“ไปนิมนต์หลวงพ่อบัวหรือเปล่าล่ะ?”

แกตอบว่า “นิมนต์ครับกระผม”

องค์หลวงตาท่านว่า “ถ้าหลวงพ่อบัวไปเราจะไป เรายังมีอะไรๆ ยิบๆ ยิบๆ อยู่กับหลวงพ่อบัว พุทธอะไรมันมีอะไรอยู่ ซ้อๆ ใจ

พระอาจารย์ปริดา ฉันทกโร

^๑ วัดป่าดานวิเวก (ดงสีชมพู) อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

เอานิมนต์ให้ได้นะ บอกด้วยว่าเรากจะไปนะ”

จากนั้นโยมกล่อมก็ไปนิมนต์หลวงพ่อบัวถึงที่วัดของท่านเหมือนกัน ปรากฏว่าหลวงพ่อบัวก็ถามโยมกล่อมด้วยคำถามเดียวกันว่า “ได้นิมนต์อาจารย์มหาบัวหรือเปล่า? ถ้าไม่นิมนต์อาจารย์มหาบัวไปอาตมาก็ไม่ไป ถ้าอาจารย์มหาบัวไม่ไปอาตมาก็ไม่ไป อาตมาจะไปเพราะอาจารย์องค์เดียวนี่เท่านั้น”

แกตอบว่า “ผมนิมนต์ท่านมาที่นี่แล้ว ท่านก็ถามถึงเหมือนกันว่า หลวงพ่อบัวจะไปหรือเปล่า?”

หลวงพ่อบัว สิริปุลณโณ

หลวงพ่อบัวกล่าวขึ้นทันทีว่า “โอ๊ย ถ้าท่านอาจารย์มหาไป เราไป ไป ไป ไป”

ว่าดังนั้นแล้วท่านก็ไปในงานนี้ทันที ในครั้งนั้นหลวงพ่อบัวท่านเป็นคนสั่งจัดกุฏิเองเลยทีเดียว โดยท่านพักอยู่หลังหนึ่ง และให้องค์หลวงตาทักอีกหลังหนึ่งซึ่งอยู่ติดกับรั้วและอยู่ใกล้ๆ กัน เพราะศาลาอยู่ลึกๆ ตรงกลางวัด กุฏิในวัดที่ติดเขตรั้วก็มีเพียงกุฏิ ๒ หลังนี้เท่านั้น

เมื่อครูบาอาจารย์ทั้งสองท่านเสร็จธุระส่วนตัวแล้ว องค์หลวงตาจึงเริ่มชักใช้ไล่เสียงหาเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดข้องภายในของหลวงพ่อบัว ดังนี้

องค์หลวงตาเริ่มพูดก่อนว่า “ผมมามุ่งหลวงพ่อนะนี้ ผมไม่ได้มางานใดๆ นะ”

หลวงพ่อบัวตอบว่า “ผมก็มามุ่งครูจารย์

เหมือนกันแล้ว” องค์หลวงตาทว่า “เฮ้า เล้าเป็นยังไง? เฮ้า เล้ามาตั้งแต่เริ่มปฏิบัติที่แรกภาวนาตั้งแต่เป็นตาปะขาวมาบวชที่แรกเล่า จนกระทั่งปัจจุบันเป็นยังไง อย่าปิดบัง เล้ามาโดยลำดับ เฮ้า ผมจะฟังให้ตลอดวันนี้ ผมไม่ได้สนิทใจนักกับหลวงพ่อนะ ผมพูดตรงๆ นะ”

จากนั้นหลวงพ่อบัวท่านก็เล่ามาโดยลำดับๆ จนถึงจุดปัจจุบัน พอถึงจุดนี้องค์หลวงตาทบอทันทีว่า

“เฮ้า เล้าไปซี” ตอบว่า “พอ” องค์หลวงตาทบออีก “เล้าไปซี” ตอบว่า “หมดเท่านี้” องค์หลวงตาทเลยถามว่า “แล้วความเข้าใจว่ายังไง?” ตอบ “หมดเท่านี้”

ท่านถามอีกว่า “แล้วความเข้าใจว่ายังไงล่ะ? เฮ้า ว่าซี”

“เข้าใจว่าสิ้นแล้ว” ท่านถามต่อว่า

“แล้วเป็นอย่างนี้มานานเท่าไรแล้ว?”

“เป็นมาได้ ๑๐ กว่าปีแล้ว”

เมื่อทราบความตามนั้นแล้วองค์หลวงตาท่านก็ยังไม่ได้ตอบไปในเวลานั้นว่าหลวงพ่อบัวสิ้นหรือยังไม่สิ้น แต่ท่านแนะนำทางเดินโดยเริ่มอธิบายในจุดที่ละเอียดให้ฟัง

“เฮ้า ที่นี้ให้พิจารณาอย่างนั้นๆ นั้นนะเอาเลย ต่อจากนั้นให้เลย จับให้ตึ้นนะ... อธิบายให้ฟัง เต็มที่ แล้ววันนี้ไม่ต้องไปสวดมนต์ไม่ต้องไปในงานนั้น ให้ภาวนา เอาให้มันได้วันนี้รู้วันนี้ละ มันเข้าวงแคบแล้วนี่นา”

พอพูดกันจบเรียบร้อยแล้วท่านกล่าวต่อว่า “ไป ลงไป เริ่มภาวนาตั้งแต่บัดนี้ไปนะ ทำอย่างนั้นละ”

การอธิบายกันในคราวนั้นท่านว่า

ใช้เวลานานพอสมควร เมื่อจบการอธิบายแล้วจากนั้นหลวงพ่อบัวท่านก็กลับไปภาวนาที่กุฏิ ส่วนองค์หลวงตาไปสวดมนต์ที่ศาลา ครั้นถึงตอนเช้าขณะที่องค์หลวงตากำลังนั่งภาวนาอยู่ ยังไม่ทันออกจากที่ภาวนาเลย ก็มีเสียงก๊อบก๊อบๆ ดังขึ้นในเวลาใกล้สว่างของวันใหม่ องค์หลวงตาทจึงถามขึ้นว่า “ใครนี่?”

หลวงพ่อบัว สิริปุลณโณ

ศาลาการเปรียญและพระประธานวัดป่าแก้วชุมพล อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร
ในอดีตเป็นวัดที่องค์หลวงตาสนทนาธรรมกับหลวงพ่อบัว สิริบุญโญ

หลวงพ่อบัวตอบ “ผมครับ” “หลวงพ่อบัว
หรือ?”

ตอบ “ใช่ครับ” องค์หลวงตาบอก “เออ
ขึ้นมาๆ”

จากนั้นหลวงพ่อบัวท่านก็เล่าถึงการ
ภavana ในคืนนั้นให้องค์หลวงตาฟัง ดังนี้

“...จับอุบายท่านอาจารย์ เข้าปั๊บเลย...
เพราะแต่ก่อนมันไม่รู้เนี่ย ได้แต่เฝ้ากันอยู่นั้นเสีย
แสดงว่าสำเร็จเสร็จสิ้นก็อยู่กันเสีย พอมาถึงที่
นั้นแล้วก็เอาอุบายท่านอาจารย์เข้าใส่ ปั๊บบๆ โห
ไม่นานเลย ปรากฏ เหมือนกับ...คานกฐิชาตยุบ
ลงทันที เหมือนกับว่ากันกระแทกดิน แต่ไม่เจ็บ
เหมือนกับคานกฐิชาตลง ตูมลงพื้นเลย

ฮีบ ทีเดียวเลย แต่จิตมันก็ไม่กังวลนะ
เพราะมันไม่รู้สึกเจ็บปวดอะไรนี่ ในขณะที่
พอพิบลงไปนั้น ทีเดียวเท่านั้น นิ่ง... พอมันหาย
จากขณะนั้นแล้ว จิตก็รู้ตัว ออกมา ช่างนอก
มากี่มารู้ว่า

‘ฮือ ว่าคานกฐิ ถ้าขาดแล้วมันก็ลงกันทั้ง
พื้นนี่ ลงไปถึงดินนั่น ทำไมมันถึงดีๆ อยู่เนี่ย’ มันก็รู้
กันทันทีนะว่า ‘โห มีมันคานอวิชชาขาด’

ไอ้โห เวลานั้นมัน มันพูดไม่ถูกเลย...พอ

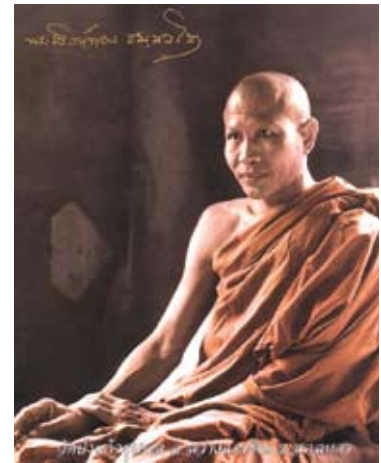
ขณะนั้น ทำงานกันไปเสร็จสิ้นไปแล้ว ทีนี้มัน
เหมือนกับว่า เป็นคนละโลกเลยเชียวนะ ผมเลยไม่
นอนทั้งคืน เมื่อคืนนี้...”

หลวงพ่อบัวกล่าวกับองค์หลวงตาอย่าง
ซาบซึ้งจับจิตจับใจว่า

“...ผมกราบท่านอาจารย์ทั้งคืนเลย มันไม่
ทราบเป็นยังไง มันกราบพระพุทธเจ้า กราบพระ-
ธรรม กราบพระสงฆ์ กราบท่านอาจารย์ตลอดคืน
เลย ผมไม่นอนจนกระทั่งเดี๋ยวนี้เนี่ย โห้ มันอะไร
เหมือนกับ ถ้าพูดภาษาพระพุทธเจ้าว่า เสวยวิมุตติ-
สุข มันอะไรพูดไม่ถูก

อัศจรรย์ครุบาอาจารย์ พระธรรม เห็น
คุณของท่านอาจารย์ ฮือ เห็นจริงๆ เด่นจริงๆ
ถ้าไม่ใช่ท่านเราจบไปแล้ว ไม่ไปถึงไหนแล้ว
เดชะจริงๆ กราบ...กราบอยู่อย่างนั้น...”

องค์หลวงตาท่านปรารภถึงเรื่องนี้ว่า
นับแต่นั้นมาก็ไม่ได้พูดคุยอะไรกับหลวงพ่อบัว
วัดหนองแขงอีกเลย จนกระทั่งหลวงพ่อบัวท่าน
มรณภาพไป องค์หลวงตาบอกว่าถึงจุดนี้แล้วไม่
จำเป็นต้องมีอะไรเพิ่มเติมให้เป็นประโยชน์อีก
แล้ว เพราะมันพออยู่ในตัวแล้ว หมดปัญหา
แล้ว ไม่จำเป็นต้องเอาอะไรมาพูดอีกแล้ว

พระอาจารย์สิงห์ทอง ธรรมวโร

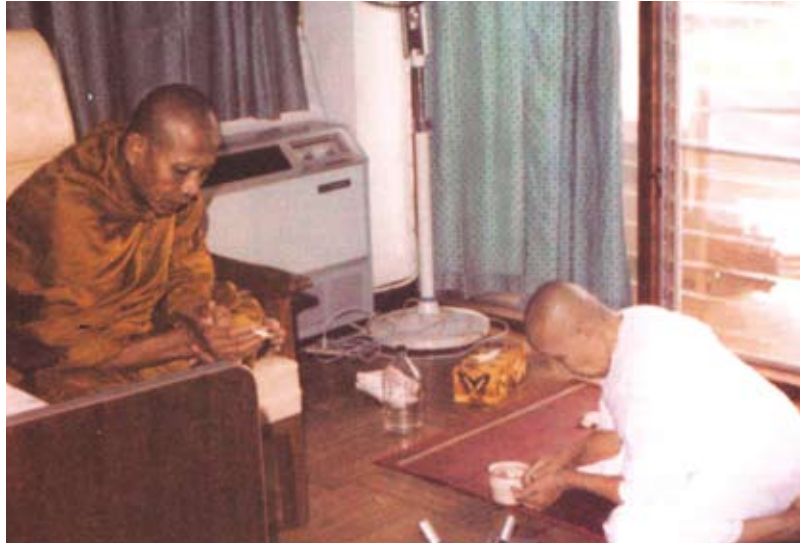
พระอาจารย์สิงห์ทอง ธรรมวโร วัดป่าแก้วชุมพล อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร

พระอาจารย์สิงห์ทองเป็นพระกรรมฐาน
อีกรูปหนึ่งที่อยู่ทันสมัย หลวงปู่มั่น และได้
ติดตามองค์หลวงตาไปตลอดตั้งแต่อยู่บ้านห้วย-
ทราย จันทบุรี กระทั่งก่อตั้งวัดป่าบ้านตาด จึง
มีความคุ้นเคยสนิทสนมกับองค์หลวงตามาก
ครั้งหนึ่งท่านได้สนทนาธรรมในชั้นละเอียดยุติ
ดังนี้

“...ท่านสิงห์ทองมาถามเราเลยในฐานะ
ลูกศิษย์กับอาจารย์ เพราะเป็นลูกศิษย์เรามา
ดั้งเดิม พูดตรงไปตรงมา ท่านบอกว่า

‘เรื่องจิตของท่านเวลานี้ในจิตมันไม่มี
อะไรสงสัยแล้ว หายหมดไม่มีอะไร แต่ไม่บอก
ขณะ ไม่บอกขณะที่สิ้นสุด ไม่มีอะไรเหลือในจิต
ไม่มีเลย จิตไม่มีปรากฏกิเลสเลย หมดๆๆ ไป

พระอาจารย์สิงห์ทอง อัมมวโรกับคุณแม่ชีแก้ว เสียงล้า

คุณแม่ชีแก้ว เสียงล้า

เลย หายเจ็บไป ในจิตนี้หายสงสัย แต่เรื่อง
ขณะที่จะให้ทราบว่ามันสุดขณะนั้นขณะนี้
ไม่มี พิจารณาไปๆ หมดไปๆ หมดเอาเลย เลย
ไม่ทราบขณะว่าอย่างนั้น

นี่มันขัดข้องตรงนี้ แต่ไม่ได้ขัดข้องว่า
เจ้าของมีกิเลสนะ มันขัดข้องครูบาอาจารย์
และสาวกทั้งหลาย ท่านบรรลุธรรมอยู่ใน

อิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน อันนี้ท่านเหล่านั้นรู้หมด
แต่ผมไม่รู้ แต่มันหายสงสัยแล้ว เรื่องกิเลสนี้
ไม่มี หายเจ็บไปเลย'

จากนั้นเราแย้งให้ฟังว่า

'เออ.. ที่ท่านเล่าให้ฟังนั้นนะผมไม่มีที่ค้าน
จะมีก็แค่เงาเฉยๆ เงาเช่นว่าเป็นขณะนั้นขณะ
นี้ องค์ไหนท่านเป็นท่านก็เล่าออกมา องค์ไหน

ไม่เป็นจำเป็นอะไรจะต้องเล่า กิเลสหมดก็หมด
เท่านั้นเอง นี่อรหันต์มี ๔ ประเภท ให้ท่าน
เทียบก็แล้วกันนะ **สุขขวิปัสสโก** ผู้รู้อย่างเรียบ
ไปเลยก็มี อย่างท่านไม่รู้เลย แต่ว่ากิเลสมีในใจ
ไม่มี .. หมด แต่ไม่ได้บอกขณะใด เรียกว่าเรียบ
ไปเลย ท่านอาจจะอยู่ใน**สุขขวิปัสสโก**

เดวิชโซ ฉพภิกขุญญ จตุปฏัสสัมภิกทัปปัตโต
พระอรหันต์มีหลายประเภท องค์หนึ่งแสดง
ฤทธิ์อย่างนั้น องค์หนึ่งแสดงอย่างนี้ องค์หนึ่ง
เจ็บไปเลยอย่างท่านสิงห์ทองท่านว่าเจ็บไป
เลย ความสงสัยว่าเจ้าของมีกิเลสก็ไม่สงสัย
หายสงสัย แต่อันนี้ไม่บอกขณะ ส่วน**เดวิชโซ**
ฉพภิกขุญญ จตุปฏัสสัมภิกทัปปัตโต มีขณะบอกๆ

ที่พูดมาแล้วไม่สงสัยในความรู้ของท่านที่
เป็นแล้ว ผลของความรู้ที่ออกมาไม่มีที่ค้าน
อย่างไรมันก็รู้อยู่กับจิตซึ่งเป็นนักรู้นั้นละ มันสิ้น
หรือไม่สิ้นก็รู้..."

องค์ท่านกล่าวสรุปให้ฟังว่าเรื่องขณะมัน
เป็นเงาต่างหาก ความจริงมันอยู่กับจิตที่เป็นนักรู้
ด้วยกัน มันต้องรู้ของจริงด้วยกันและแจ้งออก
มาจากนั้นเลย ภายหลังเมื่อท่านพระอาจารย์
สิงห์ทองมรณภาพลงไปแล้ว อัฐิของท่านก็
แปรสภาพเป็นพระธาตุในเวลาต่อมา

พระอานนท์บรรลุธรรม

“...พระอานนท์จะเป็นพระอรหันต์ในวันทำสังคายนาตามพระพุทธเจ้าทรงทำนายไว้ จึง
เว้นห้องไว้สำหรับพระอานนท์ห้องเดียว ๔๙๙ ที่ ๕๐๐ เอาไว้สำหรับพระอานนท์ พระอานนท์ไม่
นอนทั้งคืน ภาวนามีแต่แรงที่จะให้ตรัสรู้ ที่นี้ไม่อยู่ในปัจจุบันธรรมที่ควรจะตรัสรู้ละซี ก็เอาแต่
เรื่องที่พระพุทธเจ้ารับสั่งไว้แล้ว อีก ๓ เดือนเธอจะได้บรรลุธรรม ก็เลย ๓ เดือนๆ อยู่ข้างนอก
ไม่ได้เข้ามา ..

จนกระทั่งจวนจะสว่างแล้วเห็นทำไม่ได้การ มุ่งจะบรรลุเท่าไร ก็มีแต่มุ่งตามวันตามคืน
ตามกาลเวลาที่พระองค์ทรงทำนายไว้เท่านั้น ไม่ได้มุ่งเข้ามาจุดในปัจจุบันที่จะตรัสรู้ธรรมก็ไม่
ตรัสรู้ ก็เลยทอดอาลัยเสีย เราจะไม่ไหวแล้วนะนี่ วันพรุ่งนี้จะทำสังคายนา เราจะพักสักหน่อย
พอว่าพักสักหน่อย ความยึดของจิตในอดีตที่ผ่านมาแล้วว่าอีก ๓ เดือนเธอจะตรัสรู้ และตรัสรู้
ในวันทำสังคายนานี้ก็สงบไป จิตหดเข้ามาเป็นปัจจุบัน นั้น

พอเอนกายลงไปอย่างนี้พระอานนท์จึงสำเร็จในอิริยาบถ ๔ จะว่านั้นก็ไม่ใช่จะว่านอนก็
ไม่ใช่ จะว่ายืนว่าเดินก็ไม่ใช่ ท่านเอนลงกำลังจะนอน เอนลงเท่านี้ หัวยังไม่ถึงหมอนนะ ตรัสรู้
บึงขึ้นมาเวลานั้นเลย นี่จิตเป็นปัจจุบัน หดเข้ามาเป็นปัจจุบัน ไม่แผ่สายไปตามอดีตอนาคต ก็
เลยตรัสรู้ฝั่งขึ้นมาก็ทราบเอง...”

พระสาวก...รู้พุทธภาวะ

เจดีย์บรรจุอัฐิธาตุแม่ชีแก้ว สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

พระอาจารย์อุ้นหล้า ลิตธัมโม

เจดีย์บรรจุอัฐิธาตุพระอาจารย์สิงห์ทอง สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ พระอาจารย์ อุ้นหล้า ลิตธัมโม เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ของวัดป่าแก้วชุมพล ดำริให้สร้างไว้คู่กัน ตามความเกี่ยวข้องแต่อดีต

องค์หลวงตาได้พูดถึงเจดีย์ทั้งสองว่า “แม่ชีแก้ว” แกรู้สึกว่ารักมากเลยนะ ใครๆ เคยเป็นลูกมายังไงๆ แกรู้หมด สมัยไหนๆ แยกอันพิจารณาหมด นี่เพราะมัน เวลาแก่ตาย ท่านอุ้นถึงเอาอัฐิของผู้เฒ่าแม่แก้วนี้มาก่อ เจดีย์เป็นคู่กันเพราะท่านอุ้นก็พอทราบเกี่ยวกับเรื่อง ท่านสิงห์ทองผู้เฒ่าแม่แก้วเนี่ย ว่าเคยผูกพันกันมานาน ตั้งแต่ท่านสิงห์ทองไปอยู่กับเรา ที่ห้วยทรายนั่นแหละ ไปมาหาสู่กันตลอด ทีนี้เวลาแก่ตายแล้วก็เลยเอาอัฐิ ของแก เอาพระธาตุของแกมาบรรจุไว้ที่เจดีย์เป็นคู่กับ ท่านสิงห์ทอง ท่านอุ้นนั่นแหละทำ เราไม่เคยสนใจเลย...”

พระอรหันต์ ๔ ประเภท

“...พระอรหันต์ ๔ ประเภทตามที่ท่านแสดงไว้ในตำรา .. สุขขวิปัสสโก ผู้รู้แจ้งเห็นจริงอย่าง เรียบราบ สงบไปเลยเฉียบๆ สงบร่มเย็นไปเลย ไม่ผาดไม่โผนไม่โจนทะยานในภิกขุที่กิเลสขาดจากใจ ท่านเรียบหมดไปเลย เติววิชา ได้วิชา ๓ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติย้อนหลังได้ จุตูปปาตญาณ เล็งดูสัตว์โลกที่เกิดที่ตายเคลื่อนอยู่ในโลกธาตุนี้ได้ อาสวกษณญาณก็จ้ออยู่ในหัวใจแล้ว ฉกภิญโญ นี่ประเภทที่สาม ได้อภิญญา ๖ เพาะเห็นเดินฟ้าดำดินบินบน หูทิพย์ ตาทิพย์ เนรมิตได้ หลายอย่างหลายประการ คนเดียวตั้งเป็นพันเป็นหมื่นคนก็ได้ ประเภทที่สี่ จตุปฏิสัมภิกขา ๔ แดกฉาน ในปฏิสัมภิกขาญาณทั้ง ๔ คือ อัตถปฏิสัมภิกขา อัมมปฏิสัมภิกขา นิรุตติปฏิสัมภิกขา ปฏิภาณปฏิสัมภิกขา

อัตถปฏิสัมภิกขานี้ พุทมาเพียงย่อแต่ตีความหมายออกได้กระจ่างแจ้งไปหมด อัตถะ คือครอบเอา ไว้ บวกไว้ ถ้าเป็นมัดก็มัดไว้ เขาเรียกกระทุ้ง แก้กะทุ้คือว่าแก้มัด เช่นมัดเป็นกองอย่างนี้ พอแก้นี้ออก กระจายออกไป อัมมปฏิสัมภิกขา ธรรมะแต่ละแขนงๆ แดกออกอีกๆ ที่แตกกระจายออกไปจากอรหันต์ เป็นธรรม ธรรมแตกกระจายออกไป นิรุตติปฏิสัมภิกขา แดกฉานในคำพูด วาจาการโต้ตอบ เทศนา ว่าการ ไม่มีอึดมีอั้น ถ้ายุคล้ำสัสมัยไปตลอดเลย กระจายไปหมด แดกฉาน ปฏิภาณปฏิสัมภิกขา ยัง แดกฉานครอบ ๓ อัตถะ อัมมะ นิรุตติ ครอบไปอีก

พระอรหันต์ประเภทที่สี่นี้ครอบหมดในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นประเภทที่เด่นมาก เยี่ยม ในวาสนาของท่าน กิ่งก้านสาขาดอกใบนี้เป็นเครื่องประดับท่านสวยงามไปหมด ชุ่มเย็นไปหมด กระจาย ออกให้โลกรับความชุ่มเย็นไปกว้างขวางมากมาย...

ส่วนความบริสุทธิ์นั้นเสมอกันหมด ไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร ตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมา จนกระทั่ง ถึงสาวกองค์สุดท้าย เสมอภาคกันหมดเป็นอันเดียวกัน .. นี่คือพื้นฐานแห่งธรรมธาตุ .. ที่ต่างกันตาม อำนาจวาสนาของผู้บำเพ็ญบารมีมา กว้างแคบ ลึกตื้น หนาบาง ต่างกันในวาสนาอันนี้ ตามนิสัย วาสนาที่สร้างมาทำความปรารถนาต่างกัน ปรารถนาเป็นอรหันต์แล้ว เมื่อถึงขั้นเป็นอรหันต์แล้วขอให้ มี อำนาจวาสนาหนักในทางนั้นๆ เตนในทางนั้นๆ เวลาสำเร็จมาแล้วก็เป็นอย่างนั้น...”

